

Todistusharkinnan rajamailla? –
Kokemussäännöt vapaan todistusharkinnan kontekstissa

Lapin yliopisto
Maisteritutkielma
Oikeustieteiden tiedekunta
Prosessioikeus
Mia Soininen
2025
Ohjaaja: Mikko Vuorenpää

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Todistusharkinnan rajamailla? – Kokemussäännöt vapaan todistusharkinnan kontekstissa

Tekijä: Mia Soininen

Oppiaine: Prosessioikeus

Työn laji: Maisteritutkielma

Sivumäärä: XII + 82

Tiivistelmä:

Tutkielma tarkastelee kokemussääntöjen roolia vapaan todistusharkinnan kontekstissa. Kokemussäännöt ovat oikeudellisessa päätöksenteossa käytettyjä yleistyksiä, joiden avulla tuomioistuimien arvioi todisteiden uskottavuutta ja merkitystä. Tutkimuksen tavoitteena on selkeyttää kokemussääntöjen käsitettä, analysoida niiden käyttöä oikeuskäytännössä ja arvioida niiden mahdollista vaikutusta vapaan todistusharkinnan rajoitteena.

Tutkielma yhdistää oikeusdogmaattisen ja empiirisen tutkimusotteen. Ensimmäinen tutkimuskysymys selvittää, mitä kokemussäännöt ovat, ja perustuu teoreettiseen lainoppiin. Toinen tutkimuskysymys analysoi kokemussääntöjen käyttöä oikeuskäytännössä ja niihin liittyviä haasteita. Kolmas tutkimuskysymys puolestaan tarkastelee kokemussääntöjen mahdollista rajoittavaa vaikutusta vapaaseen todistusharkintaan.

Aineistona hyödynnetään oikeuskirjallisuutta, lain esitöitä ja erityisesti korkeimman oikeuden ratkaisuja. Tutkimus osoittaa, että kokemussäännöt ovat usein epämääräisiä ja niiden käyttö voi vaihdella tapauskohtaisesti. Lisäksi havaitaan, että tuomioistuimet eivät aina perustele riittävästi kokemussääntöihin nojaavia ratkaisujaan, mikä voi heikentää päätöksenteon läpinäkyvyyttä.

Tutkielma osoittaa, että kokemussäännöt ovat keskeinen osa todistusharkintaa, mutta niiden käyttö edellyttää tarkempaa määrittelyä ja perustelujen kehittämistä oikeuskäytännössä. Tämä on tärkeää, jotta kokemussääntöjen soveltaminen ei muodostuisi mielivaltaiseksi ja jotta vapaan todistusharkinnan periaate säilyisi.

Avainsanat: näytön arviointi, kokemussäännöt, oikeusvarmuus, prosessioikeus, yleinen elämäkokemus, vapaa todistusharkinta.

x Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän omia henkilötietoja.

Sisällys

Lähteet	V
Lyhenteet	XII
1 Johdanto.....	1
1.1 Tutkielman tausta, tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	1
1.2 Tutkimusmenetelmät ja aineisto	2
1.3 Rajaukset ja rakenne.....	5
2 Todistusharkinnan teoreettinen tausta.....	6
2.1 Legaalaisesta vapaan todistusharkinnan periaatteeseen	6
2.2 Todistusharkinta prosessina	8
2.2.1 Todistusharkinta ja näytön riittävyyden erottelu	8
2.2.2 Todistusharkinnan kriteerit	9
2.2.3 Todistelulla todistusteemaan kokemussääntöjen ja aputosiseikkojen avulla.....	11
2.2.4 Todistusteoreettiset metodit näytön arvioinnissa.....	15
2.2.5 Todistusharkinnan jälkiprosessi? – Näyttökynnys ja todistustaakka.....	17
2.3 Kokemussääntöihin liittyvät haasteet ja virhelähteet	19
3 Kokemussääntöjen ongelmallisuus oikeudellisessa päätöksenteossa	19
3.1 Kokemussääntöjen määritelmä.....	19
3.2 Kokemussääntöjen asteittainen vaihtelu; luonnonlait vs. inhimilliset yleistyksiset	21
3.2.1 Kokemussääntöjen jaottelusta - determinististen ja probabilististen kokemussääntöjen määritelmä.....	21
3.2.2 Inhimilliset yleistyksiset.....	24
3.3 Aputosiseikkojen ja kokemussääntöjen roolit oikeudellisessa harkinnassa	28
3.3.1 Aputosiseikkojen ja todistustositseikkojen välinen ero	28
3.3.2 Aputosiseikkojen ja kokemussääntöjen välinen rajapinta	29
3.4 Kokemussäännöt oikeuskäytännössä.....	32
3.4.1 Huomioitavaa kokemussääntöjen käytöstä oikeuskäytännössä.....	32
3.4.2 Kokemussääntöjen epämääräisyys	39
3.4.3 Todistuarvioinnin lähestymistavat: Yksittäiset todisteet ja kokonaisuus.....	42
3.4.4 Erinäiset ”seikat” oikeuskäytännössä ja kontradiktorisuus – vaikutukset kokemussääntöön	46
3.4.5 Yleinen elämänkokemus.....	51

3.5 Havainnot aineistosta.....	55
4 Kokemussäännöt vapaan todistusharkinnan rajoitteina?	57
4.1 Kokemussääntöjen velvoittavuus oikeuskirjallisuudessa.....	57
4.1.1 Kokemussääntöjen asema ja merkitys oikeudellisessa päätöksenteossa.....	57
4.1.2 Yleiset ja erityiset kokemussäännöt.....	61
4.2. Kokemussääntöjen muodostuminen oikeusohjeiksi.....	62
4.2.1 Kokemussääntö ohjaavana periaatteena näytön riittävyyden arvioinnissa.....	62
4.2.2 Kokemussääntö todistusharkinnan sisäisenä oikeusperiaatteena	69
4.2.3 Kokemussäännöt lakien esitöissä	73
4.3 Havainnot aineistosta.....	77
5 Johtopäätökset	78

Lähteet

Kirjallisuus ja artikkelit

Aarnio, Aulis, Tulkinnan taito – ajatuksia oikeudesta, oikeustieteestä ja yhteiskunnasta, Talentum Media cop. 2006.

Axberger, Hans-Gunnar – Mentes, Feryal – Palmgren Goodhe, Karin – Västberg, Jens, Felaktig dömda, Juridisk Tidskrift vid Stockholms universitet, nr. 4/2006–07, s. 975–993.

Bring, Thomas – Diesen, Christian – Andersson Simon, Förundersökning, Norstedts Juridik, 5. upplagan, 2019.

Diesen, Christian, Beyond Reasonable Doubt. Standard of Proof and Evaluation of Evidence in Criminal Cases. Scandinavian Studies in Law 40/2000 s. 169–180.

Ekelöf, Per Olof – Edelstam, Henrik – Heuman, Lars, Rättegång. Fjärde häftet, Sjunde upplagan. Stockholm 2009.

Ekelöf, Per Olof – Boman, Robert, Rättegång. Fjärde häftet. Sjätte upplagan. Norstedts juridik, 1992.

Ervo, Laura, Ylimmät prosessiperiaatteet – Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin osatekijät, Helsinki 1996.

Frände, Dan, Tuomitsemiskynnyksestä suomalaisessa rikosprosessioikeudessa, Lakimies 8/1998 s. 1247–1254.

Helenius, Dan – Linna, Tuula, Siviili – ja rikosprosessioikeus, Alma Talent, 3., uudistettu painos, 2024.

Jokela, Antti, Rikosprosessioikeus, Alma Talent, 5., uudistettu painos, 2018.

Jokela, Antti, Pääkäsittely, todistelu ja tuomio. Oikeudenkäynti III. Toinen, uudistettu painos, Helsinki 2015.

Jokila, Helena, Tahdonvastainen suostumus ja liiallisen luottamuksen hinta: raiskauksen ja muiden seksuaalirikosten oikeudellisen tiedon konstruktiot, Suomalainen Lakimiesyhdistys 2010.

Jonkka, Jaakko, Eräitä näkökohtia perusoikeuksien toteutumisesta erityisesti rikosprosessissa, Lakimies 8/1998 s.1255–1270.

Jonkka, Jaakko, Todistusharkinnasta, Lakimiesliiton kustannus 1993.

Jonkka, Jaakko, Syytekynnys: Tutkimus syytteen nostamiseen vaadittavan näytön arvioinnista. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1991.

Jämsä, Jurkka, Oikeudelliset todistelunrajoitteet rikosasiassa. Helsinki 2020.

Keinänen, Anssi – Väättänen, Ulla, Empiirinen oikeustutkimus – mitä ja milloin? teoksessa Miettinen, Tarmo (toim.) Oikeustieteellinen opinnäyte– Artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta, Edilex 2016.

Kemppinen, Heikki, Oikeudenkäyntimenettely korkeimmassa oikeudessa, Alma Talent, 2024.

Klami, Hannu Tapani, Todistusratkaisu. Helsinki 2000.

Klami, Hannu Tapani, Todistusharkinnasta riita-asiassa, Defensor Legis 1/1992, s. 573–586.

Klami, Hannu Tapani – Gräns, Minna – Sorvettula, Johanna, Law and Truth, Finnish Society of Sciences and Letters, 2000.

Klami, Hannu Tapani – Sorvettula, Johanna – Hatakka, Minna, Tarvitaanko todistustaakkaa? Defensor Legis 1/1990, s. 1–21.

Klami, Hannu Tapani – Rahikainen, Marja – Sorvettula, Johanna, Todistusharkinta ja todistustaakka, Lakimiesliiton kustannus 1987.

Koponen, Pekka, Näytön arvioinnista seksuaalirikoksissa, erityisesti kertomus vastaan kertomus -tilanteesta, Defensor Legis 2/2024, s. 181–200.

Koulu, Riikka – Koulu, Risto – Koulu, Sanna, Tuomarin roolit tuomioistuimessa, Alma Talent, 2019.

Koulu, Risto, Oikeustapauskommentti (2016:47). Teoksessa Timonen, Pekka (toim.). KKO:n ratkaisut kommenttein 2016:I, Alma Talent Oy.

Kuuliala, Matti, Tekijän aikaisempi rikollisuus rangaistuksen koventamisperusteena, teoksessa Juridiikan artikkelit, Alma Talent Oy 2021, päivittyvät hakuteokset.

Lainpelto, Katrin, Stödbevisning i bråttmål, Jure Förlag AB, Stockholm 2012.

Lappalainen, Juha – Rautio, Jaakko, V Todistelu, teoksessa Vuorenpää, Mikko - Helenius, Dan - Hietanen-Kunwald, Petra - Hupli, Tuomas - Koulu, Risto - Lappalainen, Juha - Lindfors, Heidi - Niemi, Johanna - Rautio, Jaakko - Saranpää, Timo - Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki, Prosessioikeus, 6. painos, Alma Talent 2021.

Lappalainen, Juha, Siviiliprosessioikeus II, Lakimiesliiton kustannus 2001.

Lappalainen, Juha, Alioikeusuudistus 1987–1993 – Alioikeuksien yhtenäistäminen ja uusi oikeudenkäyntimenettely riita-asioissa. Kolmas, uudistettu painos. Suomen lakimiesliiton kirjasarja N:o 109. Jyväskylä 1994.

Lindell, Bengt, Bevis- och rättstillämpning - en samtidig verksamhet, Norstedts Juridik, 2024.

Lindell, Bengt, Civilprocessen – rättegång samt skiljeförfarande och medling, version 5 i Juno, 2021.

Lindell, Bengt, Sakfrågor och rättsfrågor, Iustus förlag, Uppsala, 1987.

Marjosola, Henna – Saranpää, Timo – Korkman, Julia, Hypoteesit ja vaihtoehtoiset selitykset rikosasian näytön arvioinnissa, Lakimies 3–4/2021 s. 460–496.

Määttä, Kalle, Oikeuslähdeoppi lakien tulkinnassa – III lain esityöt oikeuslähteenä, Asiantuntija-artikkeli, Edilex, 2024.

Piha, Otava, Reasoning from background knowledge: Evaluating and explaining behaviour in Finnish rape judgments, The International Journal of Evidence & Proof 2024, Vol. 28(2), s. 83–110.

Pihlajamäki, Heikki, Legaallinen todistusteoria Suomessa – mitä se oli? Lakimies 5/1994, s. 607–626.

Pölönen, Pasi – Tapanila, Antti, Todistelu oikeudenkäynnissä, Tietosanoma Oy, 2015.

Pölönen, Pasi, Henkilötodistelu rikosprosessissa, Suomalainen Lakimiesyhdistys, 2003.

Rasilainen, Aki, Korkeimman oikeuden näyttöprejudikaatit ja vapaa todistusharkinta, Lakimies 1/2023 s. 53–76.

Rask, Riikka, Asiantuntijatodistelun arviointi. Teoksessa Lahti, Raimo – Siro, Jukka (toim.): Asiantuntemustieto ja asiantuntijat oikeudessa. Helsingin hovioikeuden julkaisuja. Helsinki 2011 s. 11–35.

Rautio, Jaakko – Frände, Dan, Todistelu. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun kommentaari, Edita Publishing Oy 2020.

Riekkinen, Juhana, Postihuumetapaukset ja selitystaakka erityisesti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön valossa, Defensor Legis N:o 6/2020, s. 997–1012.

Riekkinen, Juhana, Sähköiset todisteet rikosprosessissa, Alma Talent, Helsinki 2019.

Rudanko, Jorma, Näkökohtia todistusharkinnasta, Helsingin yliopisto 2021.

Saranpää, Timo, Vastaväittäjän lausunto Jorma Rudangon väitöskirjasta ”Näkökohtia todistusharkinnasta, Lakimies 5/2021, s. 858–878.

Saranpää, Timo, Näyttöenemmysperiaate riita-asiassa, Suomalainen Lakimiesyhdistys 2010.

Silvennoinen, Elisa, Oikeustapauskommentti (2021:5). Teoksessa Timonen, Pekka (toim.). KKO:n ratkaisut kommentein 2021:I, Alma Talent Oy.

Silvennoinen, Elisa, Oikeustapauskommentti (2019:54). Teoksessa Timonen, Pekka (toim.). KKO:n ratkaisut kommentein 2019:I, Alma Talent Oy.

Stanikić, Teija, Prosessioikeus todistajanpsykologian hyödyntäjänä ja tekijänä, Lakimies 1/2014 s. 65–84.

Tirkkonen, Tauno, Uusi todistuselainsäädäntö: laki oikeudenkäymiskaaren 17 luvun muuttamisesta, Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja, N:o 36, Porvoo 1949.

Virolainen, Jyrki – Vuorenpää, Mikko, I johdanto prosessioikeuteen, teoksessa Vuorenpää, Mikko - Helenius, Dan - Hietanen-Kunwald, Petra - Hupli, Tuomas - Koulu, Risto - Lappalainen, Juha - Lindfors, Heidi - Niemi, Johanna - Rautio, Jaakko - Saranpää, Timo - Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki, Prosessioikeus, 6. painos, Alma Talent 2021.

Virolainen, Jyrki, Oikeustapauskommentti (2006:78). Teoksessa Timonen, Pekka (toim.). KKO:n ratkaisut kommentein 2006:II, Alma Talent Oy.

Virolainen, Jyrki – Martikainen, Petri, Tuomion perustelevinen, Alma Talent, 2010.

Virolainen, Jyrki – Pölönen, Pasi, Rikosprosessioikeus. 2, Rikosprosessin osalliset, Alma Talent, 2004.

Vuorenpää, Mikko, Asiantuntijatodistelun ongelmakohtia, Alma Talent, 2012.

Väisänen, Tiina – Korkman, Julia, Eräitä todistajan kertomuksen arviointiin liittyviä kipukohtia oikeuspsykologisen tiedon valossa, Defensor Legis, 5/2014, s- 721–739.

Välimäki, Pertti, Preklusiosta korkeimmassa oikeudessa, Oikeustiede – Jurisprudentia XLIX:2016, s. 289–356.

Weathered, Lynne - Wright, Kirsty - Chaseling, Janet, Dealing with dna evidence in the courtroom: plain english review of current issues with identification, mixture and activity level evidence. Wrongful Conviction Law Review (WCLR), 1(1) 2020, s. 59–73.

Wrede, R.A., Suomen Prosessioikeus pääpiirteittäin, Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisu, B-sarja, N:o 10, Porvoo 1946.

Virallislähteet

HE 46/2014 vp Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi

HE 222/2010 vp Hallituksen esitys eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi

HE 105/2009 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle muutoksenhakua käräjäoikeudesta koskevaksi lainsäädännöksi

HE 6/1997 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi

HE 66/1988 vp Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi

Oikeustapaukset

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

John Murray v. Yhdistynyt kuningaskunta 18731/91, 8.2.1996

Korkein oikeus

KKO 1975 II 86

KKO 1985-D-101

KKO 2002:78

KKO 2004:95

KKO 2006:78

KKO 2007:23

KKO 2008:90

KKO 2013:96

KKO 2013:97

KKO 2014:48

KKO 2014:78

KKO 2015:50

KKO 2016:47

KKO 2018:3

KKO 2018:5

KKO 2019:2

KKO 2019:41

KKO 2019:54

KKO 2020:88

KKO 2021:5

KKO 2023:23

Hovioikeus

VaaHO 2022:10, 08.06.2022 R 22/248

Vaasan HO 7.3.2013 308

Helsingin HO 30.8.2012 2256

Valtioneuvoston oikeuskanslerin päätökset

OKA 22.1.2013 OKV/6/21/2011 Tuomioistuin – Rikosasia, Rikosrekisteritietojen huomioon ottaminen rangaistusta määrättäessä

Ruotsin korkein oikeus

NJA 2005 s. 712

Internetlähteet

Iltalehti 14.2.2023 Outo tuomio nurin hovissa – Tv-kuvauksiin osallistunut oli sittenkin raiskattu <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/acac8348-d924-4092-8be0-a453bfabb287> (16.1.2025)

Iltalehti 9.5.2022 Lautamiesten raiskauspäätös ihmetyttää – professori kertoo, mistä on kyse: ”Ei näytä hyvältä” <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/a4cfb089-885b-4e27-a13fcde7d5da0899> (16.1.2025)

Virolainen, Jyrki 24.10.2013 791. KKO 2013:77. Näytön arviointi lapsen pahoinpitelyjutussa. Selvitystaakka <http://jyrkivirolainen.blogspot.com/2013/10/792-kko-201377-nayton-arviointi-lapsen.html?m=1> (2.12.2024)

Muut lähteet

Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2014. Todistustaakka riita-asioissa.

Lyhenteet

EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus (yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi 4.11.1950)
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
HE	hallituksen esitys
HO	hovioikeus
ibid.	viittauksen kohde sama kuin edellä
KKO	korkein oikeus
NJA	Nytt juridiskt arkiv (Ruotsin korkeimman oikeuden tapauksia)
OK	oikeudenkäymiskaari (4/1734)
OKA	Valtioneuvoston kanslerin päätös
RB	rättegångsbalken 18.7.1942, Ruotsin oikeudenkäymiskaari
RL	rikoslaki (39/1889)
ROL	laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997)
VaaHO	Vaasan hovioikeus
vp	valtiopäivät

1 Johdanto

1.1 Tutkielman tausta, tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Oikeudellisen päätöksen keskeinen osa on näyttöä koskeva ratkaisu. Tämän näytön arvioinnin ja sen perusteleminen on katsottu olevan lainkäytön vaikeimpia kysymyksiä.¹ Tämän voi katsoa johtuvan siitä, että näytön arviointia, johon kuuluisi konkreettisten todisteiden analysointia tai faktojen ja kausaalisuhteiden päättelyä koskevaa koulutusta, ei ole oikeustieteellisessä koulutuksessa juurikaan tarjolla.²

Tästä syystä tervetullutta onkin, että oikeustieteissä on etenevissä määrin ryhdytty kiinnittämään huomiota näytön arviointiin liittyviin haasteisiin. Tämä on huomattavissa myös tässä esityksessä esiin tulevista tuomioistuinratkaisuksista³ samoin kuin viimeaikaisista puheenvuoroista oikeuskirjallisuudessa. Näistä esimerkkinä on *Aki Rasilaisen* artikkeli ”Korkeimman oikeuden näyttöprejudikaatit ja vapaa todistusharkinta”⁴. Kyseinen artikkeli onkin toiminut tämän tutkielman taustainnoittajana, jolloin nyt käsillä on jatkumo ajankohtaiseen oikeudelliseen keskusteluun.

Rasilainen käsittelee artikkelissaan kokemussääntöjä ja niiden oikeudellistunutta asemaa korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä. Tämä on herättänyt ensimmäisen tutkimuskysymyksen, eli *mitä ovat kokemussäännöt?* Oikeuskirjallisuudessa korostetaan kokemussääntöjen keskeistä asemaa, mutta havaittavissa ei ollut merkittävää uutta teoreettista määrittelyä kokemussäännöille. Tämä luo tarpeen tarkastella kokemussääntöjen käsitettä syvemmin ja tarkentaa niiden määrittelyä, joten tutkimuskysymys sisältääkin samalla tavoitteen selkeyttää ja kehittää kokemussääntöjen teoreettista määrittelyä oikeustieteessä.

Pikainenkin perehtyminen kokemussääntöihin osoittaa niiden epämääräisyyden ja tulkinnanvaraisuuden. Tämän vuoksi toisena tutkimuskysymyksenä on: *miten kokemussäännöt näyttäytyvät oikeuskäytännössä, ja millaisia ongelmia niiden käyttöön liittyy?* Tutkimuskysymys sisältää siten jo lähtökohtaisen väitteen siitä, että kokemussääntöjen tulkinta ja käyttö on haasteellista. Tavoitteena on kysymyksen avulla rakentaa vuoropuhelu teorian ja käytännön välillä, jotta kokemussääntöjen merkitystä ja käyttöä voitaisiin ymmärtää syvällisemmin.

Kolmas tutkimuskysymys perustuu selkeimmin Rasilaisen artikkeliin, eli *missä määrin kokemussäännöt voivat toimia rajoitteina vapaan todistusharkinnan toteutumiseksi?* Tämän

---

¹ Jonkka 1993, takakansi.

² Marjosola – Saranpää – Korkman 2021, s. 462.

³ Ks. myös esim. Kemppinen 2024, s. 60 alav. 128.

⁴ Rasilainen 2023.

kysymyksen kautta pyritään tarkastelemaan, miten kokemussäännöt näyttäytyvät oikeuskäytännössä ja mitä niiden osalta tulee ottaa huomioon, erityisesti kun puhutaan vapaasta todistusharkinnasta. Kysymys on erityisen ajankohtainen edellä mainitun lisääntyneen oikeuskäytännön valossa. Lisäksi Rasilainen on nostanut esille, kuinka kokemussäännöt voivat tietyissä tilanteissa toimia jopa kiinteiden oikeusohjeiden tavoin, mikä on ristiriidassa vapaan todistusharkinnan periaatteen kanssa. Tätä näkemystä pyritään ensinnäkin analysoimaan teorian ja oikeuskäytännön valossa. Lisäksi tavoitteena on tuoda näkökulmaan lisää ulottuvuutta.

Ensimmäisen ja toisen tutkimuskysymyksen välinen yhteys säilyy selkeänä, sillä kokemussääntöjen määrittelyn haasteet ja niiden käyttöön liittyvät ongelmat teoriassa ja oikeudellisessa päätöksenteossa ovat tiiviisti yhteydessä toisiinsa. Kolmas tutkimuskysymys puolestaan laajentaa tarkastelua selkeämmin kokemussääntöjen vaikutuksiin vapaan todistusharkinnan periaatteen, mikä lopulta sitoo kaikki tutkimuskysymykset yhdeksi kokonaisuudeksi. Tällä tavoin tutkielma pyrkii tarjoamaan kattavan esityksen kokemussäännöistä oikeudellisessa päätöksenteossa.

Vaikka kokemussäännöistä ei ole havaittavissa oikeustieteellisessä kirjallisuudessa sellaista tutkimusta, joka keskittyisi pelkästään niiden tarkasteluun, tarkoituksena ei ole aliarvioida muiden tutkijoiden, kuten Klamin ja Jonkan, merkittävää työtä. Heidän tutkimuksensa tarjoavatkin arvokkaan pohjan myös kokemussääntöjen tarkastelulle, vaikka ne painottuvat tietyiltä osin eri näkökulmiin kuin tämä esitys. Tutkielman tavoitteena on tarjota kattava ja tasapainoinen esitys kokemussäännöistä, joita ei tiettävästi ole aiemmin käsitelty itsenäisenä ja rajattuna tutkimuskohteena. Samalla tutkielma pyrkii osoittamaan, miten kokemussäännöt vaikuttavat oikeudelliseen päätöksentekoon ja miten niitä voidaan arvioida kriittisesti sekä teorian että käytännön näkökulmasta.

1.2 Tutkimusmenetelmät ja aineisto

Oikeustieteellisessä tutkimuksessa lainopillinen eli oikeusdogmaattinen lähestymistapa on perinteisesti keskeinen. Lainoppi keskittyy voimassa olevan oikeuden tulkintaan ja systematisointiin, kun taas empiirinen oikeustiede tarkastelee oikeutta ulkoapäin, esimerkiksi sen käytännön vaikutuksia. Yleisesti on todettu, että lainopillisiin kysymyksiin ei pääsääntöisesti voida vastata empiirisellä aineistolla, eikä empiirisiin kysymyksiin lainopillisilla menetelmillä.⁵ Tässä

---

⁵ Keinänen – Väättänen 2016. s.252–253.

tutkielmassa nämä lähestymistavat kuitenkin yhdistyvät, sillä tutkimuskysymykset edellyttävät sekä lainopillista että empiiristä tarkastelua.

Lainopillinen tutkimus ei voi suoraan vastata kysymyksiin, jotka koskevat kokemussääntöjen käyttöä yksittäisissä oikeustapauksissa tai niiden vaikutuksia oikeudelliseen päätöksentekoon, mikä edellyttää empiiristä lähestymistapaa. Toisaalta empiirinen aineisto ei yksin riitä selittämään kokemussääntöjen asemaa oikeusjärjestelmässä, mikä puolestaan vaatii lainopillista analyysiä. Tässä tutkielmassa menetelmät täydentävät toisiaan: lainopillinen lähestymistapa muodostaa teoreettisen perustan, kun taas empiirinen aineisto tarjoaa käytännön näkökulman kokemussääntöjen soveltamiseen.

Ensimmäinen tutkimuskysymys, jossa pyritään määrittelemään kokemussäännöt ja niiden asema oikeusjärjestelmässä, on luonteeltaan lainopillinen. Tältä osin tutkielma hyödyntää erityisesti Aarnion määritelmää teoreettisesta lainopista, jonka tavoitteena on käsitteiden erittely ja jäsentäminen sekä teorian muodostaminen oikeussäännösten tulkinnan helpottamiseksi.⁶ Tämä ajatus istuu hyvin myös tähän tutkielmaan, jossa tavoitteena on selventää ja määritellä kokemussääntöjen käsitettä sekä niiden käyttöä osana vapaata todistusharkintaa.

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta lähdeaineistona toimivat pääsääntöisesti aiemmat tutkimukset. Erityisesti pohjalla toimivat jo aiemmin mainitut Jonkan ja Klamin tutkimukset. Molemmat ovat keskittyneet hyvinkin laajasti todistusharkinnan laajaan kokonaisuuteen. Tämä esitys poikkeaa heidän töistään ensinnäkin sen suhteen, että kyseessä on todetunlaisesti suhteellisen suppea esitys todistusharkinnan kokonaisuudessa keskittyen vain kokemussääntöihin. Näiden osalta erityisesti Jonkan tutkimukset toimivat merkittävästi kokemussääntöjen hahmotelussa, mutta näkemykset eroavat hienoisesti joissain määrin, kuten jäljempänä todetaan.

Klamin sekä hänen tutkimusryhmänsä työstä tämä esitys poikkeaa huomattavasti siinä mielessä, että he ovat hyvin paljon keskittyneet ensinnäkin eri todistusteoreettisiin näkemyksiin tutkimustensa ohella. Lisäksi Klami tutkimusryhmineen ovat keskittyneet erityisesti erilaisiin havainnollistaviin sekä matemaattisiin kaavoihin.⁷ Tästä esityksestä nämä molemmat on riittävästi kokonaan pois keskittyen pelkästään kokemussääntöjen teoreettiseen viitekehykseen ja sen toiminnallisuuteen. Todistusteorioiden osalta tämä ei ollut alkuperäinen tarkoitus, mutta niiden sisällyttäminen tutkielmaan olisi kasvattanut esityksen laajuutta suhteellisen paljon⁸. Mitä tulee

⁶ Aarnio 2006, s. 243.

⁷ Klami on keskittynyt paljon tutkimuksissaan esim. teemamettiin ja todistusarvometodiin, ks. esim. Klami 2000, samoin kuin esim. Bayesin teoreemaan. Tästä ja kaavoista ks. esim. Klami – Gräns – Sorvettula 2000, s. 149–178.

⁸ Tuoreimmista todistusharkintaan liittyvistä tutkimuksista voidaan mainita Rudangon väitöskirja. Rudanko on käsitellyt laajasti mm. todistusteorioita, näiden osalta ks. esim. Rudanko 2021, s. 488–712.

matemaattisiin kaavoihin, niiden poisjättäminen on ollut tarkoituksellista. Vaikka ne voivat olla merkittävänäkin hyötynä tietyissä tilanteissa ja Klamin ja hänen tutkimusryhmänsä saavutuksia voi kutsua hyvinkin laadukkaiksi, on tässä esityksessä pyritty pitämään lähestymistä mahdollisimman käytännönläheisenä⁹. Muuna aineistona toimivat myös muut tutkimukset ja jossain määrin myös lainsäädäntö.

Toisessa ja kolmannessa tutkimuskysymyksessä korostuu empiirinen aineisto. Empiirisellä osuudella pyritään tuomaan esiin käytännön näkökulmia ja näiden kysymysten osalta korostuu siis mainittu vuoropuhelu teorian ja käytännön välillä. Empiirisen osan aineistona toimii oikeuskirjallisuus, oikeuskäytäntö, erityisesti korkeimman oikeuden ratkaisut sekä lain esityöt.

Empiirisen tutkimuksen osalta kyseessä on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Tämä tarjoaa mahdollisuuden ymmärtää ja selittää tutkimuskohdetta syvällisesti. Tällaisessa tutkimuksessa keskitytään usein pieneen määrään tapauksia, jotka analysoidaan perusteellisesti. Tällöin korostuu aineiston laatu ja mahdollisuus rakentaa tutkielman teoreettista perustaa.¹⁰ Tältä osin se sopii myös näytön arviointiin liittyvään arviointiin, sillä näyttöratkaisun ymmärtämiseksi täytyy ajoittain tapausten tosiseikastoa selostaa tavanomaista laajemmin¹¹.

Empiirisen osan aineistoa on kerätty erilaisin menetelmin. Pääosin oikeustapauksia on haettu Finlexin tietokantapalvelussa julkaistuista. Tutkimuksessa on esimerkiksi käytetty joiltain osin tarkentavia asiahakuja, jotka täydentyvät tutkielman aikana. Osa oikeustapauksista on oikeuskirjallisuudessa jo aiemmin käsiteltyjä. Aineistoa on myös haettu esimerkiksi näytön arviointiin liittyvistä oikeustapauksista. Tässä menetelmässä on tunnistettu se ongelmallisuus, että tällä tavalla ”rajattu” aineisto ei kerro täsmällisesti kokemussääntöjen todellista käyttöä. Kuten tutkielmassakin tulee esille, voivat kokemussäännöt olla hyvin monenlaisia, kuten: ”havainnot ovat tarkempia ja luotettavampia, kun ne on tehty hyvässä valaistuksessa ja läheltä.”¹² Tämä vaikuttaa suoraan kokemussääntöjen tutkimuksen haasteellisuuteen¹³. Tämäntapaisten kokemussääntöjen systemaattinen läpikäyminen olisi vaikuttanut siihen, että tutkielman laajuuden

⁹ Myös esim. Riekkinen on todennut kokonaisnäytön punnintaan liittyen mm., että matemaattisten kaavojen monimutkaisuus esim. vastaanäytön jäsentämisessä voi sekoittaa todistusharkintaa sen sijaan, että se selkeyttäisi sitä, jopa yksinkertaisissa tilanteissa, ks. *Riekkinen* 2019, s. 447. Samoin esim. Diesen on todistusarvo- ja todistusteemamettiin liittyen todennut, että todistusteorioiden soveltaminen on käytännössä epäonnistunut niiden matemaattisen ja tilastollisen luonteen vuoksi. Tuomioistuimet eivät yleensä pysty arvioimaan todisteita puhtaasti tilastollisesti, ja siksi arviointiin liittyy aina subjektiivisia tulkintoja, ks. *Diesen* 2000, s. 173.

¹⁰ *Keinänen – Väättänen* 2016. s.260–261.

¹¹ Ks. myös *Jonkka* 1993, s. 124.

¹² Ks. luku 3.4.2.

¹³ Esim. Jokila on väitöskirjassaan tutkinut mm. seksuaalirikoslainsäädännön soveltamista ja sen ongelmia. Myös hän oli omassa tutkimuksessaan huomionnut sen, että kokemussääntöjä sovelletaan usein tiedostamatta tai sitten niiden sisältöä ei tarkemmin eritelty, jolloin niiden kattava tutkiminen ei hänenkään tutkimuksessaan ollut mahdollista. ks. *Jokila* 2010, s. 205.

vuoksi aineisto olisi paisunut hyvin valtavaksi, eikä sen läpikäyminen olisi ollut tämän tutkielman osalta tarkoituksenmukaista. Tutkimuksissa esille tullut aineisto, niin erikseen haettuna kuin oikeuskirjallisuudessa vastaan tullessa on kuitenkin mahdollistanut sen, että tutkielmassa on pystytty tuomaan esille kokemussääntöjen haastavuus oikeuskäytännössä siten, että se vastaisi mahdollisimman paljon laadullisen empiirisen tutkimuksen tavoitetta.

1.3 Rajaukset ja rakenne

Tutkielma keskittyy edellä esitetyn tavoin siis kokemussääntöihin todistusharkinnan sisällä. Näin ollen tutkielmasta rajautuu ulos tavallaan suhteellisen paljon todistusharkintaan liittyviä elementtejä. Samoin esimerkiksi näyttökynnyksen asettamiseen liitetty normatiivinen elementti on rajattu osittain pois, mutta sen osalta tehdään kyllä joitain huomioita todistusharkintaan ja erityisesti kokemussääntöihin liittyen.

Lakiin sisältyy useita säännöksiä esimerkiksi todistelun suorittamistavasta tai todisteen hyödyntämiskielloista (molempien osalta esimerkkinä oikeudenkäymiskaaren (OK 4/1734) OK 17:24). Jos mietitään vapaan todistusharkinnan kontekstia, nämä samoin kuin esimerkiksi preklusionormit (esim. OK 6:9.1) voivat olla ristiriidassa vapaan todistusharkinnan periaatteen kanssa. Klami on todennut esimerkiksi preklusion osalta, että jos jokin seikka tulee tuomioistuimen tietoon, voi olla käytännössä mahdotonta toimia ikään kuin tuo seikka ei olisi tiedossa.¹⁴ Tällä näkemyksellä on varmasti omat vaikutuksensa myös kokemussääntöjen käyttöön siinä mielessä, että ne voivat vaikuttaa alitajuntaisestikin tuomarın subjektiiviseen arviointiin. Tä-mäntapaiset todistamistapojen, todisteen hyödyntämiskieltojen¹⁵ tai esimerkiksi preklusionormien mahdolliset vaikutukset on kuitenkin rajattu tämän tutkielman ulkopuolelle.

Tutkielmassa ei tehdä suoranaista erottelua siviili- ja rikosprosessilajien välillä, sillä esimerkiksi kokemussääntöjen teorian määrittelyn osalta sen voidaan sanoa olevan prosessuaalisesti molempia lajeja palveleva¹⁶. Myös vapaa todistusharkinta kuuluu yhtäläisesti molempiin prosessilajeihin. Oikeuskäytännön osalta näkökulma painottuu kuitenkin enemmän rikosprosessuaalisiin asioihin, jossa vastaajan oikeusturvan merkitys on korostetummassa asemassa vaikuttaen samalla merkittävästi kokemussääntöjen merkitykseen.

---

¹⁴ Klami 2000, s. 24.

¹⁵ Tuoreimmista teoksista todistelun vapautta rajoittaviin oikeusnormeihin liittyen voidaan mainita Jämsän väitöskirja, ks. Jämsä 2020.

¹⁶ Samantapaisesti myös Lappalainen todistamiskieltoihin liittyen, ks. Lappalainen 2001, s. 143. alav. 48. Ks myös Jämsä 2020, s. 3.

Tutkielman rakenne etenee siten, että ensin luvussa 2 hahmotellaan todistusharkinnan viitekehys. Täältä pohjalta luvussa 3 puolestaan syvennyttään ensin kokemussääntöjen määritelmään, jossa pyritään vastaamaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Luvun toinen osio keskittyy oikeuskäytäntöön, jolla pyritään vastaamaan toiseen tutkimuskysymykseen. Luku 4 vastaa rakenteeltaan lukua kolme ja tavoitteena on vastata viimeiseen tutkimuskysymykseen. Tutkimuskysymysten välisen yhteyden vuoksi myös lukujen välinen yhteys on pyritty pitämään yhtenäisenä ja parhaimman mukaan lukijaystävällisenä siten, että niiden yhteyttä pyritään korostamaan työn edetessä. Tuloslukujen jälkeen on myös erilliset yhteenvedot, jotta tutkielman ajatus säilyisi mahdollisimman selkeänä. Tästä syystä tutkielmassa esiintyy jonkin verran toistoa, mutta ne on kuitenkin pyritty minimoimaan.

2 Todistusharkinnan teoreettinen tausta

2.1 Legaalista vapaan todistusharkinnan periaatteeseen

Suomessa vapaa todistusteoria tuli osaksi lainsäädäntöä vasta vuoden 1948 todistuslainsäädännön myötä¹⁷. Sitä ennen vuoden 1734 lain todistusoikeus perustui pääosin legaaliseen eli lakisääteiseen todistusteoriaan. Tämä tarkoitti, että laissa annettiin sitovat yleisohjeet siitä, millainen todistusarvo eri todisteille tuli antaa. Lisäksi laki määritteli, mitä pidettiin riittävänä ja "täytenä näyttönä".¹⁸

Legaalissa todistusteoriassa todistelu jaettiin lainsäädännössä kolmeen kategoriaan; täyteen näyttöön, puoleen näyttöön ja enemmän kuin puoleen näyttöön. Täysi näyttö oli tunnustus tai kaksi todistajaa. Yksi todistaja oli vain puoli näyttöä. Kolmas kategoria saattoi olla esimerkiksi yksi todistaja, jonka lisäksi oli esitettävissä aihetodisteita. Jos tapauksessa oli olemassa täysi näyttö, tuli tuomioistuimen periaatteessa antaa langettava tuomio riippumatta siitä, mikä oli tuomarin oma henkilökohtainen vakaumus.¹⁹ Tämäntapaisilla ulkoisilla tunnusmerkeillä pyrittiin sitovasti määräämään ne edellytykset, joilla eri todistuskeinoja voitiin käyttää sekä sen, mikä todistusvoima yksittäiselle todisteelle voitiin antaa. Näin huomioon ei otettu esimerkiksi todistuksen sisäisiä tekijöitä, joilla saattoi olla merkittävä arvo, kun otettiin huomioon eri tapauksien yksilökohtaiset erot.²⁰

¹⁷ Muutosta voi myös kutsua muodolliseksi. Käytännössä legaalisen todistusteorian voi katsoa syrjäytyneen jo aiemmin, sillä monissa laeissa oli jo ennen vuotta 1948 annettu tuomioistuimille vapaa todistelun harkintaoikeus, ks. *Klami – Rahikainen – Sorvettula* 1987, s. 24.

¹⁸ *Lappalainen – Rautio* 2021, s. 600.

¹⁹ *Pihlajamäki* 1994, s. 619–621.

²⁰ *Wrede* 1946, s. 148, 308–309.

Nykyisin ratkaisun tekemiseen kuuluu olennaisesti vapaan todistusteorian²¹ toinen osatekijä, eli vapaa todistusharkinta, josta säädetään oikeudenkäymiskaaren (OK, 4/1734) 17:1.2 :ssa:

Tuomioistuimen on esitettyjä todisteita ja muita asian käsittelyssä esiin tulleita seikkoja harkittuun päätettävä, mitä asiassa on näytetty tai jäänyt näyttämättä. Tuomioistuimen on perusteellisesti ja tasapuolisesti arvioitava todisteiden ja muiden seikkojen näyttöarvo vapaalla todistusharkinnalla, jollei laissa toisin säädetä.

Toinen osatekijä on vapaa todistelu (OK 17.1.1), joka tarkoittaa sitä, että asianosaisella on oikeus esittää haluamansa näyttö, eikä tätä oikeutta ole rajoitettu etukäteen vaan asianosaisella on oikeus esittää näyttöä eri todistuskeinoin.²² Tähän todistusmenettelyyn kuuluu siis todisteiden esittäminen ja vastaanottaminen, mutta aktiivisimpana tässä osiossa ovat asianosaiset. Varsinainen todistusharkinta on puolestaan tuomioistuimen tehtävä.²³

Vapaan todistusharkinnan mukaan tuomioistuin ei ole sidottu minkäänlaisiin harkintavaltaa sääteleviin määräyksiin arvioidessaan näytön vakuuttavuutta, vaan on velvollinen vapaasti harkitsemaan esitettyjen todisteiden todistusvoiman. On huomattava, ettei vapaus kuitenkaan tarkoita mielivallan sallimista eikä edes sitä, että tuomioistuin voisi jollain tapaa tyytyä esitetystä näytöstä saamaansa intuitiiviseen yleisvaikutelmaan.²⁴ Säännös velvoittaa tuomioistuinta arvioimaan huolellisesti jutussa esille tulleiden todisteiden todistusvoimaa (-- *Tuomioistuimen on perusteellisesti ja tasapuolisesti arvioitava* --) ja lopputuloksen tulee perustua sellaisiin objektiivisiin kriteereihin, jotka oikeudenkäynnin ulkopuoliset henkilöt voivat pitää uskottavina.²⁵ Todistusharkintaa ohjaavia periaatteita käydään läpi seuraavaksi.

Ennen sitä on kuitenkin vielä huomattava, että vanhemmassa oikeudenkäymiskaassa²⁶ puhuttiin totuudesta, jota ei nykyisessä laissa mainita. Totuuden käsitteen katsottiin viittavan näytön vahvuuteen, josta säädetään erikseen OK 17 luvun 2 ja 3 §:ssä. Tästä huolimatta on katsottava olevan selvää, että näytön arvioinnissa pyritään ja on pyrittäväkin lähestymään aineellista totuutta mahdollisimman suuressa määrin.²⁷

²¹ Esim. *Jonkka* kutsuu tätä *vapaan näytön arvioinnin periaatteeksi*, ks. *Jonkka* 1993. Vapaa todistusteoria on kuitenkin vakiintuneesti käytetty käsite, ks. *Lappalainen* 2001, s. 38, HE 46/2014 vp, s.45, *Jokela* 2015, s. 191, *Virolainen - Vuorenpää* 2021, s. 204.

²² *Virolainen - Vuorenpää* 2021, s.204 ja *Lappalainen – Rautio* 2021, s. 600.

²³ *Rudanko* 2021, s. 26. Todistelumenettelyllä ja todistusharkinnalla on kuitenkin Rudangonkin mukaan tiivis vuorovaikutussuhde, jossa todistelumenettely määrää todistusharkinnan puitteet ja toisinpäin.

²⁴ *Lappalainen* 2001, s.138.

²⁵ *Ibid.*, s. 298–299.

²⁶ Oikeudenkäymiskaari siinä muodossa kuin se oli ennen vuoden 2016 alusta lailla 732/2015 voimaantulleita muutoksia.

²⁷ *Rautio – Frände* 2020, s. 32, ks. myös HE 46/2014 vp, s. 45–46.

2.2 Todistusharkinta prosessina

2.2.1 Todistusharkinta ja näytön riittävyyden erottelu

Vanhemmassa oikeuskirjallisuudessa näytön riittävyys on asetettu todistusharkinnan puolelle.²⁸ Kuitenkin jo pidemmän aikaa oikeustieteilijät ovat asettaneet näytön riittävyyden osaksi todistustaakkasääntöjä, jolloin todistusharkinta itsessään sisältää vain näyttöarvo- ja todennäköisyyspohdinnan.²⁹ Lappalainen hahmottelee näyttökysymyksen ratkaisun *varsinaiseen todistusharkintaan*, joka sisältää arvion esitetyn näytön todistusvoimasta sekä *näytön riittävyyttä* koskevaan päätöksentekoon, johon kuuluu todistustaakan jakautumiseen ja näyttökynnyksen korkeuteen liittyvät kriteerit. Lappalaisen mukaan todistusharkinta ja näytön riittävyyteen liittyvä normatiivinen elementti kylläkin sulautuvat käytännön ratkaisutoiminnassa yhdeksi kokonaisuudeksi, mutta näytön todistusvoiman ja näytön riittävyyden erottelu on tärkeää näyttöratkaisun kuvaamisen ja analysoinnin näkökulmasta. Tuomioistuimen tulee ensin todistusharkinnan kautta arvioida esitetyn näytön todistusvoima ja siinä saavutettu teema eli asianosaisen faktaväite ja vasta tämän jälkeen verrata teeman todennäköisyyttä siihen, millaisia riittävyyskriteereitä todistustaakkasäännöt asettavat näytölle. Todistustaakanormistoa soveltaessaan tuomarin tulee ottaa kantaa siihen, kummalla asianosaisella on todistustaakka ja kuinka vahvaa näyttöä asianosaiselta vaaditaan näyttövelvollisuudesta selviytymiseen, toisin sanoen, mikä on näyttökynnyksen korkeus.³⁰

Rudanko puolestaan katsoo, että nämä kaksi elementtiä, todistusvoima ja näytön riittävyys, sulautuvat todistusharkinnaksi eikä todistusharkintaa voi käsitellä ottamatta huomioon todistustaakkaan ja näyttökynnykseen liittyviä kysymyksiä. Hänen mielestään on hyödytöntä ajatella todistusaineiston näyttöarvon määrittämistä ilman, että tähdätään vertaamaan, onko esitetty näyttö riittävä. Hän huomauttaa lisäksi, että myös todistusharkintateoriat sisältävät ajatuksen näytön riittävyyteen pyrkimisestä.³¹ Kuitenkin, kuten Rudankon vastaväittäjänä toiminut Saranpää on esittänyt, on Rudanko sisältänyt riittävyyskysymyksen vaatimuksen asettamisen lisäksi sen arvioimisen, riittääkö esitetty näyttö täyttämään tuota vaatimusta. Saranpää katsoo tuon näytön riittävyyden arvioinnin olevan osa todistusharkintaa ja ainoastaan vaatimuksen asettamisen kuuluvan todistustaakan ja näyttökynnyksen piiriin.³² Teorioiden osalta on huomattava lisäksi Klamin näkemys siitä, ettei teoria voi vastata kysymykseen siitä, milloin näyttö on

²⁸ Tirkkonen 1949, s. 14.

²⁹ Ks. Lappalainen 2001, s. 295 ja siinä viitattu kirjallisuus. Lappalainen viittaa mm. Ekelöfiin, Bomaniin, Klamiin ja Jonkkaan.

³⁰ Lappalainen 2001, s. 294–296.

³¹ Rudanko 2020, s. 58. ks. myös alaviite 125.

³² Saranpää, 2021, s. 861.

riittävä. Kuitenkin myös hän pitää todistusharkinnan, näytön riittävyyskynnyksen ja todistustaakkasäännösten yhteyttä läheisenä.³³

Esiin tulee nostaa kuitenkin Lappalaisen näkemys siitä, että vapaa todistusharkinta on nimenomaan *näyttöarvopunnintaa*. Se, kuinka korkealla näyttökynnys tulisi asettaa, on normatiivinen kysymys eli *oikeudellista harkintaa* samalla tavoin kuin kysymys todistustaakan jakautumisesta. Tähän ei suoranaisesti vaikuta se, mikä todistusvoima todisteelle annetaan.³⁴ Tässä esityksessä on analysoinnin helpottamiseksi ja oikeustieteissä eräänlaisen yhteisymmärryksen valossa pyritty erottelemaan varsinainen todistusharkinta ja näyttökynnyksen korkeus toisistaan. Esityksessä tulee useamman kerran puhetta näytön riittävydestä, mutta Saranpään näkemyksen mukaisesti todistusharkinnan osana, jolloin näyttökynnyksen normatiivinen elementti, eli tuomitsemiskynnyksen asettaminen jää tämän esityksen ulkopuolelle. Käytännössä todistustaakan ja näyttökynnyksen erottaminen todistusharkinnasta on osittain haasteellista. On selvää, että vaikka todistusharkinta ja näytön riittävyteen liittyvä problematiikka ovat jännitteisessä tilassa keskenään, ovat ne myös dynaamisessa suhteessa, mikä heijastuu edellä esitetyistä näkemyksistä. Tämän vuoksi näytön riittävyden normatiiviseen elementtiin liittyviä teoreettisia kysymyksiä käsitellään myös jäljempänä soveltuvien osin.

2.2.2 Todistusharkinnan kriteerit

Edellä esitetyn mukaisesti tuomioistuimen tulee perusteellisesti ja tasapuolisesti arvioida asiassa esitetty näytön arvo vapaalla todistusharkinnalla, jollei laissa toisin säädetä. Lain asettamia poikkeuksia vapaasta todistusharkinnasta ovat ruotsalais-suomalaisessa prosessidoktriinissa lailliset presumptiot, kuten isyysoletama avioliiton perusteella (isyyslain 11/2015 1:2.1) sekä tunnustus dispositiivisessa riita-asiassa (OK 17:5.2).³⁵ Legaalisista presumptioista on huomattava, että se on tuomioistuimelle ainoastaan lähtökohta, joka on kumottavissa näytöllä. Näin se ei ole niinkään todistusharkintaa koskeva säännös, vaan ennemminkin *todistustaakkanormi*.³⁶

Näyttö tarkoittaa tuomioistuimelle esitettyjä todisteita ja muita seikkoja. Tämä tarkoittaa sitä, että näyttönä voidaan yleisesti ottaa huomioon, mitä asian käsittelyssä on tapahtunut. Tällöin merkitystä voidaan antaa muun muassa asianosaisen menettelylle ja käyttäytymiselle oikeudenkäynnissä silloin, kun häntä ei kuulla todistelutarkoituksessa. Asianosaisen menettelystä

³³ Klami 2000, s. 31 ja s. 117.

³⁴ Lappalainen 2001, s. 296, kursivointi Lappalaisen.

³⁵ Rautio – Frände 2020, s. 33 ja siinä mainittu kirjallisuus sekä Tirkkonen 1949, s. 27–28.

³⁶ Lappalainen 2001, s. 143–144. Legaalisilla presumptioilla voi olla kokemussääntöjen muodostamiseen jollain tapaa vaikutusta samaan tapaan kuin preklusionormeilla vapaan todistusharkinnan kontekstissa. Niitä ei kuitenkaan käsitellä tässä esityksessä enempää.

passiivisuus on otettu erikseen huomioon OK 17:6:ssa, jonka nojalla tuomioistuimella on mahdollista tehdä päätelmiä niin asianosaisen eduksi kuin vahingoksi.³⁷

Perusteellisuuden ja tasapuolisuuden käsitteiden on katsottu tähtäävän todistusharkinnan kvaliteettiin. Pohjalla toimii perustuslain (731/1999) 6.1:n mukainen yhdenvertaisuus lain edessä. Perusteellisuus näytön arvioinnissa tarkoittaa, että tuomioistuimen tulee perehtyä jokaiseen todisteeseen erikseen ja arvioitava niiden merkitys kokonaisuutena siten, että arviointi kohtelee osapuolia tasa-arvoisesti toista suosimatta ja ilman ennakkokäsitystä jonkin todisteen näyttöarvosta. Tämä tarkoittaa myös sitä, ettei pikainen ja pintapuolinen näytön arviointi ole riittävää vaan tuomarin tulee riittävästi paneutua esitettyyn todisteluun. Tuomioistuimen tulee soveltaa objektiivisia kriteereitä eikä subjektiivisia mielipiteitä ja tätä vahvistaa vaatimus siitä, että näytön arviointi on perusteltava tuomiossa (OK 24:4 ja ROL 11:4).³⁸

Todistusharkintaan liittyvää prosessia on kuitenkin syytä täsmentää. Rudanko on esittänyt todistusharkinnan olevan ”voittopuolisesti henkinen ilmiö, jossa sovelletaan lähinnä epistemologian piiriin luettavia päättelysääntöjä”³⁹. Määrittely ei kuulosta kovinkaan lakipositivistiselta tulkinnalta. Toki näin ei kuulu ollakaan, onhan todistusharkinta vapaata. Kuitenkin kuten Jonkka on esittänyt, näytön arviointi ei ole – eikä voi olla – täysin vapaata⁴⁰. Hän katsoo arvioinnin olevan ensinnäkin joidenkin oikeusnormien rajoittamaa. Näihin hän katsoo kuuluvan vain tuomioistuimelle esitetyn informaation käyttämisen, joka poissulkee tuomarin omien tietojen käytön, kuten jo edellä todettiin. Lisäksi hän mainitsee todistuskieltoja koskevat normit, kuten eettiset syyt ja epäluotettavat todisteet. Näissä rajoissakaan Jonkka ei kuitenkaan näe arviointia vapaana, vaan sitä ohjaavat, ainakin jokseenkin, jotkut periaatteet.⁴¹

Edellä esitetty voidaan kiteytettynä esittää Lindellin asettamilla kriteereillä asianmukaisesta todistusharkinnasta:

1. Objektiivisuusvaatimus: Tuomarin vakuuttuneisuuden on perustuttava sellaisiin syihin, jotka myös muut järkevät henkilöt voivat hyväksyä.
2. Perustelujen esittämisen vaatimus: Tämä vaatimus seuraa objektiivisuusvaatimuksesta ja on erityisen tärkeä valitustilanteissa. Jotta muiden järkevien henkilöiden on voitava tarkistaa arviointi, on perustelut esitettävä selkeästi.

³⁷ *Rautio – Frände* 2020, s. 31–32.

³⁸ *Ibid.*, s. 32, ks. myös HE 46/2014 vp, s. 45.

³⁹ *Rudanko* 2021, s. 26.

⁴⁰ *Jonkka* 1993, s. 29.

⁴¹ *Ibid.*, s. 29–30. Todistamiskiellot ja todisteiden hyödyntämiskiellot myös Jonkka on jättänyt omassa esityksessään todistusharkinnan ulkopuolelle.

3. Analyysivaatimus: Tuomari ei saa perustaa ratkaisuaan pelkästään aineiston kokonaisvaikutelmaan, vaan hänen on tehtävä diskursiivinen analyysi. Tämä vaatimus liittyy myös objektiivisuusvaatimukseen.
4. Aineistorajoitusvaatimus: Tuomari saa periaatteessa todistusharkinnassa ottaa huomioon vain sen aineiston, joka on tullut esille asian käsittelyssä. Kuitenkin tuomari saa viran puolesta huomioida notoriset faktat ja kokemussäännöt, jotka hän tuntee.⁴²

Todistusharkinnan kriteerit muodostavat siis oikeudellisen päätöksenteon perustan ja varmistavat, että tuomio perustuu johdonmukaisiin ja oikeudellisesti perusteltavissa oleviin arvioihin. Näihin kriteereihin kuuluvat muun muassa tuomarin objektiivisuuden vaatimus, joka edellyttää, että ratkaisut perustuvat rationaalisiiin ja intersubjektiivisesti hyväksyttäviin perusteluihin. Lisäksi on huomattava, että todistusharkinta edellyttää yksityiskohtaista ja diskursiivista analyysia, jossa näyttöä arvioidaan systemaattisesti ilman, että ratkaisu perustuu pelkkään kokonaisvaikutelmaan. Kriteerit korostavat myös materiaalirajoituksen periaatetta, jonka mukaan vain oikeudenkäynnissä esiin tuotua aineistoa voidaan käyttää päätöksenteon perustana, poikkeuksena notoriset tosiseikat ja yleisesti hyväksytyt kokemussäännöt. Tämä takaa päätöksenteon läpinäkyvyyden ja oikeusvarmuuden.

Näiden kriteerien noudattaminen voidaan katsoa olevan erityisen tärkeää vapaan todistusharkinnan yhteydessä, sillä ne toimivat tasapainottavana voimana subjektiivisen harkinnan ja oikeusvarmuuden välillä. Kriteerit osoittavat myös, että vaikka todistusharkinta on periaatteessa vapaata, siihen kohdistuu useita sisäisiä ja ulkoisia rajoituksia, jotka tukevat oikeudenmukaista ja perusteltua ratkaisua.

2.2.3 Todistelulla todistusteemaan kokemussääntöjen ja aputosiseikkojen avulla

Ohjausta todistusharkintaan on oikeuskirjallisuudessa tarjottu laajasti ja todistusharkintaprosessi on yleisesti jäsennelty pienempiin osiin. *Todistusteema* on todistelun kohde, eli hypoteesi jostain historiallisesta, oikeudellisesti relevantista tosiseikasta. Todistusteemoja voi olla samassa jutussa useampia, sillä mikä tahansa oikeustositseikka voi joutua todistelun kohteeksi. *Todiste* on puolestaan historiallisen tapahtuman jättämä jälki. Tuomarin arviointi kohdistuu siten siihen, millä *todennäköisyydellä* näiden kahden tosiseikan eli todistusteeman ja todistustositseikan välillä vallitsee kausaalisuhte, toisin sanoen teema on todisteen syy.⁴³

⁴² Lindell 2021, s. 153. Lindell perustaa periaatteensa Ruotsin vastaavaan vapaan todistusharkinnan säännöksen (RB 35:1) valmisteluaineistoon. Vaikka kyseessä oleva Lindellin teos käsittelee siviiliprosessia, hän toteaa itsekin, kuinka RB 35:1 säännöstä sovelletaan kaikissa tapauksissa, jossa todisteiden arviointia vaaditaan, s. 154.

⁴³ Jonkka 1993, s. 31. Ks. myös Klami 2000, s. 21, joka on esittänyt, että kausaalisuhteen lisäksi todistusteeman ja todistustositseikan välinen suhde voi olla myös loogisesta päättelystä riippuva.

Todistustositseikoilla on siten tietynlainen todistusarvo todistusteemalle.⁴⁴

Näytön arvioinnissa on kyse siis todistusteeman (factum probandum) ja todistustositseikan (factum probans) välisestä suhteesta ja tätä suhdetta määritellessään tuomari soveltaa yleisiä kokemussääntöjä ja aputositseikkoja.⁴⁵ Todisteiden todistusarvo on siten riippuvainen nimenomaan kokemussäännöistä ja aputositseikoista.⁴⁶ Kokemussäännön katsotaan sisältävän väittämän, että ilmiön A olemassaolosta voidaan päätellä, että myös ilmiö B on olemassa.⁴⁷ Oikeustieteissä on yleisesti hyväksytty kokemussääntöjen asteittainen vaihtelu ja niiden luokittelu; kokemussääntö voi olla ehdottoman luonnonlain (deterministinen) asemassa tai sen todennäköisyys (probabilistinen) voi vaihdella.⁴⁸ Deterministinen kokemussääntö ilmaisee silloin ehdottoman kausaalisuhteen: ”Jos A, niin aina B”.⁴⁹ Tällaisesta kausaalisuhteesta on käytetty esimerkkinä sitä, että kiehuva vesi aiheuttaa iholle kaadettuna palovamman.⁵⁰ Probabilistiset kokemussäännöt puolestaan ilmaisevat tietynasteisen todennäköisyyden: ”Jos A, niin yleensä/useimmiten/joskus B”.⁵¹ Tämän ryhmän sovelluksesta on esimerkkinä käytetty sormenjäljen perusteella tehtyä identifiointia.⁵²

Todistusharkintaprosessin sisällä on kokemussääntöjen osalta vielä syytä huomata, että kokemussääntöjen sisältö (esim. milloin pituus A merkitsee nopeutta B) voi olla todistusteemana eli todistelun kohteena.⁵³ Todistusteema voi siten olla joko oikeustositseikka, kuten kanneperuste tai vastatositseikka, jolloin kyse on välittömästä todistelusta, tai todistustositseikka, jolloin kyse on epäsuorasta eli välillisestä todistelusta, joka tunnetaan myös aihetodisteluna tai indisiona.⁵⁴ Asianosaisilla voi olla omat käsityksensä tapahtumista, jolloin heillä on omat todistusteemansa.⁵⁵

Edellä esitetystä havainnollistavana esimerkkinä toimii korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2019:41. Tapauksessa oli kyse kiinteistön kaupasta ja siinä ilmenneestä laaturvirheestä, joka

⁴⁴ Ekelöf – Edelstam – Heuman 2009, s. 17. Ekelöf, Edelstam ja Heuman huomauttavat, että lopullinen todistusteema on aina oikeustositseikka.

⁴⁵ Lappalainen 2001, s. 299. Ks. myös Jonkka 1993, s. 34, jonka mukaan ainoina arviointiperusteina tulevat kysymykseen kokemussäännöt ja arviointia tarkentavat aputositseikat sekä Ekelöf – Edelstam – Heuman 2009, s. 18, joiden mukaan ainoastaan todistusteemaa, joka ei ole lopullinen, voidaan arvioida todistustositseikoilla, aputositseikoilla ja kokemussäännöillä.

⁴⁶ Ekelöf – Boman 1992, s. 126.

⁴⁷ Jonkka 1993, s. 39, Jokela 2015, s. 188.

⁴⁸ Mm. Jonkka 1993, s. 40, 42, Lappalainen 2001, s. 132, Pölönen 2003 s. 120.

⁴⁹ Ks. Pölönen 2003, s. 119–120.

⁵⁰ Vuorenpää 2012, s. 28.

⁵¹ Ks. Jonkka 1993, s. 43 ja Pölönen 2003, s. 119.

⁵² Jonkka 1993, s. 42. Tarkemmin kokemussääntöjen jaottelusta ks. luku 3.

⁵³ Rudanko 2020, s. 82.

⁵⁴ Virolainen – Vuorenpää 2021, s. 110–111.

⁵⁵ Klami – Rahikainen – Sorvettula 1987, s. 17. Asianosaisina rikosjutussa ovat kantajana virallinen syyttäjä ja/tai asianomistaja, vastaajana syytetty, siviilijutussa kantaja ja vastaaja.

aiheutui asuinrakennuksen rakenteissa olevasta kivihiihipiestä. Tapauksessa ostajat vaativat kaupan purkamista väittäen, että kivihiihipiestä haihtui haitallisia yhdisteitä sisäilmaan. Myyjät puolestaan katsoivat, että haitallisia yhdisteitä vapautui ainoastaan rakenteita purettaessa. Tapauksessa on siis pohjimmiltaan kyse siitä, oliko kivihiihipiestä haihtunut haitallisia yhdisteitä huoneilmaan ennen rakenteiden avaamista ja oliko tämä aiheuttanut terveydellisen riskin. Käräjäoikeus oli vastaanottamansa todistelun perusteella ensinnäkin katsonut selvitetyn, että kivihiihipiki on terveydelle haitallinen aine, josta haihtuu terveydelle vaarallisia yhdisteitä. Tämän jälkeen käräjäoikeus on tehnyt johtopäätöksen, että vaarallisia yhdisteitä oli päässyt huoneilmaan jo ennen rakenteiden avaamista ja, että kivihiihipiki oli aiheuttanut terveydellisen riskin, koska sitä oli rakennuksessa laajalla alueella.

Korkein oikeus ei kuitenkaan jakanut tätä päätelmää. Korkein oikeus käytti ensinnäkin OK 17:7:n mukaista oikeuttaan hankkia asiasta asiantuntijalausunto Valviralta koskien vaarallisten yhdisteiden vapautumisesta huoneilmaan. Näin ollen tässä tapauksessa kokemussäännöstä, eli miten vaaralliset yhdisteet vapautuvat huoneilmaan, on muodostunut todistelun kohde eli todistusteema. Arvioinnissaan korkein oikeus tukeutuikin hyvin pitkälti tähän asiantuntijalausunnan mukaisiin erityisiin kokemussääntöihin koskien kivihiihipien pitoisuuksien kulkeutumista huoneilmaan. Tämä johtuu siitä, ettei huoneilmasta ollut otettu näytteitä ennen rakenteiden avaamista, eikä muutenkaan ollut esitetty välitöntä näyttöä haitallisten yhdisteiden olemassaolosta huoneilmassa. Korkein oikeus katsoi merkityksellisten kokemussääntöjen valossa, että vaikka Valviran antama lausunto tukeekin käräjäoikeuden johtopäätöstä siitä, että kivihiihipiki on vaarallista ja siitä haihtuu terveydelle vaarallisia yhdisteitä, lausunto ei tue sitä päätelmää, että kyseisiä yhdisteitä pääsee huoneilmaan vanhoista rikkoonumattomista pinnoista niin paljon, että ne aiheuttaisivat terveydellisen riskin.⁵⁶

Tapaus toimii hyvänä esimerkkinä yksinkertaisesti toimivasta ja tuomion perusteluissa selkeästi havaittavissa olevasta kokemussäännön käytöstä. Tapauksessa toteutuu myös edellä esitetyt todistusharkinnan kriteerit koskien hyväksyttävistä perusteluista sekä analyysiä, jossa näyttöä arvioidaan systemaattisesti ilman, että ratkaisu perustuu pelkkään kokonaisvaikutelmaan. Tapauksessa voidaan ajatella, että korkein oikeus piti tärkeämpänä välitöntä näyttöä huoneilman laadusta kuin pelkkiä olettamuksia terveysriskistä. Tämä osoittaa, että pelkkä riskin olemassaolo ei riitä, vaan vaaditaan näyttöä siitä, että riski on realisoitunut.

On kuitenkin huomattava, että useimmiten kokemussääntöjen käyttö näytön arvioinnissa ei ole

---

⁵⁶ Tapauksen tarkemmat yksityiskohdat samoin kuin salaiseen virheeseen liittyvä arviointi ks. KKO 2019:41.

näin selkeää ja yksinkertaista. Kokemussääntöjen käyttöä ei monestikaan nimetä nimenomaan kokemussäännöksi⁵⁷. Kokemussääntöjen sisällön todennäköisyys voi myös edellä mainitun mukaisesti vaihdella. Kokemussääntöihin ei kuitenkaan kuulu ainoastaan deterministiset ja probabilistiset luonnonlait vaan myös erityyppiset yleistyksset, jotka ovat enemmän tai vähemmän varmoja. Luonnollisesti mitä korkeampi tämä varmuus on, sitä parempi on todistustositseikan todistusarvo. Inhimillistä käyttäytymistä koskevat kokemussäännöt voidaan puolestaan katsoa hyvin heikoiksi todistusarvoltaan.⁵⁸ Kaikista heikoimpia ovat ”yleiseen elämäkokemukseen” perustuvat kokemussäännöt.⁵⁹ Tämänkaltaisiin kokemussääntöihin on katsottu liittyvän usein epämääräisyyttä ja tulkinnanvaraisuutta.⁶⁰ Pölösen mukaan se selittää osaltaan sen, miksi eri tuomioistuimet voivat samasta todistusaineistosta ja samoilla ratkaisuperusteilla tehdä huomattavan erilaisia, jopa täysin vastakkaisia, johtopäätöksiä tosiseikoista.⁶¹ Tämän voi katsoa olevan hyvin ongelmallista ja tähän ongelmaan palataan jäljempänä.

Aputositseikoilla puolestaan on merkitystä arvioitaessa muita, todistusteeman tueksi esitettyjä todisteita. Ne eivät siis yksinään riitä todistamaan teeman todenperäisyyttä. Tällaisia aputosiseikkoja voivat olla esimerkiksi keliolosuhteet tai renkaiden kunto liikennerikosjutussa, kun arvioidaan auton nopeutta (todistusteema) jarrutusjälkien (kokemussääntö, kun pituus A merkitsee nopeutta B) perusteella, tai todistajan näkökyky ja valaistusolosuhteet siltä hetkeltä, kun todistaja oli tehnyt havaintonsa (todistustositseikka). Aputositseikat voivat joko vahvistaa tai heikentää muiden todisteiden todistusarvoa.⁶² Aputositseikkojen kohdalla on siis huomattavaa, että niiden tehtävä on nimenomaan avustaa, eivätkä ne itsessään muodosta itsenäistä johtopäätöksen perustaa, toisin kuin todistustositseikat. Kuitenkin on todettu, että esimerkiksi näiden kahden, aputosiseikkojen ja todistustositseikkojen välinen rajanveto voi todellisuudessa hämärtyä⁶³. Ja mikä on kokemussääntöjen asema tuossa rajanvedossa, tai ylipäätään todistusharkinnan prosessissa? Kuten Klami, Gräns ja Sorvettula ovat todenneet, on kokemussääntöjen rooli moninainen, mutta myös kiistanalainen⁶⁴. Tätä problematiikkaa käsitellään tarkemmin jäljempänä.

Todistusharkinta perustuu siis todistusteeman ja todistustositseikan välisen kausaalisuhteen arviointiin, jossa käytetään kokemussääntöjä ja aputosiseikkoja apuna. Kokemussäännöt, jotka ilmaisevat todennäköisiä tai varmoja yhteyksiä ilmiöiden välillä, määrittävät todisteiden

⁵⁷ Ks. luku 3.2.4.

⁵⁸ *Frände* 1998, s. 1249–1250.

⁵⁹ *Klami* 2000, s. 21.

⁶⁰ Näin mm. *Pölönen* 2003, s. 119, *Klami* 2000, s.21, *Jonkka* 1993, s.40, *Lindell* 1987, s.219–224.

⁶¹ *Pölönen* 2003, s. 119.

⁶² *Ekelöf–Boman* 1992, s. 11–15, *Jonkka* 1993, s. 31–38. ks. myös esim. *Jokela* 2015, s. 195. Tätä systematisointia käsitellään tarkemmin luvussa 3.3.

⁶³ *Lainpelto* 2012, s. 103–107.

⁶⁴ *Klami – Gräns – Sorvettula* 2000, s. 149–150.

todistusarvon. Näiden sääntöjen luotettavuus vaihtelee suuresti edellä kuvatulla tavalla. Aputosiseikkojen rooli on puolestaan tukea muiden todisteiden arviointia, eikä niillä ole itsenäistä todistusarvoa. Kokemussääntöjen ja aputosiseikkojen käyttö todistusharkinnassa korostaa niiden tärkeyttä, mutta samalla haastavaa roolia päätöksenteon objektiivisuuden ja johdonmukaisuuden varmistamisessa. Edellä kuvattu prosessi on suhteellisen yksinkertaistettu päätöksentekoprosessi todistelusta todistusteemaan kokemussääntöjen ja aputosiseikkojen avulla, mutta sitä on hyvä pitää todistusharkinnan aihiona. Kyseistä aihiota on pyritty kuvaamaan erilaisilla todistusteorioilla, joita käsitellään seuraavaksi osana todistusharkinnan prosessia.

2.2.4 Todistusteoreettiset metodit näytön arvioinnissa

Vaikka edellä kuvatun mukaisesti vapaaseen todistusharkintaan on havaittavissa ohjaavia periaatteita, on kuitenkin totta, että ratkaisun tekeminen on loppujen lopuksi inhimillistä päätöksentekoa. Ja tällaiseen päätöksentekoon kuuluu erottamattomasti myös intuitio sekä erilaiset kognitiiviset vinoumat, joiden on katsottu aiheuttavan systemaattisia virheitä päätöksenteossa. Tutkimusten mukaan ajattelua systematisoivilla malleilla voitaisiin vähentää noita päätöksenteossa esiintyviä virheitä.⁶⁵

Vapaan todistusharkinnan kontekstissa on hyvä nostaa esille ruotsalainen keskustelu, jonka mukaan todisteita ei voi arvottaa minkään teorian pohjalta. Axberger ryhmineen ovat esittäneet, että lainsäätäjän päätös poistaa laissa säädetyt säännöt näytön arvioinnista estää myös arviointisääntöjen kehittämisen oikeusdogmatiikassa. Tämä perustuu heidän mukaansa siihen, että leagalisen todistusharkinnan vastustamisen keskeinen syy on sen taipumus heikentää aineellisesti oikeiden ratkaisujen toteutumista, ja sama argumentti koskee myös doktriinissa esitettyjä sääntöjä. Lisäksi he toteavat, että oikeuslähteissä ei ole tukea näytön arviointia koskevien sääntöjen kehittämiseksi, ja että näytön arviointia ei voida pitää oikeustieteenä ainakaan siinä mielessä, että se kuuluisi oikeusdogmatiikan alaan.⁶⁶

Saranpää on kuitenkin esittänyt, ettei Ruotsissa esitettyä suppeaa näkemystä kannata hyväksyä, koska tuomioistuimien suorittaa todistusharkinnan oikeusnormien puitteissa eikä vapaan harkinnan piirissä. Laki vaatii tuomioistuinta tekemään harkitun päätöksen. Lainopillista tutkimusta voidaan tehdä myös hyödyntämällä esimerkiksi todistajanpsykologiaa, joka tutkii todistajan luotettavuutta. Saranpään mukaan "aineellisesti oikea" tuomio ei ole käsitteenä ongelmaton ja se voidaan ymmärtää vain oikeusnormien kautta. Hän huomauttaa, että näkemys

⁶⁵ Marjosola – Saranpää – Korkman 2021, s. 462–463.

⁶⁶ Axberger ym., s. 985–986.

todistusharkinnan vähäisestä merkityksestä oikeustieteellisenä tutkimuskohteena jättää huomiotta siihen liittyvät syvemmät oikeudelliset kysymykset.⁶⁷ Tähän on helppo yhtyä, sillä ilman tätä ymmärrystä ei olisi syntynyt myöskään tätä esitystä.

Todistusteorioilla ei kuitenkaan välttämättä ole todellisesti ohjaavaa merkitystä käytännön ratkaisutoiminnassa. Jokelan, nyt jo vanhemman, vuonna 2003 tuomareille ja syyttäjille toimittaman kyselytutkimuksen mukaan todistusteorioilla ja metodeilla ei juurikaan nähty käytännön merkitystä todistusharkinnassa.⁶⁸ Oikeuskirjallisuudessa metodeilla on kuitenkin tänä päivänä niin suuri jalansija, että niiden voidaan katsoa olevan merkittävässä asemassa. Lisäksi oikeustieteilijät ovat nähneet viitteitä tiettyihin todistusharkintameteodeihin korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä⁶⁹. Ylipäätään, kuten Jonkka on esittänyt, metodit voivat olla hyödyllisiä todistusaineiston yhteisvaikutuksellisessa hahmottamisessa, jolloin näytön arvio ei olisi pelkääntään intuitiivisen kokonaisarvion varassa.⁷⁰ Metodien voidaan katsoa ohjaavan analyyttiseen ja huolelliseen todistusharkintaan.⁷¹

Pohjoismaissa näytön arviointia koskevinä pääteorioina oli pitkään teemametodi ja todistusarvometodi. Nytemmin muita metodeja ja lähestymistapoja on todistusteoreettisessa tutkimuksessa esitetty useita.⁷² Tällaisia ovat muun muassa Christian Diesenin kehittämä hypoteesimetodi ja norjalaisen Eivind Kolflaathin kehittämä selitysmalli. Viimeksi mainittujen mallien on uusimpien vaihtoehtoisia tapahtumankulkuja vertailevien mallien joukossa katsottu sopivan parhaiten pohjoismaiseen tuomioistuinjärjestelmään.⁷³

Todistusteorioita ei käsitellä syvemmin tämän esityksen puitteissa. Kuitenkin on hyvä huomata, että ne voivat tarjota hyödyllisiä välineitä todistusharkinnan järjestämiseen ja selittämiseen. Oikeudellisessa päätöksenteossa on kuitenkin myös huomattava sen ainutlaatuinen ympäristö. Diesenin mukaan todistusharkintaan liittyvien päätösten erityispiirteet on otettava tarkoin huomioon. Oikeudellisessa harkinnassa päätöksentekoa leimaa velvollisuus ratkaista asia ja keskittyminen yksittäiseen tapaukseen, minkä vuoksi Dieseninkään mukaan päätöksentekoteoriat ja todennäköisyyslaskenta eivät sellaisenaan ole sovellettavissa. Lisäksi on huomioitava oikeuden

⁶⁷ *Saranpää* 2010, s. 219–220.

⁶⁸ *Jokela* 2015, s. 331. Ks. myös *Marjosola – Saranpää – Korkman* 2021, s. 463 ja alaviite 18, jossa viitataan Mari Tomusen (ent. Okkonen) ja Jukka Muhosen tuomareille vuonna 2014 teettämään kyselytutkimukseen, jonka mukaan todistusharkintaan vaikuttaa tuomareiden mukaan mm. tuomareille kokemuksen kautta kehittynyt intuitio (siviilijutut 64 % ja rikosjutut 70 %).

⁶⁹ Osassa tässäkin esityksessä käsitellyissä tapauksissa oikeustieteilijät ovat nähneet esim. hypoteesimetodia noudattelevia ratkaisuja. Näin esim. KKO 2018:3 ja KKO 2019:2, ks. *Riekkinen* 2020, s. 1000–1001.

⁷⁰ *Jonkka* 1993, s. 100 ja *Jonkka* 1991, s. 48.

⁷¹ *Lappalainen* 2001, s. 304.

⁷² *Rautio – Frände* 2020, s. 32.

⁷³ *Marjosola – Saranpää – Korkman* 2021, s. 465, ks. myös alaviite 22.

erityinen tieteellinen rakenne: oikeusjärjestelmässä, joka perustuu positiiviseen oikeuteen, ei pyritä löytämään ongelmaan parasta ratkaisua, vaan ratkaisua, joka parhaiten vastaa sovellettavaa oikeutta. Oikeudellisen harkinnan erikoisluonnetta korostaa todistusharkinnan kaksijakaisuus, jossa yhdistyvät tosiseikkojen selvittäminen ("historiallinen totuus") ja niiden oikeudellinen luokittelu. Tämä antaa oikeudelliselle päätöksenteolle niin omaleimaisen luonteen, että loogikasta, matematiikasta, sosiologiasta tai psykologiasta saatu apu on luonteeltaan avustavaa. Todistusharkinta on kuitenkin pohjimmiltaan oikeudellinen prosessi, joka on sidottu oikeuden erityisiin rakenteisiin ja periaatteisiin.⁷⁴

2.2.5 Todistusharkinnan jälkiprosessi? – Näyttökynnys ja todistustaakka

Edellä on käsitelty todistusharkinnan ja näyttökynnyksen dynaamista suhdetta. Erityisesti Klami asettaa näytön riittävyyden eräänlaiseksi todistusharkinnan jälkiprosessiksi. Ensin tuomioistuin vertaa saatua todistusarvoa näyttökynnykseen. Jos kyseinen näyttökynnys ei ylitä, saattaa tuomioistuin joutua turvautumaan todistustaakkanormiin tai valitsemaan todennäköisimmät tosiseikat jutun faktapremisseiksi⁷⁵ huolimatta kokonaisnäytön puutteellisuudesta. Näin ollen todistustaakka ja näyttökynnys kuuluvat Klamin mukaan välttämättä yhteen.⁷⁶ Tällainen todistustaakkaproblematiikan hahmottaminen, jossa ongelmaa ratkaiseva tuomari joutuu ottamaan kantaa sekä 1) todistustaakan jakoon (kummalla asianosaisella on todistustaakka) että 2) näyttökynnyksen korkeuteen (kuinka vahvaa näyttöä todistustaakasta selviytyminen vaatii), on katsottu olevan nykyisin vallitseva.⁷⁷

Lyhyesti ilmaistuna todistustaakan jaolla tarkoitetaan sitä, kumman osapuolen vastuulle jää haitallinen seuraamus, jos jokin oikeustositseikka jää näyttämättä. Mikäli riittävää näyttöä ei ole, kyseistä seikkaa ei voida käyttää tuomion perustana, ja jompikumpi osapuoli kärsii tästä haitan.⁷⁸

Riita-asioissa todistustaakka jakaantuu asianosaisten kesken ilman tarkkoja laissa asetettuja sääntöjä. Lähtökohtaisesti todistustaakka seuraa väittämistaakkaa, eli se osapuoli, joka vetoaa tiettyihin oikeustositseikkoihin vaatimuksensa tueksi, kantaa niistä myös todistustaakan. Tämä sääntö ei kuitenkaan ole täysin poikkeukseton. Rikosasioissa todistustaakka on puolestaan yksin syyttäjällä tai asianomistajalla yksin ajamissaan syyteasioissa (OK 17:3), eikä vastaajalla ole velvollisuutta esittää vastanäyttöä tai myötävaikuttaa syyttäjän todistustaakan

⁷⁴ Diesen 2000, s. 177.

⁷⁵ Tosiasiaperustelut, esim. A on lyönyt B:tä puukolla, jonka vuoksi B on kuollut, Klami 2000, s.17.

⁷⁶ Klami 1992, s. 575 ja Klami 2000, s. 72.

⁷⁷ Lappalainen - Rautio 2021, s. 698.

⁷⁸ Helenius – Linna 2024, s. 504.

täyttämiseen.⁷⁹ Joistain eroistaan huolimatta on syytä huomata, että niin väittämistaakka kuin todistustaakka kohdistuvat oikeustositseikkoihin, eivät todistus- tai aputositseikkoihin tai kokemussääntöihin.⁸⁰

Todistustaakan jakoa koskeva problematiikka on hyvin monisyinen. Tässä esityksessä ei ole mahdollisuutta keskittyä syvemmin todistustaakan jakoa koskeviin ongelmatilanteisiin tai teoriaan⁸¹. Sama koskee näyttökynnystä. Sen osalta voidaan tässä kuitenkin todeta, että perinteisesti riittävän näytön vaatimus on ymmärretty kiinteäksi suureeksi, jossa vaaditaan ns. "täyttä näyttöä" legaalisen todistusteorian jäänteinä. Vapaan todistusharkinnan aikana täyden näytön kriteeri on kuitenkin muuttunut ja riittävä näyttö edellyttää tuomarin vakuuttuneisuutta esitetyn näytön uskottavuudesta. Joissakin tapauksissa laki voi tyytyä myös todennäköisyysnäyttöön.⁸²

Vuoden 2015 uudistuksessa OK 17:2.2:iin sisällytettiin säännös, jonka mukaan riita-asiassa tuomion perustaksi asetettava seikka edellyttää uskottavaa näyttöä. Kynnys on korkeampi kynnys kuin "todennäköiset syyt", mutta matalampi kuin rikosasiassa edellytettävä "ei varteenotettava epäily". Riittävä näyttö riippuu siten näytön todennäköisyydestä ja sen vaatima kynnys voi vaihdella jutun laadun tai jopa olosuhteiden mukaan.⁸³

Oman kysymyksensä muodostaa se, tuleeko asian laadun lisäksi näyttökynnyksen joustaa joksikin yksittäistapauksessa. Esimerkiksi Ekelöf ja Boman eivät hyväksy kyseisenkaltaista tapauskohtaisesti joustavaa näyttökynnystä, mutta eivät myöskään aseta absoluuttisen kiinteää näyttökynnystä, vaan katsovat näyttökynnyksen vaativan joustavuutta juttutyypeittäin.⁸⁴ Klami puolestaan kannattaa enemmän tapauskohtaisesti arvioitavaa joustavaa näyttökynnystä.⁸⁵ Lappalainen on todennut, että selvältä näyttäisi ainakin se, että näyttökynnyksen korkeus vaihtelee, jos ei käytännössä joka jutussa, niin ainakin juttutyypeittäin. Joka tapauksessa siviiliprosessissa näyttökynnys on joustavampi kuin rikosprosessissa, jossa syytetyn oikeusturvan ja väärän langettavan tuomion haittojen huomioiminen johtaa paitsi syyttäjän tai asianomistajan vastuuseen todistustaakasta, myös näyttökynnyksen asettamiseen suhteellisen korkealle ja jäykäksi.⁸⁶

⁷⁹ Ibid, s. 504–505.

⁸⁰ Lappalainen 2001, s. 319. Ks. myös esim. Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2016, s. 6.

⁸¹ Kattavampi tiivistetty versio todistustaakan jakautumisesta ks. esim. Lappalainen - Rautio 2021, s. 702–710, käsitteestä ja teorioista esim. Klami 2000, s. 72–89, Klami – Sorvettula – Hatakka, 1990 sekä Rudanko 2021, s. 123–156 ja 251–274.

⁸² Lappalainen – Rautio 2021, s. 710.

⁸³ Ibid., ks. myös HE 26/2014 vp, s. 46.

⁸⁴ Ekelöf – Boman 1992, s. 69–72.

⁸⁵ Klami 2000, s. 82.

⁸⁶ Lappalainen 2001, s. 345–346.

Niin todistustaakan kuin näyttökynnyksen syventävämpi osio jää siis tämän esityksen ulkopuolelle, mutta kuten jo edellä on todettu, näytön riittävyyteen liittyviä kysymyksiä käsitellään joiltain osin jäljempänä.

2.3 Kokemussääntöihin liittyvät haasteet ja virhelähteet

Luvussa 2 käsitellyt teoreettiset lähtökohdat osoittavat ensinnäkin todistusharkinnan pohjalla vaikuttavat kriteerit. Lisäksi on todettu, että vapaa todistusharkinta on monitasoinen ja dynaaminen prosessi, jossa esimerkiksi kokemussäännöillä ja aputosiseikoilla on keskeinen rooli. Vaikka nämä elementit ovat välttämättömiä todistusharkinnan järjestämisessä, niiden käyttöön voi liittyä kuitenkin merkittäviä haasteita.

Kokemussäännöt ovat todistusharkinnan avaintekijöitä, mutta niiden käyttöön liittyy tulkinnanvaraisuuden ja epämääräisyyden riskejä. Edellä on todettu, että kokemussääntöjen epätarkkuus voi johtaa subjektiivisiin ja ristiriitaisiin johtopäätöksiin, erityisesti silloin, kun ne perustuvat inhimilliseen käyttäytymiseen. Esimerkiksi yleiseen elämäkokemukseen nojaavat säännöt voivat olla liian heikkoja tarjoamaan johdonmukaista perustaa päätöksenteolle

Luvussa 2 esitetty teoreettinen viitekehys tarjoaa pohjan tutkielman keskeisille kysymyksille: mitä kokemussäännöt ovat, miten kokemussäännöt näyttäytyvät oikeuskäytännössä, ja millaisia ongelmia niiden käyttöön liittyy? Ja missä määrin kokemussäännöt voivat toimia rajoitteina vapaan todistusharkinnan toteutumiseksi? Kokemussääntöjen ja aputosiseikkojen tulkinnanvaraisuus, todistusharkinnan subjektiivisuuden riski sekä käytännön välinen jännite korostavat tarvetta syvällisemmälle analyysille. Seuraavissa luvuissa tarkastellaan näitä kysymyksiä yksityiskohtaisemmin.

3 Kokemussääntöjen ongelmallisuus oikeudellisessa päätöksenteossa

3.1 Kokemussääntöjen määritelmä

Edellä on käsitelty lyhyesti kokemussääntöjä ja niiden määritelmää ja tuotu esille niiden tulkinnanvaraisuus ja epämääräisyys. Tästä syystä kokemussäännöt määritelmänä kaipaavat syventymistä.

Pölönen on väitöskirjassaan erinomaisesti tiivistänyt eri tutkijoiden määritelmät kokemussäännöistä seuraavanlaisesti:

Kokemussääntö on Edelstamin määritelmän mukaan abstraktisen luonteen omaava hypoteettinen lause, joka sisältää väitteen siitä, että jokin ilmiö tuottaa tietyllä todennäköisyydellä toisen ilmiön. Tämän väitteen perusta on kokemusmateriaali, johon molemmat ilmiöt liittyvät. Stein määrittelee kokemussäännön havainnointikokemuksen kautta syn-tyneeksi määritelmäksi tai hypoteettiseksi lauseeksi yleistä sisältöä olevasta ilmiöstä, jolta puuttuu konkreettinen yhteys tapaukseen in casu. Jonkka ja Frände määrittelevät kokemussäännön yleisessä muodossa ilmaistuksi hypoteesiksi kahden tosiseikan väli-
sestä riippuvuussuhteesta. Kallenbergin mukaan kyse on hypoteettisista lauseista, joista käy ilmi, että tietyn ilmiön olemassaolosta voi olettaa toisen ilmiön olevan liittyneenä ensin mainittuun. Ekelöf taas kirjoittaa, että kokemussääntö on väite kahden ilmiön väli-
sestä yhteydestä, joka on näille yleisesti voimassa. Lindell puhuu yleistyksestä (genera-
lisering) synonyyminä kokemussäännöille.⁸⁷

Pölönen itse määrittelee kokemussäännön juridisen kielenkäytön omintakeiseksi vastintermiksi yleiselle lainalaisuudelle.⁸⁸ Myös Klami ja hänen tutkimusryhmänsä pitävät kokemussääntöjä todistusharkinnan ”lakeina”, sillä ne yhdistävät todistusaineiston todistusteemaan.⁸⁹ Vaikka eri tutkijoiden näkemyksissä kokemussäännöistä on havaittavissa joitain painotuseroja, on niiden välillä havaittavissa silti yhteinen punainen lanka. Kaikki luetellut tutkijat tunnustavat koke-
mussääntöjen keskeisen roolin todistusharkinnassa ja niiden merkityksen todennäköisyyksien arvioinnissa sekä todistusaineiston ja pääteltävän tosiseikan yhdistämisessä.

Stein korostaa kokemussäännön perustuvan havaintoaineistoon, kun taas Ekelöf käyttää termiä yleisesti voimassa oleva väite kahden ilmiön välisestä yhteydestä. Lindell pitää kokemussään-
töjä synonyymina yleistyksille (generalisering), ja Jonkka sekä Frände määrittelevät ne hypo-
teeseiksi kahden tosiseikan riippuvuussuhteesta. Näkemykset eroavat kuitenkin esimerkiksi siinä, kuinka tiukasti kokemussääntöjen katsotaan olevan sidottuja havaintoaineistoon tai miten paljon ne voivat nojata yleiseen elämäkokemukseen. Yhteistä kaikille näkemyksille on kui-
tenkin se, että kokemussäännöt toimivat oikeudellisessa päätöksenteossa välittävänä välineinä, joiden avulla todistusaineistosta voidaan tehdä rationaalisia johtopäätöksiä.

Yhteisenä lähtökohtana voinee siis pitää sitä, että kokemussääntö:

1. On yleinen hypoteesi – se ilmaisee kahden ilmiön välisen yhteyden yleisessä muodossa.
2. Perustuu kokemukseen – se ammentaa tietonsa joko arkielämän havainnoista, asiantuntija-
tiedosta tai tieteellisistä tutkimuksista.
3. On väline todistusharkinnassa – sitä käytetään oikeudellisessa päätöksenteossa todennäköi-
syyksien arviointiin ja todistusten merkityksen tulkitsemiseen.

⁸⁷ Pölönen 2003, s. 118 ja siinä viitattu kirjallisuus.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Klami – Gräns – Sorvettula 2000, s. 149.

Tiivistetysti voidaan sanoa, että kokemussääntö on siis yleinen ja abstrakti hypoteesi, joka perustuu havaintokokemukseen ja kuvaa kahden ilmiön välistä todennäköistä yhteyttä. Sitä voidaan pitää oikeudellisessa päätöksenteossa työkaluna, joka yhdistää todistusaineiston ja pääteltävän tosiseikan toisiinsa rationaalisella tavalla.

3.2 Kokemussääntöjen asteittainen vaihtelu; luonnonlait vs. inhimilliset yleistyksiset

3.2.1 Kokemussääntöjen jaottelusta - determinististen ja probabilististen kokemussääntöjen määritelmä

Jatketaan luvussa 2.2.3 esille tuotua kokemussääntöjen jaottelua. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty erilaisia jaotteluja kokemussäännöille. Pölönen luokittelee kokemussäännöt deterministisiin ja todennäköisiin kokemussääntöihin.⁹⁰ Jonkka on jakanut kokemussäännöt deterministiseen, probabilistiseen ja *havaintoihin ihmisten käyttäytymisen säännönmukaisuudesta*.⁹¹ Myös Klami jaottelee kokemussäännöt kolmeen kategoriaan eli ehdottomaan luonnon kausalityteettiin, tilastolliseen kausalityteettiin ja ihmisen käyttäytymistä koskeviin kokemussääntöihin.⁹² Rask ja Riekkinen ovat käyttäneet viimeksi mainituista *behavioralistinen* kokemussääntö.⁹³ Rautio ja Frände puolestaan jaottelevat kokemussäännöt determinististen ja probabilististen lisäksi *yleistyksiin*, jotka ovat todennäköisyyksiä ilmaisevia sääntöjä. Heidän mukaansa ne eroavat probabilistisista säännöistä siinä, että ne eivät pohjautu tieteelliseen tietoon ja tietopohja kokemusperäisen tiedonkin osalta on vaatimaton.⁹⁴

Determinististen kokemussääntöjen osalta kuitenkin yhteisymmärrys on siinä, että ne ovat ehdottomia, luonnonlain kaltaisia sääntöjä, jotka pohjautuvat luonnontieteisiin, kuten fysiikkaan, kemiaan, biologiaan⁹⁵ tai matematiikkaan⁹⁶. Tällöin deterministiset kokemussäännöt eivät hypoteesilauseessa: jos A niin silloin B, luo suurempia ongelmia niiden ehdottomuuden vuoksi:

⁹⁰ Pölönen 2003, s. 120. Pölönen perustelee jakaosan kokemussääntöjen *velvoittavuuden* perusteella. Hän jaottelee kokemussäännöt vielä erikseen yleisiin ja erityisiin. Tästä jaosta ja velvoittavuudesta tarkemmin ks. luku 4.1.

⁹¹ Jonkka 1993, s. 42–49, kursivointi Jonkan. Vrt. Rautio – Frände s. 239. Raution ja Fränden mukaan Jonkka ei tee eroa viimeiseksi mainitun ja probabilistisen kokemussäännön osalta, mutta Jonkka itse toteaa, että kun puhutaan henkilötodisteiden arvioinnista, tällöin käytettävä kokemussääntö on enemmän tai vähemmän systemaattisesti tehty havainto ihmisten käyttäytymisen säännönmukaisuudesta, ks. Jonkka 1993, s. 45. Ks. myös luku 3.2.2.

⁹² Klami 2000, s. 21.

⁹³ Rask 2011, s. 20, Riekkinen 2019, s. 434.

⁹⁴ Rautio – Frände s. 240.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Riekkinen 2019, s. 434. Riekkinen pitää myös loogisia lainalaisuuksia deterministisinä kokemussääntöinä, mutta ei varsinaisesti määrittele niiden sisältöä. Näin voi varmasti ollakin, mutta logiikka sisältää aina ajattelun kautta tehtyjä johdonmukaista päätöksentekoa, jolloin riippuen kyseessä olevasta loogisesta lainalaisuudesta, ei sitä voi automaattisesti sisällyttää deterministiseen kokemussääntöön asian varsinaisessa merkityksessä.

jos A, niin *aina* B. Edellä esitetyn systemaattisen jaottelun mukaan deterministinen kokemussääntö (kun esimerkkinä jo aiemmin esitetty kiehuva vesi) toimisi siten seuraavanlaisesti:

1. On yleinen hypoteesi: "Jos iholle kaadetaan kiehuvaa vettä, se aiheuttaa palovamman." Deterministinen kokemussääntö on siis yleinen ja tarkasti määritelty hypoteesi, joka kuvaa kausaalisuhteen, joka toteutuu aina tietyissä olosuhteissa.
2. Perustuu kokemukseen: Tämä sääntö pohjautuu vankkaan kokemusaineistoon ja fysiologiseen tietoon ihmisen ihosta ja veden lämmön vaikutuksista siihen. Se on vahvistettu tieteellisillä tutkimuksilla sekä arkipäiväisillä havainnoilla, ja sen totuusarvo ei vaihtele yksittäisten tapausten perusteella.
3. On väline todistusharkinnassa: Determinististä kokemussääntöä voidaan käyttää oikeudellisessa todistusharkinnassa esimerkiksi silloin, kun arvioidaan, onko tietty väitetty tapahtuma ollut fyysisesti mahdollinen. Esimerkiksi väitetään, että henkilö olisi altistunut palovammalle kiehuva vedestä. Jos väitteen tueksi esitetään, että vahinko on syntynyt kosketuksesta 60 asteiseen veteen lyhyeksi hetkeksi, kokemussääntö voisi kumota väitteen luotettavuuden.

Esimerkissä korostuu se, että kokemussääntöjen käytössä merkitystä on annettava olosuhteille ja ne tuleekin kokemussääntöjen käytössä ottaa aina huomioon⁹⁷.

Yhteisymmärrystä on myös siinä, että probabilistiset kokemussäännöt puolestaan ilmaisevat tietynasteisen todennäköisyyden: jos A, niin yleensä/useimmiten/joskus B. Se mihin todennäköisyys perustuu, on oikeuskirjallisuudessa havaittavissa hienoisia eroja. On puhuttu tilastollisista⁹⁸, mutta myös muunlaisesta todennäköisyydestä⁹⁹. Periaatteessa probabilistisiin kokemussääntöihin voinee jaotella kaikenlaiset todennäköisyydet. Toki silloin se hämärtää rajaa sen suhteen, milloin yleensä voidaan puhua probabilistisesta ja milloin inhimilliseen käyttäytymiseen liittyvistä kokemussäännöistä.¹⁰⁰

Probabilististen kokemussääntöjen kohdalla kokemussääntö (kun esimerkkinä jo aiemmin esitetty sormenjäljet) toimii seuraavanlaisesti:

---

⁹⁷ Frände 1998, s. 1250.

⁹⁸ Näin esim. Jonkka 1993, s. 42, Klami 2000, s.47–48 ja Vuorenpää 2012, s. 28.

⁹⁹ Esim. Rautio – Frände s. 239 ja Riekkinen 2019, s. 434.

¹⁰⁰ Tähän liittyen ks. luku 3.2.2.

1. On yleinen hypoteesi: "Jos tietyn henkilön sormenjälki löytyy rikospaikalta, on todennäköistä, että kyseinen henkilö on ollut siellä jossain vaiheessa." Probabilistinen kokemussääntö esittää siis väitteen, joka pätee tietyllä todennäköisyydellä, mutta ei aina.
2. Perustuu kokemukseen: Tämä sääntö pohjautuu sekä tieteelliseen tutkimukseen sormenjälkien ainutlaatuisuudesta että arkihavaintoihin, joiden mukaan henkilön sormenjäljet voivat jäädä esineisiin tai pintoihin, joihin hän on koskenut. Säännön todennäköisyys voi kuitenkin vaihdella kontekstin mukaan. Esimerkiksi sormenjälki on voinut jäädä paikalle aiemmin, ennen rikoksen tapahtumista.
3. On väline todistusharkinnassa: Probabilistista kokemussääntöä käytetään arvioitaessa, mitä johtopäätöksiä sormenjäljestä voidaan tehdä. Esimerkiksi, jos rikospaikalta löydetään epäillyn sormenjälki, tämä havainto viittaa siihen, että epäilty on todennäköisesti ollut rikospaikalla. Säännön todennäköisyys kuitenkin riippuu muista asiaan liittyvistä olosuhteista ja aputosiseikoista, kuten esimerkiksi siitä, oliko paikka julkisesti saavutettavissa vai oliko rikospaikalle pääsy rajoitettu.

Esimerkki korostaa, että vaikka sormenjälki tarjoaa merkittävää näyttöä, sen todistusarvo ja kausaalinen yhteys rikokseen edellyttävät lisäselvityksiä muiden todisteiden ja aputosiseikkojen avulla. Sormenjälki pystytään kylläkin yhdistämään tiettyyn henkilöön (lähtökohtaisesti) aukottomasti, jolloin kyseinen alalause sisältää jo itsessään tietyllä tapaa deterministisen kokemussäännön. Se ei kuitenkaan kerro vielä mitään siitä, miten esimerkiksi tietty sormenjälki on päättynyt tiettyyn paikkaan. Toisin sanoen se ei kerro vielä suoranaisesti kausaalisuhteesta, jolloin sen todennäköisyys on kiinni enemmänkin muista asioissa esitetyistä seikoista.

Tämä näkemys eroaa joissain määrin Jonkan näkemyksestä. Jonkka katsoo myös probabilistisen kokemussäännön sisältävän todennäköisyysväitteen kausaalisuhteesta, kuitenkin siinä mielessä, että se ilmaisee tilastollista tietoa havaituista säännönmukaisuuksista. Hänen mielestään ei kuitenkaan ole selvää, ilmaiseeko todennäköinen kokemussääntö aina väitteen kausaalisuhteesta vai myös jostakin muunlaisesta riippuvuussuhteesta, kahden ilmiön tilastollisesti havaittavasta yhdessä esiintymisestä ilman, että kyseessä välttämättä pitäisi olla kausaalisuhde.¹⁰¹

---

¹⁰¹ *Jonkka* 1993, s. 42 sekä alav 39. Jonkka viittaa todennäköisyyteen esim. sormenjälkien osalta siihen, että ei ole tavattu kahta ihmistä, joilla olisi täysin samanlainen kuviointi sormenpäissään tai että edes tietty määrä yksityiskohtia olisi yhtenäisiä. Hän kuitenkin viittaa samalla kriminaalitekniikkaan ja esim. siihen kuinka isyystutkimuksiin liittyvien veriryhmätutkimusten merkitys perustuu tilastolliseen tietoon, mutta poikkeusten ja tutkimusten rajallisuuden vuoksi on puhuttava todennäköisyydestä eikä varmuudesta, ks. *Jonkka* 1993, s. 42–43. Toki yleisesti ottaen erityisesti uusi tutkimustieto voi olla epävarmaa. Sormenjäljistä samoin kuin esim. DNA:sta tehdyn identifioinnin kohdalla voidaan lienee nykyään jo kuitenkin puhua varmasta tiedosta. Ks. myös *Vuorenperä* 2012, s.29,

Tässä esityksessä on kuitenkin päädytty siihen, että probabilistinen kokemussääntö voi perustua kahden ilmiön tilastollisesti havaittuun yhdessä esiintymiseen ilman, että niiden välillä on suoraa syy-seurausyhteyttä. Toisin sanoen kokemussääntö ei välttämättä väitä, että yksi ilmiö aiheuttaa suoraan toisen, vaan se voi kuvata esimerkiksi korrelaatiota tai tilastollista yhteyttä. Juuri tämä tekee kokemussäännöstä probabilistisen, kun kyseessä on todistusharkintaan liittyvä elementti. Tällainen ero on tärkeä nimenomaan todistusharkinnassa, koska kausaalisuhde edellyttää syy-seurauslogiikkaa, kun taas korrelaatio voi johtua monista muista tekijöistä, kuten kolmannesta muuttujasta tai sattumasta. Näin on esimerkiksi juuri sormenjälkien kohdalla, jotka ovat voineet siirtyä esimerkiksi aiemmin, jolloin voidaan siis puhua sattumasta. Tämä epäselvyys tekee myös kokemussäännön luotettavuuden ja merkityksen arvioinnista haastavampaa erityisesti oikeudellisissa kontekstissa.

Deterministinen poikkeaa probabilistisista säännöistä siinä, että se ei sisällä epävarmuutta: kausaalisuhde on aina totta tietyissä olosuhteissa, mikä tekee siitä erityisen vahvan perustan todistusharkinnassa. Probabilistinen kokemussääntö puolestaan ei takaa absoluuttista varmuutta, mutta toimii tärkeänä osana todisteiden kokonaisarviointia. Kuitenkin on huomattava, että koska kokemussäännön todennäköisyys voi vaihdella suurestikin, voivat ne sisältää myös samansuuntaisesti kasvavan virhelähteen. Riippuen siitä, miten todennäköisyyttä arvioidaan, voi raja todennäköisyyden ja yleistyksen välillä hämärtyä.

3.2.2 Inhimilliset yleistyksiset

Edellä on siis tuotu esille, kuinka kokemussäännöt ovat todistusharkinnan keskeinen väline, mutta niiden todistusarvo ei ole yhtenäinen. Todettu on myös, kuinka kokemussäännöt vaihtelevat vahvoista, lähes kiistattomista luonnonlaeista, kuten fysiologisista tai fysikaalisista kausaalisuhteista, heikompiin yleistyksiin, jotka puolestaan perustuvat arkielämän kokemukseen tai inhimilliseen käyttäytymiseen. Tämä vaihtelu vaikuttaa suoraan siihen, miten kokemussääntöjä voidaan käyttää näytön arvioinnissa ja minkälaista tukea ne edellyttävät muulta näytöltä.

Milloin sitten on kyseessä esimerkiksi probabilistinen kokemussääntö ja milloin voidaan puhua pelkästään ”yleisestä elämäkokemuksesta”? Jonkka on todennut, että rajanveto siitä, milloin voidaan ylipäätään puhua kokemussäännöstä, on yleisellä tasolla haastavaa. Hänen mukaansa on tyydyttävä toteamaan, että kokemussääntöjen luotettavuus voi vaihdella lähes täydestä varmuudesta asteittain heikentyen siihen pisteeseen, jossa ei enää voida puhua kokemussäännöstä

---

jonka mukaan sormenjälki- ja DNA-tutkimukseen perustuvat kokemussääntöjen sovellukset ovat esimerkkejä kaikkein luotettavimmasta päästä olevista tilastollisista kokemussäännöistä.

sen tässä yhteydessä tarkoitettussa merkityksessä. Tällöin kyse on pikemminkin yleistävästä oletuksesta ilmiöiden välisestä riippuvuussuhteesta. Koska todistusharkinnassa on usein kyse eri prosessirooleissa annettujen kertomusten ja käyttäytymisen arvioinnista, perustuu kokemussääntö tällöin Jonkan mukaan jossain määrin järjestelmällisesti kerättyihin havaintoihin ihmisen käyttäytymisen toistuvista malleista.¹⁰² Tämäntapaisten kokemussääntöjen, jotka kuvaavat inhimillistä käyttäytymistä, on katsottu viittaavaan yleensä kaikennäköisiin yleistyksiin, ennakkokäsityksiin, yleiseen elämäkokemukseen, arkijärkeen pohjautuviin ajattelutapoihin tai skemaattisiin ja stereotyyppisiin ajatusmalleihin.¹⁰³ Kuten edellä on todettu, näitä on kutsuttu muun muassa behavioralistisiksi kokemussäännöiksi tai yleistyksiksi. Mainitut käsitteet sopivatkin hyvin sille eräänlaiselle epämääräiselle alueelle kokemussäännöissä, jossa yhdistyy ihmisen käyttäytymiseen liittyvää arviointia ja yleistyksiä siitä, miten/miksi joku tai jokin toimii tietyssä asiassa juuri tietyllä tavalla. Koska tämäntapaiset arviot sisältävät ihmisen ajattelulle tyypillistä päättelyä, oli se sitten loogista tai rationaalista (tai niiden vastakohtia) ja jos niihin liittyvä kokemusperäinen tieto on heikkoa, voidaan tämäntapaisia kokemussääntöjä kutsua myös *inhimilliseksi yleistyksiksi*.

On totta, että useastikaan tuomioistuimella ei ole käytettävissään tieteellisesti vahvistettuja kokemussääntöjä, vaan ne perustuvat jäsenten käsityksiin siitä, miten asiat tavallisesti tapahtuvat.¹⁰⁴ Yleisesti ottaen tuomarilla on kuitenkin velvollisuus hyödyntää tunnettuja kokemussääntöjä näytön arvioinnissa. Lindellin mukaan tällaiset säännöt voivat muodostaa perustan analogioille tai fiktiivisille kokemussäännöille. Hänen mukaansa raja fiktiivisen yleistyksen ja analogisen yleistyksen käytön välillä voi kuitenkin olla häilyvä. Kokemussääntöjen ja fiktiivisten sääntöjen laatimista tulisikin käyttää erityisen varovaisesti, etenkin rikosasioissa syytetyn vahingoksi. Sama varovaisuus koskee myös laajojen yleistysten käyttöä ihmisten ja heidän käyttäytymisensä suhteen, sillä ne voivat pohjautua ennakkoluuloihin.¹⁰⁵

Lindellin huomio korostaa kokemussääntöjen asteittaisen vaihtelun merkitystä. Vahvat ja luotettavat kokemussäännöt voivat tukea näytön arviointia, mutta heikommat, kuten laajat yleistyksiset tai oletukset, voivat johtaa virheellisiin päätelmiin, jos niiden taustalla on ennakkoluuloja tai epävarmoja lähtökohtia. Tällaiset käytännöt voivat vaarantaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin, erityisesti rikosasioissa.

---

¹⁰² Jonkka 1993, s. 41, 45.

¹⁰³ Pölönen – Tapanila 2015, s. 90.

¹⁰⁴ Saranpää 2010, s. 110.

¹⁰⁵ Lindell 2024, s. 102.

Milloin sitten voidaan tietää, jos kyseessä ovat epäluotettavat inhimilliset yleistykset? Klami korostaa kokemussääntöjen arvioinnissa kolmea perusasiaa: niiden sisältöä, varmuutta ja luotettavuutta. Sisältö kuvaa, mitä kokemussääntö väittää, kun taas varmuus viittaa siihen, kuinka todennäköinen säännön ilmaisema yhteys on (ensi asteen todennäköisyys). Luotettavuus puolestaan arvioi, perustuuko sääntö tieteellisiin tutkimuksiin, tilastolliseen näyttöön vai subjektiivisiin havaintoihin tai ennakkoluuloihin (toisen asteen todennäköisyys). Erityisesti matala luotettavuus voi tehdä kokemussäännöstä epäluotettavan ennakkoluulon, vaikka sen sisältö vaikuttaisi ehdottomalta. Tällöin puhutaan Klamin mukaan ”yleisestä elämäkokemuksesta”.¹⁰⁶

Edellä lausutusta ja Klamin antamasta esimerkistä¹⁰⁷ voitaisiin hahmotella kokemussääntö esimerkiksi seuraavalla tavalla: ”Teini-ikäiset ovat usein vastuuttomia liikenteessä.” Säännön ilmaisema varmuus voisi olla: ”Kaikki, useimmat tai monet teini-ikäiset ovat vastuuttomia liikenteessä.” Säännön luotettavuus riippuu siitä, mihin se perustuu: onko se vahvistettu tilastollisilla tiedoilla (esim. nuorten kuljettajien onnettomuustilastot), tieteellisillä tutkimuksilla (nuorten riskinottokäyttäytymisen tutkimus) vai perustuuko se vain yksittäisiin kokemuksiin tai subjektiivisiin havaintoihin (esim. ”naapurini teini ajoi holtittomasti viime viikolla”).

Jos säännön luotettavuus jää matalaksi – esimerkiksi koska se perustuu yksittäisiin havaintoihin tai vahvistamattomiin väitteisiin – se voi muuttua epäluotettavaksi ennakkoluuloksi. Tässä tapauksessa esimerkiksi olettamus, että jokainen teini-ikäinen olisi automaattisesti vastuuton liikenteessä, ei ole perusteltu, vaan se heijastaa yleistävää ja virheellistä asennetta, joka ei huomioi yksilöllisiä eroja tai vastakkaisia todisteita.

Esimerkki havainnollistaa, kuinka kokemussäännön arvioinnissa on olennaista varmistaa, että se perustuu luotettaviin lähteisiin eikä pelkästään ennakkoluuloihin tai stereotypioihin. Tämä puolestaan korostaa, että kokemussääntöjä on tarkasteltava kriittisesti, jotta niiden käyttö oikeudellisessa päätöksenteossa ei johda harhaan. Kokemussääntöjen arviointi on siten olennainen osa niiden todistusarvon määrittämistä.

Myös Jonkka on todennut, että vaikka kokemussäännön luotettavuuden asteittainen heikkeneminen voi johtaa jossain vaiheessa jonkinlaiseen yleistävään luuloon, tiettyä yleistä hyväksyttävyyttä tulee pitää kriteerinä. Näitä ovat Jonkan mukaan kysymykset siitä, 1) miten *yleisesti*

¹⁰⁶ Klami 2000, s.21.

¹⁰⁷ Ihmisen käyttäytymistä koskevien kokemussääntöjen osalta Klami on erottanut (1) sisältö (”romanit ovat taipuvaisia omaisuusrikoksiin”), (2) varmuus (”kaikki, useimmat, monet romanit”) ja (3) luotettavuus; mihin säännön sisältö ja varmuus perustuvat, Klami 2000, s. 21. Pölönen on esittänyt tämän varmuuden kohdalla niin, että kokemussäännön varmuutta voi pohtia sillä, perustuuko kokemussääntö tieteelliseen tai tilastolliseen selvitykseen, omiin kokemuksiin tai esim. ”naapurilta kuultuun”, Pölönen 2003, s. 121.

hyväksyty kokemussääntö on, 2) miten *ehdottomasti* se väittää riippuvuuden kahden ilmiön välillä olevan (aina, usein, joskus?) ja 3) miten *täsmällistä* tietoa ilmiöiden välisestä suhteesta se välittää.¹⁰⁸

Yleisen hyväksyttävyyden voikin katsoa olevan avainasemassa, kuten jo todistusharkinnan kriteerien kohdalla tuotiin esille. Se, miten varma ja luotettava tai kuinka ehdoton riippuvuussuhde on tai kuinka täsmällistä tietoa kokemussääntö välittää, ei kuitenkaan monesti ole helposti arvioitavissa. Jos ajatellaan jo edellä käytettyä esimerkkiä kokemussäännöstä: "Henkilö, jonka sormenjäljet löytyvät rikospaikalta, on todennäköisesti ollut siellä." Kokemussäännön yleinen hyväksyttävyys perustuu sen arkijärkeen sopivuuteen ja sormenjälkitutkimuksen tieteelliseen taustaan. Riippuvuussuhteen ehdottomuus voi kuitenkin vaihdella: sormenjälki ei aina tarkoita, että henkilö olisi ollut rikospaikalla rikoksen tapahtuessa kuten edellä on todettu. Lisäksi säännön täsmällisyys riippuu kontekstista, kuten rikospaikan olosuhteista ja muusta todistusaineistosta. Näin ollen olosuhteet ja asiassa esitetty muu näyttö ohjaavat kokemussäännön varmuutta väistämättä ja todistusharkinnassa näytön arvoa on arvioitava myös intuitiivisesti¹⁰⁹. Tästä on pääteltävissä, että tällä tavalla inhimilliset yleistyksset ikään kuin hiipivät todistusharkinnan sisälle lähes poikkeuksetta.

Rautio ja Frände ovat todenneet, että kokemussääntöjen luotettavuus probabilististen sääntöjen ja yleistyksen välillä muodostaakin liukuman luotettavasta tilastotiedosta lähinnä ennakkoluulon kaltaisiin väittämiin.¹¹⁰ Jonkinlaisena ohjaavana periaatteena voisi toimia se, että probabilististen kokemussääntöjen osalta voinee puhua *korkean todennäköisyyden kokemussäännöistä*. Tällöin sen voisi katsoa kaipaavaan taustalleen vahvaa tutkimuksellista tietoa. Muussa tapauksessa kyse on lähinnä inhimillisistä yleistyksistä. Ongelmana on vain se, miten tuota todennäköisyyttä voisi arvioida, jottei arviointi itsessään perustuisi pelkästään yleistykseen? Täysin oikeaa vastausta kysymykseen ei voida antaa, ja Klamin ja Jonkan arviointiperusteet toimivatkin hyvänä ohjaavana tukena. Samantapaisesti ohjaavana tukena kokemussäännön sisällön arvioinnissa toimivat myös todistusharkinnan kriteerit. Myös kokemussääntöjä pitää pystyä arvioimaan *objektiivisesti ja kriittisesti, jotta ne ovat yleisesti hyväksyttävissä*.

Kokemussääntöjen asteittainen vaihtelu nostaa esiin kuitenkin useita oikeudellisia kysymyksiä. Missä määrin yleistyksset voivat toimia riittävinä ilman lisänäyttöä? Kuinka varmaa näyttöä

¹⁰⁸ *Jonkka* 1993, s. 41. Kursivoinnit Jonkan. Jonkka mainitsee myös neljäntenä kysymyksenä sen, miten yleisesti kokemussääntö on tunnettu. Tällä hän viittaa toisinaan tehtyyn eroon yleisten (yleisen elämäkokemuksen) ja erityisten (tietyn erityisalan hallinnan, esim. lääketiede) kesken, ks. s. 52 ja alav. 71. Tästä jaottelusta tarkemmin luvussa 4.1.2.

¹⁰⁹ Näin myös mm. *Frände* 1998, s.1250 ja *Lappalainen – Rautio* 2021, s.715.

¹¹⁰ *Rautio – Frände* 2020, s. 240.

tuomioistuimen on edellytettävä, kun kokemussääntö perustuu pelkästään tietynasteiseen yleistyksen? Näihin kysymyksiin vastaaminen edellyttää kokemussääntöjen tarkastelua niiden todistusarvon ja käyttötarkoituksen mukaan. Tämä tarkoittaa sitä, että kokemussääntöjen käyttö vaatii aina tapauskohtaista harkintaa. Toiseksi se korostaa perustelujen esittämisen vaatimusta, sillä vain riittävien perustelujen kautta voidaan ratkaisulle saada yleinen hyväksyttävyyys. Näiden seikkojen valossa tarkastellaan oikeuskäytäntöä jäljempänä luvussa 3.4. Sitä ennen selvitetään vielä kokemussääntöjen suhdetta aputosiseikkoihin.

3.3 Aputosiseikkojen ja kokemussääntöjen roolit oikeudellisessa harkinnassa

3.3.1 Aputosiseikkojen ja todistusosiseikkojen välinen ero

Oikeustositseikan, todistusosiseikan ja aputositseikan käsitteet eivät ole aina välttämättä yksiselitteisiä.¹¹¹ Lainpelto on painottanut todistusosiseikan ja aputositseikan erottamisen tärkeyttä, sillä jos esimerkiksi aputositseikkaa pidetään virheellisesti riippumattomana todisteena, jolla on riippumaton todistusarvo todisteiden teemalle, tämä seikka on virheellisessä vuorovaikutuksessa muun näytön kanssa.¹¹²

Lainpellon mukaan ratkaisevaa todistusosiseikan ja aputositseikan erossa on se, mihin olosuhteisiin tosiasia liittyy; jos olosuhteet liittyvät todistusteemaan, se on todisteen tyyppistä riippumatta luonteeltaan todistusosiseikka, jolla on itsenäinen todistusarvo. Jos taas olosuhteet liittyvät todistusosiseikkaan, on se luonteeltaan aputositseikka ilman todistusvoimaa ja sitä voidaan käyttää vain tulkinnan apuna todistusosiseikkaa arvioitaessa.¹¹³

Lainpelto peilaa näkemyksiään Klamiin.¹¹⁴ Klamin mukaan todistajanlausunnon luokittelu todistusosiseikaksi tai aputositseikaksi riippuu siitä, millainen kokemussääntö hyväksytään päätelyn pohjaksi. Esimerkiksi, jos hyväksytään kokemussääntö, jonka mukaan aidan yli kiipeäminen liittyy aina luvattomiin aikeisiin, voidaan todistajanlausuntoa pitää suoraan merkityksellisenä rikoksen kannalta. Jos taas katsotaan, että tämä sääntö on liian epämääräinen, todistajanlausunto toimii vain tukena sille, että vastaaja oli läsnä rikospaikalla, jolloin läsnäolo itsessään

¹¹¹ *Koponen* 2024, s. 195 sekä siinä viitattu kirjallisuus.

¹¹² *Lainpelto* 2012, s. 103. Samoin *Jonkka* on todennut, että jos samaa tosiseikkaa tarkastellaan sekä itsenäisenä todisteena että aputositseikkana, voi se muodostaa virhelähteen näytön arvioinnissa, ks. *Jonkka* 1993, s. 56. Myös esim. *Bring*, *Diesen* ja *Andersson* ovat korostaneet, että on tärkeää tehdä selkeä ero teemaan suoraan liittyvien todisteiden (bevisfakta) ja indisioiden välillä, jotta indisioiden todistusvoimaa ei yliarvioida suhteessa niiden merkitykseen osana kokonaisnäyttöä, ks. *Bring – Diesen – Andersson*, 2019 s. 205.

¹¹³ *Lainpelto* 2012, s. 105. Vastaavasti myös esim. *Jonkka* 1993, s. 55.

¹¹⁴ Lainpelto viittaa Klamin artikkeliin *Klami*, *Hannu Tapani*, *Bevisvärdering och historisk källkritik – eller ”... Wie es eigentlich gewesen ist...”*, I: *Process och execution – vänbok till Robert Boman* (s.231–242) (*Lindblom, P.H.red.*), *Skrifter från juridiska fakulteten i Uppsala*, Iustus förlag, Uppsala, 1990, s. 233, ks. *Lainpelto* 2012, s. 106.

on varsinainen todistustositseikka. Tässä tapauksessa Klami siis pitää todistajanlausuntoa aputositiseikkana ja varsinainen todistustositseikka on vastaajan läsnäolo rikospaikalla. Tällöin on erillinen kysymys, mitä johtopäätöksiä tästä läsnäolosta voidaan tehdä.¹¹⁵

Lainpellon mukaan Klamin esittämässä tilanteessa todistajanlausunto, joka sijoittaa epäillyn rikospaikan läheisyyteen, on merkityksellinen suoraan todistusteemalle, eikä sitä tule liittää ole-massa olevaan todistustositseikkaan. Toisessa, monimutkaisemmassa tilanteessa Klami esittää, että todistajanlausunto voi toimia aputositiseikkana, kun taas epäillyn läsnäolo rikospaikalla on varsinainen todistustositseikka. Klami liittää todistajanlausunnon todistustositseikkaan, joka koskee epäillyn läsnäoloa rikospaikalla. Lainpellon mukaan on kuitenkin huomattava, että todistajanlausunto itsessään tarjoaa tiedon tästä läsnäolosta, eikä sitä näin ollen voida pitää aputositiseikkana.¹¹⁶

Tämä erottelu todistustositseikan ja aputositiseikan välillä ei kuitenkaan ole aina selkeä, vaan se kytkeytyy siihen, miten esimerkiksi välillisten todisteiden (indisioiden) todistustositseikan arvo määritetään ja millaisia johtopäätöksiä niistä voidaan tehdä¹¹⁷. Klamin näkemykset korostavat kokemussääntöjen merkitystä totitiseikkojen arvioinnissa. Hänen mukaansa todistajanlausunnon merkitys riippuu siis siitä, miten se liitetään muihin seikkoihin ja minkälaisia päättelyjä näistä seikoista tehdään. Tämä tuo esille sen, kuinka vaikeaa voi olla erottaa todistustositseikkojen ja aputositiseikkojen rooleja. Osaltaan tämä puolestaan heijastuu siten myös kokemussääntöjen käyttöön ja niiden luotettavuuteen oikeudellisessa harkinnassa. Aputositiseikkojen ja todistustositseikkojen välinen ero tuo esiin, kuinka tärkeää on ymmärtää kunkin todisteen rooli oikeudellisessa päättelyssä. Tämä problematiikka liittyy läheisesti myös kokemussääntöihin, jotka ovat eräänlaisia päättelyn välineitä, mutta joiden asema suhteessa muihin todisteisiin, kuten aputositiseikkoihin, voi olla epäselvä. Tätä problematiikkaa käsitellään seuraavaksi.

3.3.2 Aputositiseikkojen ja kokemussääntöjen välinen rajapinta

Luvussa 2.2.3 tuotiin esille liikenne-rikosjutun käsittely, jossa näytön harkinnassa tapauksen elementit kootaan osasista, johon kuuluu todistusteema eli todistelun kohde, todisteet, aputositiseikat ja kokemussäännöt. Seuraavaksi tarkastellaan noiden elementtien suhdetta toisiinsa. Esimerkissä käytetään Ekelöfin ja hänen tutkimusryhmänsä hahmottelua.¹¹⁸

¹¹⁵ Lainpelto 2012, s. 106.

¹¹⁶ Ibid.

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ Seuraavat viittaukset Ekelöfiin ja hänen tutkimusryhmäänsä perustuvat heidän näkemyksiinsä, ks. Ekelöf – Boman 1992, s. 11–15, Ekelöf – Edelstam – Heuman 2009, s. 18–21.

Esimerkissä, jossa autoilijaa syytetään ylinopeudesta, todistusteemana on auton nopeus. Ekelöf ja hänen tutkimusryhmänsä kuvaavat todistusharkinnan prosessia seuraavasti:

Todistusteema (bevistema):	Auton nopeus, joka on varsinainen asia, jonka toteen näyttämistä käsitellään oikeudenkäynnissä
Todistustosiseikka (bevisfaktum):	Konkreettinen todiste, kuten auton jarrutusmatka, joka tukee päätelmää todistusteemasta
Kokemussääntö (erfarenhetsats):	Jos jarrutusmatka on esimerkiksi 80 metriä, auton nopeus on ollut noin 100 km/h
Aputosiseikat (hjälpfaktum):	Olosuhteet, jotka vaikuttavat todistustosiseikan todistusvoimaan mutta eivät liity suoraan todistusteemaan. Esimerkiksi tienpinnan olosuhteet, kuten lumisohjo voivat vaikuttaa jarrutusmatkan pituuteen ja siten sen arvioon auton nopeudesta

Ekelöf tutkimusryhmineen korostavat, ettei todistusharkinta voi perustua pelkästään yleiseen kokemussääntöön (esim. "80 metrin jarrutusmatka tarkoittaa 100 km/h nopeutta"), vaan olosuhteet (kuten tieolosuhteet) on otettava huomioon, jotta todistusvoima on perusteltu. Aputosiseikat voivat vahvistaa tai heikentää todistustosiseikan todistusvoimaa. Esimerkiksi, jos jarrutusmatkan mittauksessa käytetty kokemussääntö on perustunut kokeisiin kuivalla asvaltilla, mutta todellisessa tilanteessa tie on ollut lumisohjoa, kokemussäännön merkitys heikkenee. Tällöin jarrutusmatkan ja auton nopeuden välistä yhteyttä koskevan kokemussäännön todistusvoimaa on arvioitava kriittisesti.

Kyseinen esimerkki on yleisesti käytetty ja se tukee näkemystä siitä, että tienpinnan olosuhteet (aputosiseikat) ovat merkityksellisiä tukemaan tai kyseenalaistamaan pääasiallisen todisteen

(jarrutusmatkan) merkitystä todistusteeman (nopeuden) suhteen.¹¹⁹ Mutta voiko tienpinnan olosuhteita, kuten liukkaita tai lumisohjoa tietyssä mielessä pitää myös kokemussääntöinä¹²⁰? Kyllä, mutta silloin niiden rooli riippuu kontekstista ja siitä, mihin niitä käytetään todistusharkinnassa. Tarkastellaan tätä kahdelta kannalta:

a) tienpinnan olosuhteet aputosiseikkoina

esimerkiksi Ekelöfin ja Jonkan näkökulmasta tienpinnan olosuhteet ovat aputosiseikkoja, koska ne eivät suoraan liity pääasialliseen todistusteemaan (esim. auton nopeus), vaan ne vaikuttavat päättelyyn todistustositseikan (jarrutusmatka) ja todistusteeman (nopeus) välillä. Aputosiseikka voi siis tässä mielessä vahvistaa tai heikentää todisteen todistusvoimaa, mutta se ei itsessään muodosta itsenäistä johtopäätöksen perustaa.

b) tienpinnan olosuhteet kokemussääntöinä

jos tienpinnan olosuhteita tarkastellaan yleisinä sääntöinä, jotka perustuvat kokemukseen, ne voivat myös toimia kokemussääntöinä. Esimerkiksi väite *"lumisohjolla tarvitaan pidempi jarrutusmatka kuin kuivalla asvaltilla"* on selkeästi kokemussääntö, sillä se perustuu yleiseen tietoon ja induktiivisesti havaittuihin kausaaliyhteyksiin.

Tällöin kokemussääntönä tienpinnan olosuhteet toimivat yleisenä sääntönä, joka auttaa arvioimaan todistustositseikan (jarrutusmatkan) merkitystä. Lisäksi ne vahvistavat tai kyseenalaistavat aiemman kokemuksen tai tutkimuksen perusteella muodostetun yhteyden todisteen ja todistusteeman välillä.

Kumpi näkökulma on sitten oikea? Rooli riippuu asiayhteydestä:

a) jos tienpinnan olosuhteet otetaan huomioon yksityiskohtana, joka vahvistaa tai heikentää todisteen merkitystä, ne ovat aputosiseikkoja. Esimerkiksi: lumisohjo vaikuttaa jarrutusmatkaan, joten jarrutusmatkan perusteella tehty arvio nopeudesta voi olla epäluotettava.

b) jos tienpinnan olosuhteet esitetään yleisenä sääntönä tai hypoteesina, niiden rooli on enemmän kokemussääntömäinen. Esimerkiksi: kokemussääntön mukaan lumisohjolla tarvitaan yleensä pidempi jarrutusmatka, mikä vaikuttaa johtopäätöksiin auton nopeudesta.

¹¹⁹ Ks. esim. Jonkka 1993, s. 31–33, Virolainen – Martikainen 2010, s. 267–268 Lappalainen - Rautio 2021, s.594–595.

¹²⁰ Tämän kysymyksen esittämisestä kiitos kuuluu professori Vuorenpäälle.

Tällä tavalla hahmotettuna tienpinnan olosuhteet voivat olla sekä aputosiseikkoja että kokemussääntöjä riippuen siitä, miten niitä käytetään todistusharkinnassa. Jos niiden merkitystä korostetaan tukevana tai heikentävänä tekijänä tietyssä tapauksessa, ne nähdään aputosiseikkoina. Jos taas niitä hyödynnetään yleisenä sääntönä, joka selittää tietyn yhteyden, ne toimivat kokemussääntöinä. Näiden kahden näkökulman välinen raja on joustava, ja niitä voi olla perusteltua käyttää rinnakkain. Todistelun kohteena voi puolestaan olla kumpikin, joko kokemussääntö tai aputosiseikka¹²¹.

Kuitenkin esimerkiksi aputosiseikkojen ja todistusosiseikkojen erottelu on keskeistä, sillä sen voi katsoa vaikuttavan suoraan näytön arvioinnin luotettavuuteen. Kuten Lainpelto ja Klami ovat korostaneet, tosiseikan luokittelu riippuu paitsi sen yhteydestä todistusteemaan, myös siitä, millaisia kokemussääntöjä arvioinnissa hyväksytään. Tämä tekee selväksi sen, että tosiseikkojen rooli oikeudellisessa harkinnassa ei ole aina yksiselitteinen. Tarkastelu yleisellä tasolla osoittaa, kuinka todistusharkinnan eri elementit – todistusteemat, todistusosiseikat, aputosiseikat ja kokemussäännöt – muodostavat monimutkaisen kokonaisuuden, jossa jokaisen elementin merkitys määräytyy asiayhteyden ja päättelyn perusteella. Huomionarvoista on myös se, kuinka kokemussäännöt tavallaan vaikuttavat monen seikan arvioinnissa. Näiden elementtien välisten rajojen hämärtyminen voi kuitenkin johtaa näytön arvioinnin ongelmiin, mikä korostaa huolellisen analyysin merkitystä oikeudenmukaisen ratkaisun varmistamiseksi.

3.4 Kokemussäännöt oikeuskäytännössä

3.4.1 Huomioitavaa kokemussääntöjen käytöstä oikeuskäytännössä

Luvun tavoitteena on esitellä edellä läpi käytyä teoriaa oikeuskäytännön valossa. Kuten tullaan huomaamaan, kokemussääntöjen erittely oikeuskäytännön valossa ei ole niin(kään) selkeästi kategorioitavissa kuin teorian osalta. Edellä esitetty asteittainen vaihtelu ei ole aina selkeästi osoitettavissa ja yhden oikeustapauksen arvioinnissa voi olla esimerkiksi probabilistinen kokemussääntö, jonka arviointi puolestaan perustuu kuitenkin jollain tapaa yleistyksen.

Edellä luvussa 3.2.1 probabilistisista kokemussäännöistä esitettyä havainnollistaa Vaasan hovioikeuden ratkaisu VaaHO 2022:10. Tapauksessa vastaajaa syytettiin moottorikulkuneuvon käyttövarkaudesta, koska anastetun moottoripyörän ohjaustangon kahvasta oli löytynyt hänen DNA-tunnisteensa. Hovioikeus katsoi, että pelkkä DNA-tunnisteen löytyminen ilman muuta

---

¹²¹ Ks. luku 2.2.3 ja *Rautio – Frände* 2020, s. 7–8.

tekoon ja sen olosuhteisiin liittyvää näyttöä ei ollut riittävä syyllisyyden toteamiseksi. Näin ollen vastaajaa ei voitu tuomita, eikä häneltä voitu edellyttää selitystä DNA-löydökselle.

Hovioikeus arvioi ansiokkaasti, että DNA-tunniste viittaa vahvasti siihen, että vastaaja on koskettanut esinettä. Samalla se totesi, että DNA:n päätyminen esineeseen voi johtua myös muista, tuntemattomaksi jääneistä syistä, kuten välillisestä siirtymisestä. Näin ollen DNA:n löytyminen ei yksinään osoita anastusta, ja löydökselle voi olla vaihtoehtoisia selityksiä. Juuri näin probabilistisen kokemussäännön tulee todistusharkinnassa toimiakin.

Rasilainen on kuitenkin kritisoinut hovioikeuden ratkaisua katsoen, että DNA-tunnisteen todistusvoimalle annettiin sama arvo kuin korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2018:3 ja KKO 2019:2 postilähetyksen vastaanottajamerkinnälle. Hänen mukaansa hovioikeus noudatti näissä ratkaisussa esitettyä oikeusohjetta, jolloin (probabilistinen) kokemussääntö muuttui käytännössä oikeusohjeeksi. Rasilaisen mukaan DNA-tunnisteen osumatarkkuutta ei voida kyseenalaistaa yhtä todennäköisillä vaihtoehtoisilla tapahtumainkuluilla kuin vastaanottajamerkintää. Rasilaisen näkemyksen mukaan kyseisten korkeimman oikeuden ratkaisuja vastaavasti hovioikeus ei lisäksi pitänyt DNA-tunnistetta yksinään riittävänä muodostamaan vastaajalle edes selitysvastuuta tunnisteen kulkeutumisesta anastettuun moottoripyörään.¹²²

Tätä kritiikkiä voidaan pitää perusteettomana. Rasilainen on kylläkin oikeassa siinä, että niin DNA-tunnisteen kuin kirjelähetyksen näyttöarvon arviointi tulee tehdä kokemussääntöjen avulla juuri kyseisen tapauksen näyttöaineiston perusteella, eikä vapaassa todistusharkinnassa minkään todisteen näyttöarvoa voida kiinnittää ennakkopäätöksellä, koska todistusosiseikat ovat aina tapauskohtaisia ja uniikkeja.¹²³ Hänen näkemyksiään kokemussääntöjen muuttumisesta oikeusohjeiksi käsitellään tarkemmin jäljempänä luvussa 4.2.

Kyseisessä tapauksessa on kuitenkin jo tässä kohtaa hyvä huomioida hänen näkemyksensä kokemussääntöjen muuttumisesta oikeusohjeeksi. Rasilainen perustelee näkemystään sillä, että korkeimman oikeuden mukaan vastaanottajamerkintä voi olla virheellinen esimerkiksi tilanteessa, jossa joku muu on tilannut huumausaineen saadakseen sen itselleen, aiheuttaakseen harmia epäilyksi joutuneelle henkilölle tai vahingoittaakseen tätä¹²⁴. Hänen mukaansa tällainen kokemussääntö lisää vaihtoehtoisen tapahtumainkulun todennäköisyyttä, kun taas DNA-tunnisteen osumatarkkuutta ei tuskin voida kyseenalaistaa millään yhtä todennäköisellä vaihtoehtoisella tapahtumainkululla. Rasilaisen mukaan hovioikeus ei ottanut tätä mukaan harkintaansa

---

¹²² Rasilainen 2023, s. 72–73.

¹²³ Ibid., s. 73.

¹²⁴ Rasilainen viittaa tapaukseen KKO 2018:3, kohta 20.

vaan noudatti oikeusohjeena kokemussääntöä, joilla korkein oikeus oli arvioinut kirjelähetyksen vastaanottajamerkinnän näyttöarvoa.¹²⁵

Tässä kohtaa Rasilaisen näkemyksestä voi olla eri mieltä. Ensinnäkin on huomattava, että vaikka hovioikeus viittasikin mainittuihin korkeimman oikeuden ratkaisuihin, kyseessä olevissa ratkaisuissa samoin kuin hovioikeuden omissa perusteluissa on pääsääntöisesti nähtävissä ainoastaan alleviivaus siitä, kuinka tietynlaiseen lähtökohtaisesti *todennäköisyyteen nojautuva näyttö* ei yleensä rikosasiassa *yksinään* riitä osoittamaan henkilön syyllisyyttä.¹²⁶ Näin on asian oltavakin. Ennen syvempää analyysiä, on syytä perehtyä tarkemmin mainittuihin korkeimman oikeuden ratkaisuihin.

Korkeimman oikeuden ratkaisut KKO 2018:3 ja KKO 2019:2 käsittelevät molemmat huumausainerikoksia, joissa postilähetyksen vastaanottajatiedoilla on keskeinen rooli näytön arvioinnissa. Molemmissa tapauksissa korkein oikeus katsoo, että postilähetyksen vastaanottajamerkinnällä on merkittävä näyttöarvo sen osoittamisessa, kuka lähetyksen on tilannut.¹²⁷ Tämä tarkoittaa siis sitä, että lähtökohtaisesti oletetaan, että lähetyksen vastaanottajaksi merkitty henkilö on myös lähetyksen tilannut tai ainakin tietoinen siitä. Kuitenkin, kuten todettua, kummassakaan tapauksessa pelkkä postilähetyksen vastaanottajamerkintä ei katsottu riittävän yksinään osoittamaan henkilön syyllistyneen huumausainerikokseen. Tämä periaate on johdettu syyttömyysolettamasta ja siihen olennaisena osana kuuluvasta syyttäjän todistustaakasta.¹²⁸

Syyttömyysolettama on keskeinen oikeusperiaate, joka yhdistää sekä rikos- että prosessioikeudellisia elementtejä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan syyttömyysolettama edellyttää tuomioistuimen objektiivisuutta, syyttäjän todistustaakkaa ja epäselvyyksien arvioimista syytetyn eduksi (*in dubio pro reo* -periaate). Lisäksi se turvaa syytetyn oikeuden esittää vastanäyttöä. Näin ollen syyttömyysolettama heijastaa sekä rikosoikeudellista vastuuta – toisin sanoen lähtökohtana ja syytetyn suojana rikosoikeudellisen vastuun arvioinnissa – että prosessioikeudellista menettelyä.¹²⁹

Syyttömyysolettaman osalta on huomattava, että se rajoittaa osin vapaata todistusharkintaa muun muassa *in dubio pro reo* -vaatimuksen kautta. Ensisijaisesti periaate kuitenkin vaikuttaa näyttökynnykseen, jolloin kyseessä on päätöksentekoa koskeva normi.¹³⁰ Kuten luvussa 2.2.1

¹²⁵ Rasilainen 2023, s. 73.

¹²⁶ VaaHO 2022:10, KKO 2018:3, kohta 14 ja KKO 2019:2, kohta 9.

¹²⁷ KKO 2018:3, kohta 14 ja KKO 2019:2, kohta 9.

¹²⁸ KKO 2018:3, kohta 7 ja KKO 2019:2, kohta 8, Virolainen – Pölönen, 2004, s. 284–285.

¹²⁹ Jokela 2018, s.34. Periaate on ilmaistu mm. YK:n ihmisoikeusjulistuksessa (11 art.), kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa (EIS 6.2 art. ja KP-sopimus 14.2 art.) ja Euroopan unionin perusoikeuskirjassa (48.1 art.).

¹³⁰ Virolainen – Pölönen, 2004, s. 286, ks. myös Jonkka 1998, s. 1259.

todettiin, näyttökynnyksen asettaminen on normatiivinen kysymys eli oikeudellista harkintaa. Kun kyseessä on puolestaan näytön todistusarvon määrittäminen, harkinta ei ohjaudu oikeudellisten normien tai käsitteiden mukaan vaan on luonteeltaan empiiris-psykologista. Käytännössä in dupio pro reo- periaate tarkoittaa siis sitä, että tuomioistuimen on ratkaisua tehdessään arvioitava se, onko syyllisyydestä esitetty riittävän kattava näyttö ja ylittääkö tuo esitetty näyttö kokonaisuudessaan tuomitsemiskynnyksen. Syyttömyysolettamalla voidaan katsoa siten olevan vain välillinen vaikutus näyttökysymyksiin.¹³¹

Mitä se sitten tarkoittaa Rasilaisen huoleen kokemussääntöjen osalta hovioikeuden tapauksessa? Ensinnäkin on huomattava, että pelkkä DNA-tunnisteen löytyminen ei välttämättä riitä yhdistämään henkilöä rikokseen. Sama koskee postilähetyksen vastaanottajaa. DNA-todisteiden tulkinnassa on riskejä, kuten osittaiset profiilit, jotka voivat johtaa harhaan tilastollisten laskelmien perusteella. Lisäksi ovat virheelliset oletukset DNA:n siirtymismekanismeista, eli siitä, miten DNA on todellisuudessa kulkeutunut rikospaikalle. Jos DNA-todisteita tulkitaan väärin tai ne ovat epätarkkoja, on olemassa selvä riski epäoikeudenmukaisuudesta syytettyä kohtaan tai jopa väärästä tuomiosta.¹³² Väliä ei ole sillä, onko DNA-tunnisteen osumatarkkuus kyseenalaistettavissa yhtä todennäköisellä vaihtoehdoisella tapahtumainkululla, kuten Rasilainen on todennut. Kyseisenkaltaisia todennäköisyyksien mahdollisuuksia on muutenkin mahdollonta laskea vertailevasti. Ainoa niin sanotusti hyväksyttävä todennäköisyys on se, että DNA on voinut kulkeutua jollain muulla tavalla. Nämä seikat korostavat DNA-todisteiden huolellisen arvioinnin merkitystä *osana muuta näyttöä*. Ja näin hovioikeus on toiminutkin todetessaan, että moottoripyörän kahvasta löytyneelle DNA-tunnisteelle voi olla myös muita vaihtoehtoisia selityksiä, kuin anastus.

Näitä vaihtoehtoisia selityksiä ei ratkaisussa ole tarkemmin avattu, mikä ei liene välttämättä tarpeenkaan. Toki todistusharkinnan kriteereihin kuuluu luvussa 2.2.2 esitetyn mukaisesti olennaisesti perustelu- ja analyysivaatimus. Vaatimuksia ei kuitenkaan voine viedä niin pitkälle, että perusteluissa tuotaisiin esille kaikki vaihtoehtoiset tavat DNA:n kulkeutumiselle. Hovioikeuden ratkaisusta ei kuitenkaan selviä esimerkiksi se, missä ja miten moottoripyörää oli säilytetty ja kuinka monella oli pääsy ylipäätään koskettamaan pyörää. Lienee selvää, että jos moottoripyörää säilytetään kadun varressa tai piha-alueella, jolle on helppo pääsy, mahdollisuus vieraiden ihmisten koskettamisesta pyörään kasvaa. Tällaisia seikkoja perusteluissa puolestaan olisi hyvä tuoda esille, jolloin ne lisäisivät vaihtoehtoisia tapoja DNA:n kulkeutumiselle ja sitä

¹³¹ Virolainen – Pölönen 2004, s. 286–287.

¹³² Weathered – Wright – Chaseling 2020, s. 73.

myöten ratkaisun intersubjektivistista hyväksyttävyyttä. Lisäksi *in dubio pro reo* -periaatteen kohdalla on huomattava, että kuten Pölönen ja Tapanila ovat todenneet, ei se vapauta tuomioistuinta velvollisuudesta arvioida näyttöä huolellisesti ja perusteellisesti sekä perustella ratkaisunsa. Periaate toimii viimeisenä ratkaisuoheena tilanteissa, joissa asianmukaisen näytön arvioinnin ja eri hypoteesien tarkastelun *jälkeen* jää edelleen järkevä epäily syyllisyydestä. Se on siten tarkoitettu ohjaamaan tuomioistuinta silloin, kun näyttökysymys on aidosti epäselvä.¹³³

Joka tapauksessa DNA-tunniste, samoin kuin korkeimman oikeuden ratkaisuisissa postilähetyksen vastaanottaja ovat nimenomaan probabilistisia kokemussääntöjä. Rasilainen on kyseessä olevassa hovioikeuden tapauksessa virheellisesti katsonut (probabilistisen) kokemussäännön näyttöarvon muuttuneen oikeusohjeksi, kun periaatteessa niin korkeimman oikeuden kuin hovioikeuden ratkaisuisissa sovellettava oikeusohje on ollut syyttömyysolettama. Syyttömyysolettama, samoin kuin siitä johdettu syyttäjän todistustaakka *ei ole kokemussääntö*¹³⁴. Se on oikeudellinen normi, jota käytännön ratkaisutoiminnassa tulee noudattaa. Todistusharkinnassa sen vaikutus näkyy kuitenkin lähinnä näyttökynnyksen asettamisessa. Olisi kyseenalaista, jos esimerkiksi *in dupio pro reo*-periaate otettaisiin huomioon todistusharkinnassa moninkertaisesti, eli erikseen sekä todistusharkinnassa, että näytön riittävyyden arvioinnissa¹³⁵.

Probabilistisen kokemussääntö puolestaan on vain kokemussääntö, jonka todennäköisyys voi vaihdella. Tuota todennäköisyyttä voi olla melkeinpä mahdotonta laskea ilman muuta tukevaa näyttöä eli aputosiseikkoja. Kun hovioikeuden ratkaisussa muuta näyttöä vastaajan syyllisyydestä ei ollut, ainoa vaihtoehto oli hylätä syyte.

Sama koskee ratkaisua KKO 2018:3. Korkein oikeus katsoi, että asiassa esitetyssä todistelussa ei ollut riittävästi syytettä tukevaa näyttöä. Lisäksi huomioon otettiin vastaajan kertomus, jossa oli sekä syytettä tukevia (mm. yksin samassa asunnossa 10 vuotta asunut, aikaisempi huumeiden käyttö, vierailut Tor-verkossa) että sitä vastaan (mm. erimielisyys velasta eri henkilön kanssa, veljellä asuntoon oleva vara-avain, ei yhteyksiä tai kielitaitoa lähetyksen alkuperämaahan liittyen) puhuvia piirteitä ja että hänen kertomuksensa muutokset eri yhteyksissä olivat vähäisiä, mikä lisäsi hänen kertomuksensa uskottavuutta.¹³⁶ Toisin kuin hovioikeuden ratkaisussa korkein oikeus toi perusteluissaan esille myös vaihtoehtoisten tapahtumien tapaa. Korkein

¹³³ Pölönen – Tapanila 2015, s. 61. Myös esim. Diesen on todennut, että oikeus etsii suhteellista, ei ehdotonta totuutta, ja arviointi tapahtuu tiettyjen periaatteiden, kuten *in dubio pro reo*, puitteissa, jotka tulee ottaa todistusharkinnassa huomioon, Diesen 2000, s. 177–178.

¹³⁴ Sama koskee esim. väittämistaakkaa, jota todistustaakka lähtökohtaisesti seuraa siviiliprosessissa.

¹³⁵ Samantapaisesti myös Jonkka. Hän nostaa kyseisen seikan esille kokemussääntöjen tulkitsemisesta aineellisoikeudellisen säännöksen tapaan ja näkee seikan epäilyttävänä sen suhteen, mihin se voisi mahdollisesti johtaa, ks. Jonkka 1993, s. 43–44. Tähän liittyvää kysymyksenasettelua tarkastellaan lähemmin luvussa 4.2.1.

¹³⁶ KKO 2018:3, kohdat 16–23.

oikeus piti todennäköisimpänä vaihtoehtona, että joku muu on tilannut huumausaineen A:n osoitteella pyrkien saamaan sen haltuunsa. Tämän mahdollisuuden todennäköisyyttä lisäsi syyttäjän mainitsema seikka, että Tor-verkossa on julkaistu ohjeita, joissa suositellaan käyttämään muiden henkilöiden osoitteita kiinni jäämisen välttämiseksi. Myös kiusanteko- tai vahingoittamistarkoituksessa tehty tilaus oli korkeimman oikeuden mukaan mahdollinen, vaikka postilähetysten perille toimittamisen todennäköisyys olisikin pieni.¹³⁷

Tapauksessa KKO 2019:2 puolestaan korkein oikeus katsoi, että vastaajan muutto uuteen asuntoon ja turvakiellosta luopuminen vain vähän ennen huumausaineen tilaamista vähensivät merkittävästi todennäköisyyttä, että joku olisi ilman vastaajan myötävaikutusta tehnyt tilauksen hänen nimellään ja osoitteellaan. Lisäksi syytetty tukivat virtuaalivaluutan käytöstä esitetty selvitys sekä yhteys muihin vastaajan syyksi luettuihin rikoksiin. Toisin kuin tapauksessa KKO 2018:3, vaihtoehtoinen tapahtumainkulku ei saanut tukea vastaajan kertomuksesta tai muusta selvityksestä. Näillä perusteilla korkein oikeus katsoi, ettei vastaajan syyllisyydestä tässä tapauksessa ollut jäänyt varteenotettavaa epäilyä.¹³⁸ Molemmissa korkeimman oikeuden tapauksissa tuomioistuin päätyi siis eri lopputulokseen muun näytön kuin kirjelähetysten vastaanottajamerkinnän (kokemussääntö) näyttöarvon perusteella.

Toinen asia, johon Rasilainen kiinnitti huomiota hovioikeuden ratkaisussa VaaHO 2022:10, oli selityselvöllisyyden puuttuminen vastaavasti kuin mainituissa korkeimman oikeuden ratkaisuissa. Kyseessä on selitystaakka (selityselvöllisyys), joka on eräänlainen poikkeus syyttäjän yksipuoleiseen näyttötaakkaan. Näyttötaakka ei varsinaisesti käänny syytetylle, mutta hänelle aiheutuu *jo esitetyn näytön* perusteella eräänlainen velvollisuus antaa selitystä johonkin selitystä kaipaavaan seikkaan; ilman selitystä tai mahdollisen selityksen sisältö voidaan tulkita häntä vastaan.¹³⁹ Rikosasian vastaajalla ei ole kuitenkaan velvollisuutta puhua totta, mutta hänen vaikenemisensa tai harhaanjohtavat lausuntonsa voivat kääntyä hänen vahingokseen. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on kuitenkin tapauksessa EIT John Murray v. Yhdistynyt kuningaskunta todennut, että tuomiota ei saa *perustaa yksinomaan tai pääasiassa* syytetyn vaihtoloon tai todistamisesta kieltäytymiseen.¹⁴⁰ Selityselvöllisyyden kohdalla korostuu siten ensinnäkin jo olemassa oleva näyttö ja toiseksi näytön vahvuus. Näin ollen selityselvöllisyyden konkretisoituminen on samaan tapaan oikeudellista harkintaa, kuin edellä läpi käyty syyttömyysolettamasta, eikä sitä voi rinnastaa kokemussääntöön.

---

¹³⁷ KKO 2018:3, kohta 20.

¹³⁸ KKO 2019:2, kohta 12 ja 30.

¹³⁹ Pölönen – Tapanila 2015, s. 58.

¹⁴⁰ Helenius – Linna 2024, s. 507, kursivointi Heleniuksen ja Linnan, ks. myös HE 222/2010 vp s. 192–193.

Selitysvastuun osalta on kuitenkin hyvä huomioida Riekkisen toteama ratkaisusta KKO 2018:2 ja KKO 2019:3. Hänen mukaansa postihuumetapauksissa jää epäselväksi muun muassa millaisia postilähetykseen liittyviä olosuhteita vastaajalta edellytettäisiin selvittämään. Riekkinen toteaa, että täysin syyttömän vastaajan tiedollinen asema on heikko, sillä todellinen syyllinen – eli tilauksen tekijä – voi teoriassa olla kuka tahansa, joka tuntee vastaajan nimen ja osoitteen. Syyttömältä ei voida kohtuudella odottaa selitystä, jos hänen toiminnastaan tai rikolliseen tekoon kytkeytyvästä näytöstä *ei ole mitään konkreettista*. Tällöin vastaaja voi vain arvailla, kenellä voisi olla motiivi vahingoittaa häntä tai onko hänen tuttavapiirissään joku, joka voisi pyrkiä saamaan lähetyksen haltuunsa. Jos kukaan ei ole ollut häneen yhteydessä lähetykseen liittyen, jää tämäkin pelkäksi arvaukseksi.¹⁴¹ Sama pätee ratkaisuun VaaHO 2022:10. Tapauksessa ainoa vastaajaa vastaan puhuva seikka oli hänen DNA-tunnisteensa. Täysin syyttömänä vastaajalla ei olisi ollut edes mahdollisuutta antaa uskottavaa selitystä siitä, miten hänen DNA:taan olisi voinut päätyä anastetun moottoripyörän kahvaan.

Lisäksi on huomattava Riekkisen toteamus siitä, että niin EIT:n ja KKO:n aiemman oikeuskäytännön valossa on selvää, että vastaajan selitysvastuu voi aktivoitua vain tilanteissa, joissa on esitetty riittävän vahvaa näyttöä. Kuitenkin postihuumetapauksissa, varsinkin tutkinnan alkuvaiheessa, usein käytännössä ainoa todiste vastaajan syyllisyydestä on hänen nimensä ja osoitteensa huumausaineita sisältävässä postilähetyksessä. Tämä ei kuitenkaan Riekkisen mukaan ole suoraa näyttöä rikollisesta toiminnasta, vaan sen lukeminen syytettä tukevaksi todisteeksi nojaa lähinnä *yleiseen elämäkokemukseen* perustuvaan kokemussääntöön siitä, että postitse lähetetyn paketin vastaanottaja on sen tilaaja.¹⁴² Tämän voi rinnastaa myös edellä esitettyyn kokemussäännöistä. Kokemussäännön käyttö vaatii riittävästi *muuta näyttöä*. Muuten on vaarana, että kokemussääntö muuttuu inhimilliseksi yleistykseksi, jotka voidaan edellä esitetyllä tavalla katsoa tietyissä tapauksissa hyvin heikoiksi todistusarvoltaan.

Johtopäätöksenä voidaan siis todeta, että Rasilaisen näkemys siitä, että hovioikeuden ratkaisussa VaaHO 2022:10 olisi muodostunut oikeusohje korkeimman oikeuden ratkaisusta, on virheellinen. Hovioikeuden ja korkeimman oikeuden ratkaisuissa on korostettu syyttömysolettamaa ja selitystaakkaa, jotka ovat oikeudellisia normeja, eivät kokemussääntöjä.

---

¹⁴¹ Riekkinen 2020, s. 1002. Samantapaisesti myös Klami 2000, s. 51. Klamin mukaan epäillyn kykenemättömyys ilmoittamaan olinpaikkaansa rikoksen aikaan tai tämän ilmoituksen virheellisyys puhuu luultavasti häntä vastaan aihetodisteen tapaan. Klamin mukaan tämä voi olla ongelmallista tai jopa kohtuutonta, riippuen esim. siitä kuinka pitkä aika rikoksesta on kulunut tai muista satunnaisista seikoista, kuten elämäntavoista. Klamin kuitenkin asettaa epäillyn selitysvastuun normatiiviseksi kysymykseksi esim. näyttökynnyksen asettamisen suhteen. Vaikka alibin puuttumisella tai väitteen vääräksi osoittautumisella onkin Klamin mukaan yleistä merkitystä todistusharkinnan osana, hän korostaa, kuinka näyttömahdollisuuksien epätasaisuus tulee ottaa huomioon riittävyyskynnystä asetettaessa.

¹⁴² Riekkinen 2020, s. 1007.

Syyttömyysolettama ja siitä johdettu syyttäjän todistustaakka ohjaavat oikeudellista päätöksentekoa normatiivisesti ja ne asettavat rajat tuomitsemiskynnykselle.

Probabilistiset kokemussäännöt sen sijaan ovat pelkkiä todennäköisyyksiä, jotka tarvitsevat tukeen muuta näyttöä ja aputosiseikkoja toimiakseen luotettavasti todistusharkinnassa. Ilman näitä tukevia seikkoja kokemussäännöt eivät voi yksinään muodostaa perustaa syyllisyyden osoittamiselle, kuten hovioikeuden ratkaisu VaaHO 2022:10 samoin kuin KKO 2018:3 ja KKO 2019:2 osoittavat.

Sekä hovioikeuden että korkeimman oikeuden ratkaisut korostavat, että (probabilististen) kokemussääntöjen rooli on nimenomaan osa näytön kokonaisarviointia, ei itsenäinen syyllisyyden määrittäjä. Tämän vuoksi Rasilaisen huoli kokemussääntöjen muuttumisesta oikeusohjeiksi on tässä tapauksessa perusteeton – ratkaisuissa on pysytty vapaaseen todistusharkintaan kuuluvissa periaatteissa ja noudatettu oikeudellisia normeja, kuten syyttömyysolettamaa ja selitystaakkaa, jotka varmistavat oikeudenmukaisen menettelyn.

3.4.2 Kokemussääntöjen epämääräisyys

Kokemussääntöjen käytön tutkimisen osalta oikeuskäytännössä voidaan todeta samaa kuin jäljempänä aputosiseikkojen kohdalla; oman haasteensa luo se, ettei kokemussäännöistä yleensä puhuta nimenomaan kokemussääntöinä¹⁴³, vaikka edellä on todettu kokemussääntöjen olevan olennainen osa todisteiden todistusarvon määrittelyä. Sovelletut kokemussäännöt voivatkin olla tyyppiä ”todistaja kuuluu ammattiryhmään, joka on erityisesti koulutettu tekemään tarkkoja huomioita”¹⁴⁴. Tämä seikka lisää osaltaan kokemussääntöjen epämääräisyyttä.

Kokemussääntöjen valossa ratkaisu KKO 2020:88 näyttäytyy mielenkiintoisena, sillä sekä enemmistö että eri mieltä oleva jäsen perustavat ratkaisunsa osittain kokemussääntöihin, mutta tekevät niistä erilaisia johtopäätöksiä. Tapauksessa B oli pahoinpidellyt puolisoaan A:ta ja heidän kahta 9–10-vuotiasta lastaan sekä uhannut tappaa A:n. A oli tämän jälkeen lyönyt pitkäteräisellä veitsellä B:tä kahdesti selkään. Korkein oikeus katsoi vastaajan syyllistyneen

¹⁴³ Esimerkiksi Finlexin tietokannasta haulla *kokemussään** löytyy kirjoitushetkellä 34 korkeimman oikeuden ratkaisua ja 16 hovioikeuden ratkaisua.

¹⁴⁴ *Lappalainen - Rautio* 2021, s. 715. Myös esim. Jokila on seksuaalirikoksiin liittyvässä tutkimuksessaan todennut, että kokemussääntöjä on saatettu konstruoida tapaan ”on naisten tapa vähän ainakin nimellisesti vastustella tällaisissa tilanteissa”. Tällaisessa kokemussäännössä on Jokilankin mukaan selkeästi havaittavissa elämän kokemussääntöihin viittaavaa ainesta, ks. *Jokila* 2010, s.216.

hätävarjelun liioitteluna tehtyyn tapon yritykseen. Eri mieltä ollut jäsen (Huovila)¹⁴⁵ katsoo, että vastaaja on syyllistynyt tapon yritykseen eikä hätävarjeluun.

Enemmistö painotti ratkaisussaan lähisuhdeväkivallan luonnetta ja sen vaikutusta hätävarjelutilanteen arviointiin. He katsoivat, että pitkään jatkunut perheväkivalta voi vaikuttaa siihen, milloin puolustusteen katsotaan olevan tarpeellinen ja mitä puolustautujalta voidaan kohtuudella edellyttää. Tässä he viittaavat kokemussääntöön, jonka mukaan *uhkaavassa tilanteessa aiemmin väkivaltaa kokenut henkilö voi reagoida voimakkaammin kuin henkilö, jolla ei ole vastaavaa kokemusta*¹⁴⁶.

Huovila katsoo enemmistön tapaan sen, että arviointi aikaisempien kokemusten merkityksestä on tehtävä tapauskohtaisesti. Hänen mukaansa kyseisessä tapauksessa hätävarjelun arvioinnissa keskeisiä ovat kuitenkin asianosaisten kertomukset ja niiden uskottavuus. Hän perustaa ratkaisunsa osittain kokemussääntöön, jonka mukaan *vammojen sijainti ja laatu voivat kertoa paljon tapahtumien kulusta*. Tässä tapauksessa hän katsoo, että vammat eivät tue vastaajan kertomusta hätävarjelutilanteesta.

Huovila painottaa myös kokemussääntöjen selkeää esittämistä tuomion perusteluissa. Hän katsoo, että kokemussäännöt ovat olennainen osa näytön arviointia, ja niiden kuvaaminen perusteluissa edistää tuomion läpinäkyvyyttä ja mahdollistaa näytön harkinnan asianmukaisuuden arvioinnin. Huovila puhuu *väitteen yhdistämisestä kokemussääntöön* viitatessaan siihen, että asianosaisen väitettä on arvioitava suhteessa asiaan sovellettaviin kokemussääntöihin. Esimerkiksi jos vastaaja väittää toimineensa hätävarjelussa, tätä väitettä on arvioitava suhteessa kokemussääntöihin, jotka liittyvät hätävarjelutilanteen tunnusmerkistöön, kuten hyökkäyksen uhkaavuuteen ja puolustusteen tarpeellisuuteen.¹⁴⁷

Ratkaisussa KKO 2020:88 kokemussääntöjen käyttö on siis keskeistä sekä enemmistön että Huovilan näkemyksissä, mutta niiden soveltaminen ja painotukset eroavat merkittävästi. Enemmistö perustaa ratkaisunsa pitkään jatkuneen perheväkivallan vaikutuksiin, viitaten kokemussääntöön, jonka mukaan *aiemmat väkivaltakokemukset voivat vaikuttaa siihen, miten uhri reagoi uhkaavassa tilanteessa*. Tämä näkökulma ottaa huomioon inhimillisen käyttäytymisen säännönmukaisuuksia ja voi katsoa jollain tavalla perustuvan yleiseen elämäkokemukseen,

---

¹⁴⁵ Viittaukset Huovilan lausuntoon ks. KKO 2020:88 kohta Esittelijän mietintö ja eri mieltä olevien jäsenten lausunnot, Oikeusneuvos Huovila.

¹⁴⁶ KKO 2020:88, kohdat 6–7, 25.

¹⁴⁷ vrt. KKO 2020:88, kohta 22.

joka on osaltaan vahvistettu tutkimuksilla perheväkivallan psykososiaalisista vaikutuksista¹⁴⁸. Huovila puolestaan painottaa vammojen sijaintiin ja laatuun liittyvää kokemussääntöä, joka hänen mukaansa antaa tärkeää tietoa tapahtumien kulusta ja puolustautumisen uskottavuudesta.

Enemmistön käyttämä kokemussääntö nojaa siis ainakin osittain yleistyksen siinä, miten pitkäkestoisen ja toistuvan perhe- ja lähisuhdeväkivallan kohteena aiemmin ollut vastaaja toimii, mutta sen konkreettinen soveltaminen yksittäiseen tapaukseen voi olla haastavaa. Tällainen sääntö on probabilistinen tai yleistyksen verrattava, ja edellyttää tukea muusta näytöstä, kuten asianosaisten kertomuksista ja tilanteen kokonaisarviointista. Huovilan sääntö vammojen sijainnista ja laadusta puolestaan lähestyy tietyllä tapaa determinististä kokemussääntöä, joka perustuu lääketieteellisiin ja fysiologisiin tosiseikkoihin¹⁴⁹. Tämä tekee siitä lähtökohtaisesti luotettavamman, mutta sen yleinen hyväksyttävyyys hätävarjelutilanteiden arvioinnissa voi olla rajallinen, sillä se ei välttämättä ota riittävästi huomioon perheväkivallan psykologisia vaikutuksia.

Jos kokemussäännön arvioinnissa sovelletaan edellä esitettyä Klamin jaottelua eli sisältöä, varmuutta ja luotettavuutta, on ensinnäkin huomattava, että enemmistön käyttämä sääntö on yleisesti hyväksytty perheväkivallan vaikutusten ymmärtämisessä, mutta sen varmuus riippuu tapauskohtaisista olosuhteista ja siitä, miten hyvin muut todisteet tukevat sitä. Huovilan käyttämä sääntö vammojen sijainnista on luotettava fysiologisten perusteidensa vuoksi, mutta sen käyttö hätävarjelutilanteiden arvioinnissa voi olla liian kaavamainen. Onko esimerkiksi oikeutettua olettaa, että vammat aina yksiselitteisesti kertovat puolustautumisen uskottavuudesta, vai voiko niiden tulkintaan vaikuttaa myös muita tekijöitä, kuten tilanteen kaoottisuus tai uhrin kokema pelko?

Huovila korostaa kokemussääntöjen selkeää esittämistä tuomion perusteluissa. Tämä lähestymistapa todellakin edistää tuomion läpinäkyvyyttä ja mahdollistaa näytön arvioinnin asianmukaisuuden tarkastelun. Enemmistön ratkaisussa kokemussäännöt jäivät osittain implisiittisiksi,

---

¹⁴⁸ Korkein oikeus kylläkin viittaa myös EIS:n ratkaisukäytäntöön ja ns. Istanbulin sopimukseen, ja kuinka niissä on kiinnitetty huomiota perhe- ja lähisuhdeväkivallan vahingollisuuteen sekä haavoittuvassa asemassa olevien perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhrien riittävään tehokkaaseen suojelemiseen esimerkiksi rikosoikeudellisin keinoin. Ensimmäisen kohdalla voidaan kuitenkin puhua vahvistetuista tutkimuksista perheväkivallan vahingollisuudesta, ks. KKO 2020:88 kohta 25. Sanottu ei kuitenkaan vähennä vaatimusta noudattaa samalla myös kansainvälisiä velvoitteita, mutta kuten KKO on itsekin todennut, ei näistä sinänsä voida johtaa nimenomaista velvoitetta rikosoikeudellisten vastuuvapausperusteiden soveltamiselle väkivaltarikoksen vastaajan rikosoikeudellista syyllisyyttä arvioitaessa, vaan niiden voi katsoa osaltaan tukevan yksittäistapauksellisen tapahtumainkulun pohjalta tehtävää arviointia.

¹⁴⁹ Ks. KKO 2020:88 kohdat 13. ja 15., jossa KKO arvioi B:n kertomuksen ja sitä tukevan todistajankertomuksen, asianomistajan vammamekanismista esitetyn lääketieteellisen selvityksen ja riidattomien seikkojen nojalla selvitetyn, että A oli tahallaan lyönyt kahdesti B:tä pitkäteräisellä keittiöveitsellä selkään.

mikä voi heikentää päätöksen perusteluiden ymmärrettävyyttä ja hyväksyttävyyttä. Samalla on kuitenkin huomattava, että enemmistön painotus perheväkivallan erityispiirteistä tarjoaa kokonaisvaltaisemman kuvan tilanteesta ja ottaa huomioon hätävarjelutilanteen moniulotteisuuden.

Ottamatta kantaa ratkaisun aineellisoikeudelliseen lopputulokseen voidaan todeta, että Huovilan käyttämä sääntö vammojen sijainnista on lähtökohtaisesti luotettava ja selkeästi esitettävissä, mutta sen soveltaminen yksinomaisten perusteena hätävarjelutilanteessa voi johtaa liian kaavamaisiin johtopäätöksiin. Enemmistön käyttämä sääntö perheväkivallan vaikutuksista puolestaan ottaa paremmin huomioon tilanteen erityispiirteet, mutta sen soveltaminen edellyttää huolellista kokonaisuuskäsitelmää ja tukea muusta näytöstä. Näiden näkemysten vahvuudet täydentävät toisiaan. Enemmistön lähestymistapa on perusteltu perheväkivallan dynamiikan huomioimisessa, kun taas Huovilan vaatimus kokemussääntöjen eksplisiittisestä esittämisestä edistää tuomion läpinäkyvyyttä. Näkemykset eivät ole täysin ristiriitaisia, ja niiden yhdistäminen voisi edistää näytön arvioinnin tasapainoisuutta ja oikeudenmukaisuutta.

Tapaus tarjoaa hyvän esimerkin siitä, kuinka kokemussääntöjen käyttö voi johtaa erilaisiin lopputuloksiin oikeudellisessa harkinnassa. Samalla se valitettavasti korostaa kokemussääntöjen epämääräisyyttä ja tulkinnanvaraisuutta. Tämä epämääräisyys korostaa tarvetta kokemussääntöjen huolelliseen määrittelyyn ja niiden perusteluiden avoimeen esittämiseen tuomioissa. Ilman selkeää erittelyä esimerkiksi kokemussääntöjen sisällöstä on vaarana, että päätökset perustuvat enemmän tuomarin subjektiivisiin arvioihin kuin objektiivisesti perusteltuun harkintaan.

3.4.3 Todistusarvioinnin lähestymistavat: Yksittäiset todisteet ja kokonaisuus

Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2006:78 koskee varkausrikoksia ja siinä arvioidaan todisteiden, erityisesti vastaajan oman kertomuksen uskottavuutta ja aihetodisteiden merkitystä kokonaisnäytössä. Ratkaisussa kokemussäännöt, erityisesti inhimillisiin yleistyksiin liittyvät, ovat keskeisessä roolissa näytön arvioinnissa.

Tapauksessa vastaajaa A syytettiin samalla alueella sijaitsevien vapaa-ajan asuntoihin murtautumalla tehdyistä varkauksista. A oli havaittu liikkuvan pakettiautolla lähellä yhtä vapaa-ajan asuntoa noin vuorokautta ennen murtoa. Murtokohteet sijaitsivat lähekkäin ja anastukset olivat tapahtuneet ajallisesti lähekkäin. Ensimmäinen yleistykseen perustuva arvio, jonka oikeusasteet tekivät (pois lukien käräjäoikeus perusteluiden mukaan), oli se, että tämä viittaa hyvin vahvasti siihen, että *anastukset on suorittanut sama tekijä tai yhdessä toimineet tekijät*.¹⁵⁰

---

¹⁵⁰ Ks. KKO 2006:78 ja kohta 3.

Vastaajan hallusta oli löydetty anastettua omaisuutta, ja hän oli kertonut hankkineensa omaisuuden huutokaupoista ja kirpputoreilta. Koska A ei pystynyt yksilöimään ostopaikkoja, pitivät käräjäoikeus ja hovioikeus kertomusta epäuskottavana ja tekivät toisen yleistykseen perustuvan arvion siitä, että *oli epätodennäköistä, että A:n keräily- ja myyntiharrastus olisi sattumalta kohdistunut juuri anastettuihin esineisiin*. Näillä perusteilla arvioidessaan esitettyä näyttöä kokonaisuudessaan niin käräjä- kuin hovioikeus katsoivat A:n syyllistyneen varkauksiin.

Myös korkein oikeus hyväksyi nämä näkemykset. Murtokohteista anastettujen esineiden löytyminen A:n hallusta puhui vahvasti sen puolesta, että juuri A on syyllistynyt anastuksiin. Korkeimman oikeuden mukaan anastetun kokonaisuuden joutuminen A:n haltuun sattumalta ja eri puolilta olisi *yleisen elämäkokemuksen* mukaan varsin epätodennäköistä, varsinkaan, kun hän ei ole kyennyt perustelemaan esineiden hankintaa koskevan kertomuksensa puutteellisuutta. Lisäksi hänen selitystään tukevaa näyttöä alueella liikkumisesta ei ollut esitetty.¹⁵¹ Näin ollen myös korkein oikeus päätyi siihen, ettei A:n syyllistymisestä hänen syykseen luettuihin varkauksiin jää näissä olosuhteissa varteenotettavaa epäilyä siitä huolimatta, ettei mikään yksittäinen todiste sellaisenaan osoita A:n suorittaneen puheena olevia anastuksia.¹⁵²

Ratkaisu olisi voinut päätyä toiseenkin suuntaan. Hovioikeuden eri mieltä ollut jäsen (Nikula) olisi vapauttanut A:n kaikista syytteistä, koska näyttö ei ollut hänen mielestään riittävän kattavaa. Tätä hän perusteli muun muassa sillä, että yksi vapaa-ajan asunnoista poikkesi sijainniltaan ja murtoajaltaan, mikä heikensi varmuutta samasta tekijästä kaikkien tapauksien kohdalla. Vaikka Nikulankin mukaan yleisen elämäkokemuksen valossa voidaan pitää poissuljettuna, että A olisi hankkinut tavarat yksitellen ja vilpittömässä mielessä, A:n haluttomuus selvittää tavaroiden saantoa ei välttämättä osoittanut sitä, että hän olisi tekijänä syyllistynyt syytteessä tarkoitettuihin anastusrikoksiin.

Korkeimman oikeuden jäsen (Välimäki) katsoi, että aihetodisteet eli A:n hallusta löydetty anastettu omaisuus ja liikkuminen autolla alueella, jossa anastukset on tehty sekä ristiriitainen selitys tavaroiden alkuperästä eivät erikseen tai yhdessä viittaa siihen, että A olisi itse varkausriksen tekijänä anastanut hänen hallustaan löydetty esineet.

Ratkaisu KKO 2006:78 tarjoaa havainnollisen esimerkin siitä, miten kokemussääntöjä hyödynnetään näytön arvioinnissa. Tapauksessa vastaajan syyllisyyttä arvioitiin pääosin aihetodisteiden ja hänen oman kertomuksensa uskottavuuden perusteella. Keskeisessä roolissa olivat

---

¹⁵¹ KKO 2006:78, kohdat 3. ja 5.

¹⁵² KKO 2006:78 kohta 6.

kokemussäännöt, jotka liittyivät esimerkiksi rikosten ajalliseen ja maantieteelliseen läheisyyteen sekä anastetun omaisuuden hallussapitoon.

Virolaisen mukaan aihetodisteet ovat välillisiä todisteita, jotka perustuvat todistustosisaikkojen ja kokemussääntöjen väliseen yhteyteen. Aihetodiste on siis todistustosisaikka, joka välillisessä todistelussa todistaa jotakin todistelun kohteena olevasta todistustosisaikasta, aputosiseikasta tai kokemussäännöstä. Tällaiset todisteet kohdistuvat usein nimenomaan todisteluketjuun, jossa yleisen kokemussäännön avulla tehdään johtopäätöksiä oikeustosisaikoista. Hän pitää kyseistä tapausta tyyppiesimerkkinä tapauksesta, jossa ei ole ollut mahdollisuutta kohdentaa todistelua suoraan oikeustosisaikkaväitteen selvittämiseen, eli siihen, että A on anastanut esineet. Tämän vuoksi teemaksi on jouduttu valitsemaan välillisen teeman asemassa olevia faktoja (hallusta löydetty anastettu omaisuus, liikkuminen alueella).¹⁵³

Analysoitaessa kokemussääntöjen käyttöä tässä tapauksessa voidaan havaita kokemussäännön olevan: "Anastetun omaisuuden hallussapito viittaa omaisuuden anastukseen." Esimerkiksi mietittäessä yleistä hyväksyttävyyttä, voidaan todeta, että sääntö voi olla joissain määrin yleisesti hyväksytty ja perustuu loogiseen päättelyyn, mutta sen soveltaminen edellyttää, että vaihtoehtoiset selitykset voidaan riittävällä varmuudella sulkea pois. Jos ajatellaan, että anastetun omaisuuden hallussapito olisi ainoa näyttö tapauksessa, olisiko se yksinään riittänyt A:n tuomitsemiseen? Vastaus on ei. Tapauksessa kokemussääntöä käytettiin yhdessä muiden todisteiden, kuten rikosten ajallisen ja maantieteellisen läheisyyden, sekä A:n ristiriitaisten selvitysten kanssa vahvistamaan syyllisyyttä. Nikulan ja Välimäen mukaan kyseinen kokemussääntö ei kuitenkaan yksinään eikä yhdessä muun näytön kanssa riittänyt, koska vastaajan hallussa olleiden esineiden alkuperä voitiin ainakin teoreettisesti selittää myös vilpittömällä tavalla tai ainakin muulla tavalla, kuin anastus. Myös Virolainen on kiinnittänyt huomiota siihen, ettei korkeimman oikeuden perusteluissa ole kiinnitetty huomiota kuin yhteen vaihtoehtoiseen tapahtumankulkuun eli siihen, oliko A:n väite siitä, että hän oli ostanut hänen asunnostaan kotietsinnässä löydetyt tavarat usealla eri kerralla muun muassa kirpputoreilta vilpittömässä mielessä, uskottava. Onhan mahdollista, että A on ostanut esineet jostain tietäen niiden olleen varastettu, kuten eriävissä mielipiteissä oli huomioitu.¹⁵⁴ Kokemussääntö "anastetun omaisuuden hallussapito viittaa omaisuuden anastukseen" voinee katsoa kyseisessä tapauksessa yhtä vahvaksi kuin "anastetun omaisuuden hallussapito viittaa omaisuuden hankitun vilpillisessä mielessä".

¹⁵³ Virolainen 2006, kohta Mihin ratkaisu perustuu?

¹⁵⁴ Ibid. Virolainen huomioi kyseisen seikan kohdalla, että syytesidonnaisuus on estänyt tuomioistuinta ottamaan kantaa siihen, olisiko A mahdollisesti syyllistynyt varkauden sijasta kätkemisrikokseen- tai rikkomukseen. Siitä huolimatta Virolaisenkin mielestä vaihtoehto olisi tullut ottaa näytön riittävyyden arvioinnissa huomioon.

Kokemussääntö ”anastetun omaisuuden hallussapito viittaa omaisuuden hankitun vilpittömässä mielessä” ei puolestaan saa tapauksessa yhtä paljon tukea muun näytön valossa.

Tapauksessa kokemussääntö, jonka mukaan anastetun omaisuuden hallussapito viittaa omaisuuden anastukseen, oli ratkaisevassa asemassa. Säännön yleinen hyväksyttävyyys ja loogisuus vahvistivat osaltaan sen käyttökelpoisuutta oikeudellisessa harkinnassa. Sen ei kuitenkaan voine katsoa olevan riittävä¹⁵⁵, sillä kokemussäännön luotettavuus ja varmuus jäävät heikoksi. Käytetyt kokemussäännöt ovat rinnastettavissa puhtaasti inhimillisiin yleistyksiin. Lisäksi syytetyt oikeusturva edellyttää, että todisteita arvioidaan jokaista erikseen eikä yhtenä kokonaisuutena.¹⁵⁶

Kyseisen tapauksen kohdalla ratkaisuselostetta on Virolaisen ja Martikaisen mukaan käytetty sittemmin varsin yleisesti sellaisenaan mallina vastaavanlaisissa tapauksissa, jossa arvioidaan kokonaisnäyttöä. Virolainen ja Martikainen pitävät kokemussääntönä sitä, että ”*samaan suuntaan puhuvat, toisistaan riippumattomat todisteet vaikuttavat kokonaisuutena näytön todistusarvoa vahvistavasti, vaikka yksittäisten todisteiden todistusarvo ei olisikaan sinänsä kovin korkea.*”¹⁵⁷ Toki kyseinen näkemys voidaan nähdä kokemussääntönä, mutta ottaen huomioon ratkaisu KKO 2006:78, kyseinen kokemussäännöstä voi olla samalla myös hyvin heikko todistusarvoltaan¹⁵⁸. Lisäksi on huomattava Klamin toteamus siitä, kuinka pelkkä todennäköisyys ei saa riittää rikosjutussa langettavaan tuomioon, ellei todennäköisyys perustu kausaaliseen tai loogiseen suhteeseen todistustositseikkojen ja todistusteeman kesken¹⁵⁹. Kyseisessä tapauksessa voidaan puhua jälkimmäisestä todennäköisyydestä, eli loogisesta suhteesta, mutta koska tuo suhde perustui pelkästään inhimilliseen yleistykseen, ei se voi missään nimessä olla riittävä langettavaan tuomioon nimenomaan kokemussäännön heikon todistusarvon vuoksi.

Kyseinen tapaus korostaa, että todennäköisyysperusteisten kokemussääntöjen käyttö oikeudellisessa harkinnassa vaatii huolellista punnintaa ja läpinäkyvyyttä. Kokemussäännöt eivät saa

---

¹⁵⁵ Näin myös Virolainen. Hänen mielestään tällaisessa tilanteessa syyte olisi tullut hylätä, koska jutussa esitetty syyte ja todistusaineisto ei ole ollut riittävän kattava kaikkien vaihtoehtoisten tapahtumainkulkujen poissulke-
miseksi. Virolainen mukaan ainakin silloin, jos näytön riittävyttä olisi arvioitu hypoteesimetodin mukaisesti. Ks. *Virolainen* 2006, kohta Mihin ratkaisu perustuu?

¹⁵⁶ *Lappalainen - Rautio* 2021, s. 714.

¹⁵⁷ *Virolainen – Martikainen* 2010, s. 327–328. Klamikin on todennut, että samaan suuntaan puhuvat todisteet voivat vaikuttaa kokonaisuutena näytön todistusarvoa vahvistavasti, vaikka yksittäisten todistusfaktojen todistusarvo ei olisikaan sinänsä kovin korkea. Tällöin puhutaan yleensä todistusarvoteoriasta, ks. *Klami* 2000, s. 53.

¹⁵⁸ Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin esitetty, että itsenäisten toisistaan riippumattomien todisteiden yhteenlaskettu näyttöarvon vaikutus usein aliarvioidaan. Huomattava on myös, että jos todisteet ketjuuntuvat siten, että todisteen näyttöarvo riippuu toisen todisteen paikkansapitävyydestä ja siten sen luotettavuudesta, tämä riippuvuus-
suhde on vastaavasti olennaisesti todistelun arvoa heikentävää, ks. *Koponen* 2024, s. 197 ja siinä viitattu kirjallisuus.

¹⁵⁹ *Klami* 2000, s. 30.

muuttua perusteettomiksi yleistyksiksi, vaan niiden käyttökelpoisuus on sidottava sekä niiden yleiseen hyväksyttävyyteen että kontekstuaaliseen luotettavuuteen. Tämä tapaus osoittaa, että vaikka kokemussäännöt voivat olla hyödyllisiä oikeudellisessa päätöksenteossa, niiden soveltaminen vaatii varovaisuutta erityisesti silloin, kun näytön kokonaisuus jää osittain epämääräiseksi ja todennäköisyyksien arvottamiseksi. Tätä tukee Jonkan näkemys siitä, että todistus-harkinnassa vaaditaan sekä kokonaistavaltaista että erittelevää tarkastustapaa¹⁶⁰.

3.4.4 Erinäiset ”seikat” oikeuskäytännössä ja kontradiktorisuus – vaikutukset kokemussääntöön

Oikeuskäytännössä ei varsinaisesti näytön harkinnassa eritellä aputosiasioita muista seikoista¹⁶¹, mikä tekee aputosiseikkojen ja kokemussääntöjen välisen suhteen tutkimisesta oikeuskäytännön osalta haastavaa.¹⁶² Joskus tiettyjen seikkojen oikeudellinen luonnehdinta voi olla vaikeaa esimerkiksi myös sen suhteen, onko kyseessä todistusosiseikka vai todistus-teema¹⁶³. Kuten Välimäki on esittänyt, ylipäättään keskeisten käsitteiden, kuten seikka ja todiste, tarkka määrittely kohtaa saman haasteen kuin muidenkin käsitteiden ja luokittelujen kohdalla. Niitä ei voida täysin ja jäännöksittä erotella itsenäisesti. Esimerkiksi voi olla vaikeaa, ellei mahdotonta, ratkaista, onko jokin vedottu seikka luokiteltavissa uudeksi, kielletyksi oikeustosisseikaksi vai sallituksi uudeksi oikeudelliseksi tulkinnaksi. Viimeksi mainittu liittyy lähinnä väittämistaakkaan ja sitä seuraavaan preklusion käsitteeseen.¹⁶⁴ Näiden käsitteiden syvempi pohdinta jää tämän esityksen ulkopuolelle. Väittämistaakkaa käsitellään kuitenkin tässä yhteydessä lyhyesti. Tämän tarkoituksena on heijastaa asiaan liittyvää ongelmallisuutta tutkielman kannalta olennaiseen eli tässä kohtaa kokemussäännön ja aputosiseikan väliseen rajapintaan ja siitä seuraavaan kysymyksenasetteluun.

Väittämistaakan ympärille rakentuu korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2016:47. Tapaus koski kiinteistön kaupan purkamista laaturvirheen perusteella. Kantaja vetosi siihen, että rakennuksen alapohjassa oli ollut laajoja kosteus- ja homevaurioita, jotka johtuivat maakosteuden

¹⁶⁰ Jonkka 1993, s. 113.

¹⁶¹ Esimerkiksi Finlexin tietokannasta haulla *apufakt** ei kirjoitushetkellä löydy yhtään hakuosumaa, haulla *aputosiseik** löytyy vain 2 korkeimman oikeuden ratkaisua. Myös Rudanko on todennut, että on hyvin harvinaista, että oikeuskäytännössä todistusratkaisujen perusteluihin ylipäättään merkittäisiin erottuvalla tavalla, että tietty seikka on todistus- tai aputosiasia (ja että siihen on sovellettu tai ei ole sovellettu määrättyä näyttövelvollisuutta tai -kynnystä), ks. Rudanko 2021, s. 265.

¹⁶² Esim. Klami on kritisoinut ratkaisua KKO 1975 II 86 siinä suhteessa, ettei perusteluissa ole selkeästi eritelty todistusosiseikkoja aputosiseikoista, ks. Klami 2000, s. 54.

¹⁶³ Tästä esimerkkinä Klamin näkemys tapauksesta KKO:1985-D-101, jonka osalta hän ihmettelee Utraisen jaottelua kotitalon tahallisuudesta sytyttämisestä todistusosiseikaksi, kun kyseessä on Klamin mielestä todistus-teema, ks. Klami 2000, s. 58.

¹⁶⁴ Välimäki, 2016. s.299, 305.

noususta betonilaatan läpi. Hovioikeus hyväksyi purkuvaatimuksen perustellen ratkaisuaan keittiön lattiaan puhkaistulla aukolla, joka johti maaperästä nousevaan mikrobirasitukseen huoneilmassa. Korkein oikeus kuitenkin katsoi, että hovioikeus oli perustanut ratkaisunsa seikkaan, johon kantaja ei ollut vedonnut, ja hylkäsi kanteen. Koulun mukaan kyseinen ratkaisu korostaa väittämistaakan merkitystä: kantajan on esitettävä kanteensa perusteeksi välittömästi merkitykselliset tosiseikat eli oikeustositseikat.¹⁶⁵

Koulun mukaan ongelmia syntyy silloin, kun abstraktia jaottelua oikeustositseikkojen, todistusositseikkojen ja juridisen argumentoinnin välillä sovelletaan käytännön tilanteisiin, kuten kiinteistön laatuvirheeseen. Korkeimman oikeuden ratkaisussa määritellään, että kanteen kannalta merkityksellisiä ovat ne seikat, joiden perusteella kiinteistön väitetään poikenneen sovitusta tai ostajan perustelluista odotuksista (kohta 21). Tämä tarkoittaa Koulun mukaan sitä, että jokainen rakennusvirhe näyttäytyy siten erillisenä oikeustositseikkana, johon kantajan on erikseen vedotava. Koska kantaja ei ollut nimenomaisesti vedonnut lattiassa olleeseen aukkoon, väittämistaakka ei täyttynyt, eikä tuomioistuin voinut perustaa ratkaisuaan siihen.¹⁶⁶

Tapauksessa siis määriteltiin oikeustositseikaksi se, että kiinteistössä oli laaja-alaisia kosteus- ja homevaurioita lattiarakenteissa, ja että tämä vaurio johtui alapohjan rakennevirheestä. Ostajat olivat vedonneet tähän seikkaan vaatiessaan kaupan purkua tai hinnanalennusta. Allaskaapin alla oleva aukko, jossa oli havaittu sienikasvustoa, määriteltiin puolestaan ilmeisesti eräänlaiseksi todistusositseikaksi (tai aputositseikaksi, joihin ratkaisua ei saa perustaa). Ostajat eivät väittäneet, että tämä aukko sellaisenaan olisi ollut peruste kaupan purkamiselle, vaan se oli yksi todiste laaja-alaisista kosteusvaurioista.¹⁶⁷

Tapaus on osaltaan hämmentävä. Kuten Koulu on todennut, rakennuksen rakenteiden kosteusvaurioista ja niiden syynä olleista rakennusvirheistä ei näyttänyt olevan epäselvyyttä. Hän argumentoi, että tällainen ratkaisuohje saattaa hankaloittaa tai jopa estää oikeudenmukaisen ratkaisun saavuttamista. Korkeimman oikeuden linjaus käytännössä vaatii kosteusvaurion syiden tarkkaa erittelyä ja käsittelyä erillisinä riitakysymyksinä. Koulun mukaan hovioikeuden lähestymistapa sen sijaan vaikutti käytännöllisemmältä, sillä siinä pidettiin riittävänä, että kosteusvaurion syyt olivat "läheisesti yhteydessä" toisiinsa.¹⁶⁸

¹⁶⁵ *Koulu* 2016, kohta Mistä tapauksessa on kysymys?

¹⁶⁶ *Ibid.*, kohta Mihin ratkaisu perustuu?

¹⁶⁷ KKO 2016:47, kohdat 24–25.

¹⁶⁸ *Koulu* 2016, kohta Mitä ratkaisusta seuraa?

Ottamatta tarkemmin kantaa kyseisen ratkaisun ja sen aiheuttamiin käytännön ongelmiin väittämistaakan osalta, on todettava, että se tekee epäselväksi, mitä asianosaiselta edellytetään tiettyyn seikkaan vetoamisessa. Myös Koulu on todennut, että jonkinlainen selkeyttä vaaditaan, jotta vastapuoli pystyy puolustautumaan eli esittämään oikeudellista argumentointia ja todistelu¹⁶⁹. Ja tästä päästään lähemmäs tämän esityksen kannalta olennaisinta, eli kontradiktorisuuden vaatimusta.

Kontradiktorisuuden periaate on keskeinen oikeusvaltioperiaate, joka sisältää niin osallistumisoikeuden kuin ilmaisuvapauden. Periaatteeseen sisältyy siten asianosaisten oikeus lausua asiaan vaikuttavista seikoista ja siten vaikuttaa asian ratkaisemiseen.¹⁷⁰ Jämsä on todennut, että kontradiktorisuudessa on kysymys ensisijaisesti asianosaisten toimintamahdollisuuksista ja oikeuksista eikä asianosaisilla ole disponointivaltaa tuomioistuimen näytön arvioinnin edellytysten osalta.¹⁷¹ Näin asia periaatteessa onkin. Kuten alussa todettiin, on vapaa todistelu prosessin asianosaisten tehtävä, mutta kun kyseessä on varsinainen todistusharkinta, on tuo tehtävä ainoastaan tuomioistuimella.¹⁷²

Asia ei kuitenkaan ole välttämättä esimerkiksi kontradiktorisuuden osalta niin yksinkertainen. Esimerkiksi väittämistaakan yhtenä perusteena voidaan pitää kontradiktorisen periaatteen toteuttamista¹⁷³. Jos kuitenkin väittämistaakan kohde on edellä esitetyn mukaisesti epäselvä, mitä se merkitsee kontradiktorisuuden toteutumisen kannalta? Ja vielä pidemmälle vietyinä; miten kontradiktorisuuden periaate merkitsee silloin, kun kysymyksessä on esimerkiksi apotosiseikkojen ja kokemussääntöjen välinen rajapinta tai muuten tulkinnanvarainen kokemussääntö?

Kontradiktorisuus on moniulotteinen. Yleensä tällä viitataan oikeudenkäynnin sisällä tapahtuvaan kuulusteluun sekä siihen sisältyvään aineistoon ja lainsoveltamiskysymyksiin. Prosessinjohtolla tulee varmistaa, että osapuolille annetaan mahdollisuus esittää aineistoa ja antaa vastine. Lisäksi prosessinjohtolla täytyy huomioida asianosaisten puolesta, että kaikkiin vastapuolen vaatimuksiin, tosiseikkoihin ja todisteisiin on varattu tilaisuus vastata.¹⁷⁴ Tuomarin tehtävänä on lisäksi selvittää, mikä merkitys esitetyille faktoille oikeudenkäynnissä annetaan, eli onko tarkoitus vedota niihin nimenomaisesti oikeustositseikkoina vai esimerkiksi apotosiseikkoina.¹⁷⁵

---

¹⁶⁹ Ibid.

¹⁷⁰ Ervo 1996, s. 82, 135–136. Kontradiktorisuuden periaate pohjautuu mm. EIS 6 (1) artiklaan.

¹⁷¹ Jämsä 2020, s. 373.

¹⁷² Ks. luku 2.1.

¹⁷³ Ervo 1996, s. 91.

¹⁷⁴ Ibid., s. 139–143. Ks. kontradiktorisuuden sisällöstä ja merkityksestä tarkemmin s. 114–153.

¹⁷⁵ Lappalainen 1994, s. 99.

Tästä seuraa se, että jos tuomioistuin ei käytä prosessinjohtollista velvollisuuttaan selvittää, mitä merkitystä asianosaiset ovat halunneet antaa asioissa esitetyille seikoille, on todellinen vaara, että oikeudenmukaisen ratkaisun saaminen estyy.¹⁷⁶ Väliä ei ole esimerkiksi sillä, että väittämistaakka ei kohdistu todistus- tai apotosiseikkoihin tai kokemussääntöihin. Vaara on joka tapauksessa olemassa silloin, jos asianosaiset itse esimerkiksi erehtyvät esitettyjen seikkojen oikeudellisesta asemasta. Puhumattakaan siitä, jos oikeuskäytännössä ei riittävästi ymmärretä eri seikkojen asemaa tai paremmin sanottuna; niiden hienovaraista jakoa.

Toinen huomio yleisesti kokemussääntöihin liittyen kiinnittyy siihen, että kontradiktorisuuden samoin kuin todistusharkinnan ohjaaviin periaatteisiin kuitenkin kuuluu myös olennaisesti se, ettei tuomioistuin saa täydentää oikeudenkäyntiaineistoa omilla yksityisillä tiedoillaan.¹⁷⁷ Oikeuskirjallisuudessa on yleisesti hyväksytty se, että tämä asia ei koske kokemussääntöjä. Esimerkiksi Jonkka on todennut, että toisin kuin todistustositseikkojen kohdalla, tuomari ja syyttäjä saavat käyttää omia yksityisiäkin tietoja kokemussääntöjen selvittelyssä. Tosin hänkin tunnustaa sen, että yleiseen elämäkokemukseen nojautuminen todisteiden arvioinnissa juuri mainitusta syystä muodostaa riskin ja tällöin tulee menetellä varovaisesti. Jonkka tuo esille, että omien tietojen käyttö on ongelmallista silloin, kuin kokemussääntö ei kuulu tavallisen yleissivistyksen piiriin. Tämä sen vuoksi, että sovelletun kokemussäännön jälkikäteiskontrolli on huomattavan vaikeaa; se mihin todisteeseen päätöksessä on nojaututtu, on huomattavasti helpompi todeta jälkikäteen, kuin se miten tämän todisteen luotettavuutta on arvioitu.¹⁷⁸

Ongelmallisuuden voi kuitenkin heijastaa myös muuhun kuin yleiseen elämäkokemukseen tai yleissivistykseen. Lisäksi se herättää mielenkiintoisen kysymyksen siitä, miten kontradiktorisuuden periaate istuu tähän näkemykseen? Kun tuomari käyttää yksityisiä, esimerkiksi yleiseen elämäkokemukseen liittyvää tai tietyn tyyppiseen yleistyksen perustuvia kokemussääntöjä, on asiassa jonkinasteinen ristiriita siinä, kun asianosaisella ei tässä tilanteessa olekaan mahdollisuutta lausua asian ratkaisemiseen vaikuttavista seikoista.

---

¹⁷⁶ Ratkaisussa KKO 2016:47 olisi Koulun mielestä syntynyt prejudikaattikysymyksen kannalta jäsentyneempi oikeudenkäynti tarkemmalla käräjäoikeuden prosessinjohtolla, jossa olisi tullut selvittää vetosiko kantaja kanneperusteena myös aukosta nousseeseen kostuteen, kun aukon olemassaolo ja mahdollinen vaikutus ensi kerran nousivat esiin oikeudenkäynnissä. Hänen mielestään pohdiskelu korkeimmassa oikeudessa siitä, mihin on vedottu ja mihin ei, ei anna hyvää kuvaa lainkäytön tasosta. Tästä voinee olla samaa mieltä. Ks. *Koulu* 2016, kohta Mitä ratkaisusta seuraa?

¹⁷⁷ *Ervo* 1996, s. 137, todistusharkinnan ohjaavista periaatteista ks. luku 2.2.2.

¹⁷⁸ *Jonkka* 1993, s. 40 sekä alav. 29.

Otetaan esimerkiksi tilanne, jossa asiasta päättävällä tuomarilla on käytettävissään vastaajan rikosrekisteriotte¹⁷⁹. Jos tuomari tekee rikosrekisteriotteen perusteella vastaajasta oletuksen, että kyseessä on niin sanottu taparikollinen ja antaa tämän vaikuttaa arviointinsa vastaajaa heikentävästi, tuomarin käyttämä kokemussääntö on silloin tyyliä: ”henkilön aiempi rikollisuus vahvistaa sen, että hän on taipuvainen rikollisuuteen”. Tällöin kokemussääntö perustuu edellä esitetyn Klamin esimerkin mukaan eräällä tavalla subjektiivisiin havaintoihin tai ennakkoluuloihin, jolloin kokemussäännön luotettavuus voi tehdä siitä hyvinkin epäluotettavan. Jos asian käsittelyssä ei ole millään tavalla tullut esille - esimerkiksi syytetyn avustajan toimesta tai tuomioistuimen prosessinjohtolla - se, että syytetty on tehnyt totaalisen elämänmuutoksen aiempiin rikoksiin nähden, (ja tuomari tekee ratkaisun perustuen edellä mainittuun kokemussääntöön), on vastaajan kontradiktorisuuden asettama suoja vaarantunut¹⁸⁰. Myös oikeuskirjallisuudessa on todettu, että vaikka tuomioistuin ottaakin viran puolesta huomioon yleisen (eli notorisen) kokemussäännön, vaikei siihen olisikaan vedottu, tulee siitä informoida asianosaisia ja varata heille tilaisuus lausua asiasta, jollei asia ole selvä ilman tätä¹⁸¹. Eri asia toki on, milloin esimerkiksi yleiseen kokemukseen perustuvan kokemussäännön voi katsoa olevan selvä.

Kysymys lienee lähinnä teoreettinen, sillä yleisesti ottaen lienee selvää, ettei henkilön aikaisempaa rikollisuutta tulisi syyttömyysolettaman vastaisesti pitää perusteena syyllisyydestä näytön arvioinnissa. Jos kuitenkin tuomaria ohjaa subjektiivinen vakuuttuneisuus asiassa, ei asia välttämättä edes näy asianosaisille tai suuremmalle yleisölle. Teorian tasolla seikan voi katsoa ohjaavan tuomioistuimen toimintaa siinä mielessä, että tämäkin seikka osaltaan vahvistaa mielivallan kieltoa ja tuomion perustelujen intersubjektiivista hyväksyttävyyttä.

¹⁷⁹ Rikosprosessissa tuomioistuimella on lähtökohtaisesti aina syytettyä koskeva rikosrekisteri käytössään, ks. esim. *Klami* 2000, s. 38. RL 6:5:1:n 5 kohdan mukaan tekijän aiempi rikollisuus voidaan ottaa huomioon rangaistuksen mittaamisessa, jos sen ja uuden rikoksen suhde rikosten samankaltaisuuden johdosta tai muuten osoittaa tekijässä ilmeistä piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä.

¹⁸⁰ Eräässä käräjäoikeuden tapauksessa käräjätuomari ei ollut ottanut rangaistusta määrätessään koventamisperusteena huomioon rikosrekisteristä ilmenevää vastaajan aiempaa rikollisuutta, sillä rangaistuksen koventamisen perusteet eivät ilmenneet laillisesta oikeudenkäyntiaineistosta. Käräjätuomarin perusteluissa rikosrekisteritietojen hankkiminen ja huomioon ottaminen viran puolesta olisi EIS (6 artiklan, eli kontradiktorisien periaatteen) vastaista. Tapauksessa oikeuskansleri kuitenkin piti asianmukaisempana, että tuomari tarvittaessa mieluummin turvautuisi käytettävissään oleviin prosessinjohtollisiin keinoihin seuraamuskeskustelun käymiseksi kuin päätyisi sellaiseen prosessuaaliseen ratkaisuun, joka on omiaan johtamaan yleisestä rangaistuskäytännöstä poikkeaviin seuraamusratkaisuihin, ks. OKA 22.1.2013 OKV/6/21/2011. Oikeuskanslerin mukaan tuomari määrää rangaistuksen viran puolesta ja tuohon tehtävään kuuluu oikeuskanslerin mukaan myös tuomittavan rikosrekisteritietojen tarkistaminen. Näin siis siitä huolimatta, ettei laihin sisälly suoranaista säännöstä, jossa asiasta säädettäisiin. Asiaa perustellaan kuitenkin mm. PL 6 §:n yhdenvertaisuuden vaatimuksella, ks. *Kuuliala* 2021, kohta 3.1.3 Syyttäjän vaatimuksen yksilöinnistä. Ks. myös esim. *Koulu – Koulu – Koulu* 2019, s. 296 ja alav. 573. Koulujen mukaan ratkaisun KKO 2008:90 antama ohjaus on, ettei riita-asiassa asianosaisista saa hankkia rikosrekisteriotetta ottamatta ensin puheeksi sen merkitystä todisteena.

¹⁸¹ *Rautio – Frände* 2020, s. 241, ks. myös *Vuorenpää* 2012, s. 30.

Hieman monipolvisen esityksen ajatuksena on siis kootusti seuraava; oikeustosisaikkojen, todistusisaiikkojen, aputosisaiikkojen ja kokemussääntöjen väliset rajat voivat herkästi hämärtyä oikeuskäytännössä. Tämä hämärtyminen korostaa, kuinka vaikeaa näitä käsitteitä on erottaa toisistaan, erityisesti tilanteissa, joissa tuomioistuimen harkintaan vaikuttavat niin oikeudelliset periaatteet kuin käytännön näytön arviointi. Esimerkiksi KKO 2016:47 osoittaa, että väittämisaakaan täyttymättä jääminen voi johtaa siihen, että merkityksellisiä seikkoja ei oteta huomioon ratkaisussa, vaikka ne olisivat osaltaan tukeneet asian oikeudenmukaista lopputulosta.

Lisäksi kontradiktorisuuden periaate tuo esiin sen, että asianosaisten mahdollisuus lausua kaikista merkityksellisistä seikoista on olennainen osa oikeudenmukaista prosessia. Kun kokemussääntöjen käyttöön liittyy riskejä, erityisesti silloin, kun ne perustuvat tuomarim omiin subjektiivisiin havaintoihin, korostuu tuomioistuimen velvollisuus varmistaa, että näytön arviointi perustuu intersubjektiiivisesti hyväksyttäviin ja läpinäkyviin perusteluihin.

Näiden havaintojen valossa voidaan todeta, että oikeuskäytännössä eri seikkojen roolien selkeyttäminen ja niiden vaikutuksen tarkempi arviointi ovat keskeisiä oikeudenmukaisen ratkaisun turvaamiseksi. Tämä heijastuu yleisellä tasolla kokemussääntöjen käyttöön, mutta voi vaikuttaa myös tilanteissa, joissa kokemussäännöt ja aputosisaiikat kietoutuvat yhteen tavalla, joka saattaa vaarantaa näytön arvioinnin johdonmukaisuuden.

3.4.5 Yleinen elämäkokemus

Edellä on todettu, kuinka inhimillistä käyttäytymistä koskevat kokemussäännöt voidaan katsoa hyvin heikoksi todistusarvoltaan ja kuinka kaikista heikoimpia ovat yleiseen elämäkokemukseen perustuvat kokemussäännöt. Miten tämä sitten näyttäytyy oikeuskäytännössä?

Kokemussääntö esiintyi jo edellä ratkaisussa KKO 2006:78 kokonaisnäytön arviointiin liittyen, ja kyseisessä tapauksessa todettiin yleistyksiin liittyvien arvioiden heikko todistusarvo. Yleiseen elämäkokemukseen liittyen yleisesti julkaistuja oikeustapauksia löytyi yllättävän paljon, korkeimman oikeuden ratkaisuja 76 ja hovioikeuden ratkaisuja 39 kappaletta.¹⁸² Vaikuttaisi siis siltä, että kyseinen elämäkokemus on verrattain usein liittynyt tuomioistuinten harkintaan.¹⁸³

¹⁸² Kirjoitushetkellä Finlexin tietokantapalvelusta hakusanalla ”ylei* elämäkokemu*”. Myös esim. korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuja löytyi 29, hallinto-oikeuksien ratkaisuja 1, markkinaoikeuden ratkaisuja 26 ja työtuomioistuimen ratkaisuja 28 kappaletta.

¹⁸³ Tarkennettaessa haku ”ylei* elämäkokemu*” ”näytön arvioin*” lukemat vähenevät huomattavasti; mm. korkeimman oikeuden ratkaisuja 17 ja hovioikeuksien ratkaisuja 18 kappaletta. Tämä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, etteikö muissakin em. ratkaisuissa kyseessä olisi näytön arviointiin liittyvistä seikoista. Kuten Virolainenkin on huomauttanut, ei korkeimman oikeuden ratkaisuissa aina tuoda selkeästi esille otsikkotasolla tai asia-tai hakusanojen kohdalla, että kyse olisi näytön arvioinnista., ks. *Virolainen* 24.10.2013, kohta 3,

Kaikissa tapauksissa ei kuitenkaan voida puhua varsinaisesti ongelmallisesta käytöstä. Esimerkkinä KKO 2007:23, jossa korkein oikeus arvioi, että yleisen elämäkokemuksen mukaan on selvää, että maantiellä hirveen törmäminen on aina hengenvaarallinen tapahtuma¹⁸⁴ tai KKO 2004:95, jossa kirkon tuleen sytyttämisessä on yleisen elämäkokemuksen mukaan suuri vaara, että se leviää ympäristöön¹⁸⁵. Näiden arvioiden voinee katsoa olevan yleisesti hyväksyttävissä. Ylipäätään oikeuskäytännön tarkastelu ei tuonut esille tapauksia, joissa yleiseen elämäkokemukseen perustuvien kokemussääntöjen käyttö näytön arvioinnissa olisi suoranaisesti johtanut havaittaviin ongelmiin tai haasteisiin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö tällaisia tilanteita voisi esiintyä, vaan on mahdollista, että mahdolliset ongelmat voivat jäädä huomaamatta tai niiden vaikutusta ratkaisuihin ei ole tuotu selkeästi esille tuomioiden perusteluissa¹⁸⁶. Joitakin havaintoja on kuitenkin nostettavissa esille.

Tapauksessa KKO 2014:78 oli kyse muun muassa siitä, oliko A aiheuttanut B:n rintakehään noin viisi senttimetriä syvän vaakasuoran haavan lyömällä vai oliko haava syntynyt B:n kertomuksen mukaan siten, että parisuhteessa olevien asianosaisten välisen riidan yhteydessä B oli tuohtuneena ponnistanut ylös sängyn reunalta törmäten A:n kädessä olleeseen veitseen. Enemmistö perusti päätöksensä jälkimmäiseen vaihtoehtoon muun muassa sillä perusteella, että erikoislääkärin lausunnon mukaan oli mahdollista, että vamma oli syntynyt asianosaisten kuvaamalla tavalla.¹⁸⁷

Tapauksessa enemmistö ei perusta ratkaisuaan millään tavalla yleiseen elämäkokemukseen, mutta eri mieltä ollut jäsen (Huovila)¹⁸⁸ puolestaan perustaa näkemyksensä osittain tähän. Huovilan mukaan vamman syntymekanismia voidaan tyypillisesti arvioida myös vamman laadun ja siitä esitetyn asiantuntijatodistelun sekä osin myös yleisen elämäkokemuksen perusteella. Huovila ei kuitenkaan näkemyksessään erottele sitä, mitä hän tarkalleen ottaen katsoo voitavan arvioida yleisen elämäkokemuksen valossa. Hän korosti, että vamman asento ja syntymekanismi viittasivat lyöntiin pikemmin kuin B:n kertomaan vaihtoehtoiseen tapahtumakulkuun.

<https://jyrkivirolainen.blogspot.com/>. Näytön arviointi ei välttämättä tule selkeästi esille myöskään ratkaisusta itsestään. Näin esimerkiksi tapauksessa KKO 2018:5, joka mainitaan jäljempänä.

¹⁸⁴ KKO 2007:23, kohta 7.

¹⁸⁵ KKO 2004:95 kohta 10. Näin siis siitä huolimatta, vaikka lähimmät rakennukset sijaittivat 100 metrin päässä eikä senhetkiset sääolosuhteet olleet sellaiset, että ne olisivat erityisesti edistäneet palon leviämistä, ks. kohdat 8–9.

¹⁸⁶ Ks. alav. 144 tässä esityksessä.

¹⁸⁷ KKO 2014:78, kohdat 32. ja 46. Lisäksi korkein oikeus toteaa, ettei lääketieteellinen selvitys ole tuonut esiin seikkoja, jotka osoittaisivat arvioinnissa käsillä olevat vaihtoehdot toistaan todennäköisemmäksi ja että B:n kertoma tapahtumainkulku on varteenotettava vaihtoehto syytteen mukaiselle tapahtumainkululle, jolloin A:n syylistymisestä tahalliseen rikokseen jää varteenotettava epäily ja tahallista rikosta koskevat syytteet on hylättävä, kohta 47.

¹⁸⁸ Viittaukset Huovilan lausuntoon ks. KKO 2014:78 kohta Eri mieltä olevien jäsenten lausunnot, Oikeusneuvos Huovila.

Huovila piti erittäin epäuskottavana, että B olisi toiminut itsesuojausvaistonsa vastaisesti nousamalla veistä kohti, koska tällainen käytös ei hänen mukaansa ollut selitettävissä B:n humalatilaa, väsymyksen tai suuttumuksen perusteella. Lisäksi hän tarkastelee A:n ja B:n parisuhdetta ja sen jatkumista osana kokonaisarviointia, mutta ei selkeästi ilmaise, pitääkö hän tätä osana yleistä elämäkokemusta vai vain kontekstuaalisena havaintona. Näin ollen Huovilan analyysissä yleinen elämäkokemus näyttää laajana viitekehystenä, johon hän liittyy useita seikkoja, kuten vamman syntymekanismin, itsesuojausvaiston ja parisuhdedynamiikan.

Ilman selkeää erittelyä yleisen elämäkokemuksen perusteet ja vaikutus päätöksentekoon voivat jäädä epäselviksi, mikä voi osaltaan heikentää ratkaisun läpinäkyvyyttä ja hyväksyttävyyttä. Tässä tapauksessa enemmistön perustelut, jotka perustuivat erityisesti asiantuntijatodisteluun ja vamman syntymekanismissa koskevaan analyysiin samoin kuin B:n kertomuksiin kokonaisnäytön osana, olivat kuitenkin perustellumpia ja paremmin linjassa näytön arvioinnin objektiivisten periaatteiden kanssa. Näin ollen ne näyttävät myös vakuuttavampina kyseisen tapauksen olosuhteissa.

Seuraavassa tapauksissa ei ole suoranaisesti kyse näytön arvioinnista, vaan tuomioistuimien on käyttänyt yleistä elämäkokemusta apunaan arvioidessaan yleistävää oletusta ilmiöiden välisestä riippuvuussuhteesta. Ratkaisussa KKO 2015:50 oli kyse lapsen kohdistuneista seksuaalirikoksista, joissa tekijä oli toiminut lapsen nukkuessa. Korkein oikeus arvioi, oliko teko säännöksessä tarkoitettulla tavalla vahingollinen lapsen kehitykselle. Ratkaisun enemmistö nojautui perusteluissaan yleiseen elämäkokemukseen arvioidessaan, että tällainen teko tulee yleensä jossain vaiheessa lapsen tietoon ja on silloin omiaan vahingoittamaan hänen kehitystään.¹⁸⁹ Tämä päätelmä perustui oletukseen, että lapsi saa tulevaisuudessa tietää tapahtuneesta, mikä tekee teosta vahingollisen riippumatta siitä, tuleeko se tosiasiallisesti hänen tietoonsa. Tässä arvioinnissa yleinen elämäkokemus toimi keskeisenä perusteluna, mutta herättää samalla kysymyksiä siitä, kuinka perusteltua on nojautua tällaiseen oletukseen ilman konkreettista näyttöä siitä, että tietoisuus teosta toteutuu.

Eri mieltä ollut jäsen (Littunen)¹⁹⁰ toi kuitenkin esille perustellun näkemyksen siitä, ettei yleiseen elämäkokemukseen perustuva arviointi välttämättä sovi kyseiseen tilanteeseen. Hän viittasi lain esitöihin ja totesi, että lainsäätäjän näkemyksen mukaan lapsen kehitykselle aiheutuvan

---

¹⁸⁹ KKO 2015:50, kohta 11.

¹⁹⁰ Viittaukset Littusen lausuntoon, ks. KKO 2015:50 kohta Eri mieltä olevien jäsenten lausunnot, Oikeusneuvos Littunen.

vahingon arvioinnissa on olennaista se, minkä ikäisestä ja kuinka kehittyneestä lapsesta on kysymys (HE 6/1997 vp, s. 181).

Littunen korosti, että aivan pieni lapsi ei välttämättä ymmärrä tapahtunutta, vaikka olisi siitä tietoinen, eikä teko siten välttämättä ole säännöksessä tarkoitettu tavoin vahingollinen. Lisäksi hän huomautti, että tieto, jonka lapsi saa vuosia myöhemmin esimerkiksi aikuisiässä, ei enää ole omiaan vahingoittamaan hänen kehitystään lapsena. Hän toi myös esille, että menettely, josta sen kohde ei tekohetkellä tule tietoiseksi, ei välttämättä aiheuta vahinkoa. Tämä lausunto tuo esille vaihtoehdoisen näkökulman siihen, kuinka yleistä elämäkokemusta tulisi käyttää tai rajoittaa arvioinnissa. Se herättää kysymyksen siitä, kuinka pitkälle tulevaisuuteen perustuvat oletukset voivat ulottua, ja kuinka niiden luotettavuutta ja merkitystä tulisi arvioida suhteessa tekohetken olosuhteisiin ja lapsen kehityksellisiin edellytyksiin.

Toisaalta ratkaisussa KKO 2018:5, joka koski avopuolisoiden A ja B yhteistalouden purkua ja avopuoliso B:n isän suorittaman rakennustyön merkitystä, yleiseen elämäkokemukseen perustuvaa arviointia haluttiin erityisesti välttää. Korkein oikeus totesi, että tahdonilmaisujen puuttuessa asiaa oli arvioitava objektiivisten seikkojen perusteella. Vaikka isän ja lapsen läheinen suhde voisi yleisen elämäkokemuksen perusteella viitata siihen, että työ oli tehty yksinomaan lapsen hyväksi, korkein oikeus katsoi, että tällaiselle oletukselle ei voitu antaa ratkaisevaa merkitystä. Ratkaisussa painotettiin objektiivisiä olosuhteita, kuten rakennustyön kohdetta ja sen ajankohtaisia olosuhteita, eikä pelkästään läheissuhteisiin perustuvia päätelmiä.¹⁹¹

Eri mieltä ollut jäsen (Jokela)¹⁹² korosti, että isän suorittama työ, joka käsitti huomattavan määrän ammattimaista rakennustyötä, ei ollut tavanomaista talkootyötä, vaikka hänkään ei nojautunut yleiseen elämäkokemukseen arvioinnissaan. Osapuolten välillä ei ollut tehty kirjallisia tai muita nimenomaisia sopimuksia työsuorituksen luonteesta tai siitä, kenelle työpanos oli tarkoitettu hyödyksi. Kun B:n isä oli kiistänyt lahjoittaneensa työpanoksensa A:lle, näytön arvioinnissa tuli keskittyä ulkoisiin seikkoihin. Jokelan mukaan avoliitto ei itsessään muodosta sellaista olosuhdetta, jonka perusteella voitaisiin katsoa, että B:n isä olisi tarkoittanut työsuorituksensa hyödyttävän taloudellisesti A:ta. Se, että työ kohdistui avopuolisoiden yhdessä omistamaan kiinteistöön, joka tässäkin tapauksessa muodosti pääosan heidän varallisuudestaan, ei Jokelan mukaan myöskään osoittanut lahjoitustarkoitusta. Rakennustyön tuloksena syntynyt

---

¹⁹¹ KKO 2018:5, kohdat 10–12.

¹⁹² Viittaukset Jokelan lausuntoon, ks. KKO 2018:5 kohta Eri mieltä olevien jäsenten lausunnot, Oikeusneuvos Jokela.

arvonnousu kiinteistölle oli seurausta esineoikeudellisista säännöistä eikä viitannut siihen, että B:n isän tarkoitus olisi ollut jakaa hyöty tasan kiinteistön osaomistajien kesken.

Jokela totesi lausunnossaan, että parisuhteen aikana B:llä ei ollut tarvetta ryhtyä selvittämään isänsä työpanoksen merkitystä. Myöskään kauppahinnan tasajakaminen avopuolisoiden kesken ei osoittanut, että B olisi myöhemmin hyväksynyt A:n näkemyksen tai luopunut oikeudestaan vaatia hyvitystä. Muu asiassa esitetty selvitys ei Jokelan mukaan tukenut A:n väitettä.

Ratkaisussa yleiseen elämäkokemukseen perustuvan arvioinnin välttäminen teki päätöksestä erityisen mielenkiintoisen, sillä läheissuhteiden merkitystä ei pidetty ratkaisevana, vaikka se olisi voinut tarjota myös vaihtoehtoisen perustelun. Lisäksi ei voine pitää tavanomaisena, että tällaisista asioista erikseen keskusteltaisiin tai neuvoteltaisiin perheen kesken ennakoitavasti silloin, kun kaikki on hyvin. Kuitenkin tämäkin näkemys perustuu yhtäläillä eräänlaiseen yleistävään kokemussääntöön. Näin ollen objektiivisten näkökulmien painottaminen on ratkaisun kannalta parempi vaihtoehto, vaikka niidenkin kohdalla on havaittavissa eroavaisuuksia.

Näiden tapausten tarkastelu osoittaa, kuinka yleinen elämäkokemus voi vaikuttaa tuomioistuimen harkintaan eri tavoin. Ratkaisussa 2014:78 yleinen elämäkokemus näyttäytyi eri mieltä olleen jäsenen lausunnossa suhteellisen laajana viitekehyksenä, johon hän liitti useita seikkoja, Tapauksessa KKO 2015:50 yleiseen elämäkokemukseen nojautuminen puolestaan johti oletukseen teon tulevasta vahingollisuudesta, kun taas ratkaisussa KKO 2018:5 sen käyttöä vältettiin, ja painopiste oli objektiivisissa seikoissa. Tämä ero korostaa sitä, kuinka yleisen elämäkokemuksen rooli tuomioistuinratkaisuissa vaihtelee ja kuinka sen käyttö (samoin kuin välttäminen) voi vaikuttaa ratkaisujen perusteluihin ja lopputuloksiin.

3.5 Havainnot aineistosta

Luvussa 3 on siis tarkasteltu kokemussääntöjen käyttöä teoriassa ja oikeudellisessa päätöksenteossa sekä niihin liittyviä ongelmia. Esityksessä on pyritty teorian tasolla selkeyttämään kokemussääntöjen käyttöä todistusharkinnassa. Samalla on pyritty hahmottamaan kokemussääntöjen jaottelua. Determinististen kokemussääntöjen osalta jaottelu on selvä, mutta probabilististen kokemussääntöjen ja inhimillisten yleistysten raja on häilyvä, joka on havaittavissa myös oikeuskäytännössä. Yleisesti oikeuskäytännön valossa näyttäisi siltä, että probabilistiset kokemussäännöt ja yleistyksiin liittyvät kokemussäännöt sulautuvat samaksi massaksi, mikä tukee osaltaan Jonkan näkemystä kokemussääntöjen erottelun vaikeudesta. Näin ei kuitenkaan välttämättä ole todellisuudessa, mutta asiaa on haastavaa erottaa tuomioistuinten perusteluista.

Jonkinlaisena peukalosääntönä voisi pitää sitä, että probabilistisen säännön kohdalla puhutaan korkean todennäköisyyden kokemussäännöstä. Tämän jälkeen voidaan puhua pelkästään inhimillisistä yleistyksistä. Ero on kuitenkin vain havainnollistava, mikä huomattiin luvussa 3.4.1 DNA:n ja postihuumetapausten osalta. Rasilainen piti DNA:n osumatarkkuutta suurempana kuin vastaanottajamerkitöjä. On totta, että noiden kahden kohdalla voidaan puhua periaatteessa korkeamman todennäköisyyden probabilistisesta kokemussäännöstä ja yleistävästä kokemussäännöstä. Mutta molempien kohdalla – aivan kuten determinististen kokemussääntöjen kohdallakin – tulee ottaa tapauskohtaiset olosuhteet huomioon, ennen kuin niitä voidaan käyttää oikeaoppisesti todistusharkinnassa.

Tätä kuvastaa myös se, että useampikin luvussa käsitelty tapaus olisi voinut päätyä erilaiseen lopputulokseen. Tässä korostuu selkeimmin jo alussa esille tuotu näkemys siitä, että eri tuomioistuimet voivat samasta todistusaineistosta ja samoilla ratkaisuperusteilla tehdä huomattavan erilaisia, jopa täysin vastakkaisia, johtopäätöksiä tosiseikoista. Tämän ongelman välttämiseksi voi kokemussääntöjen jaottelu teorian tasolla auttaa hahmottamaan niiden eroa todistusarvon suhteen. Tällä on ohjaavaa tarkoitusta, jolloin virhelähteiden havaitseminen on helpompaa eikä todistusharkinnassa ajauduta liian subjektiivisiin arvioihin. Tässä tehtävässä ohjausta antavat myös luvussa 2 esitellyt todistusharkinnan kriteerit, jotka vaativat perusteluilta objektiivista ja analyttistä otetta, jolloin ne ovat intersubjektiivisesti hyväksyttävissä. Kriteerit voidaan sisällyttää myös suoraan kokemussääntöjen sisällön arviointiin, sillä myös kokemussääntöjä tulee arvioida objektiivisesti ja kriittisesti, jotta ne ovat yleisesti hyväksyttävissä.

Tässä kohtaa ongelmana onkin oikeuskäytännön valossa se, ettei kokemussääntöjen käyttö ole suoranaisesti havaittavissa perusteluissa, jolloin niiden sisältöä ja hyväksyttävyyttä on ajoittain melkein mahdotonta arvioida. Kuten luvussa huomattiin, on kokemussääntöjen käyttö epä määräistä ja vaihtelevaa, jolloin on vaikea arvioida esimerkiksi niiden johdonmukaista käyttöä oikeudellisessa harkinnassa. Tällöin niiden tutkiminenkin jää osittain valitettavan pintapuoliseksi. Osaltaan kuitenkin tämäkin seikka korostaa riittävien perusteluiden vaatimusta, jotta esimerkiksi subjektiivisten arvioiden mahdollisuus voidaan riittävällä varmuudella rajata pois.

Perusteluiden kautta tulee myös korostaa esimerkiksi kokemussääntöjen suhdetta muihin oikeudenkäynnin elementteihin, kuten todistusosiseikkoihin ja aputosiseikkoihin. Kuten todettiin, näiden välinen erottelu ei ole aina selkeä, mikä voi johtaa sekaannuksiin näytön arvioinnissa. Myös kokemussääntöjen ja aputosiseikkojen välinen rajapinta on häilyvä. Seikkojen erottelu vaatii huolellista perehtymistä, muiden todisteiden huomioimista, oikeaa tulkintaa ja

perusteluja, jotta näytön arviointi on epätasapainossa eikä oikeusturva vaarannu. Kokemussääntöjen rooli korostuu myös jäljempänä luvussa 4.

Luvussa esitetyistä esimerkeistä käy ilmi, että kokemussääntöjen käyttö voi toimia sekä hyödyllisenä välineenä että potentiaalisena ongelmakohtana oikeudellisessa päätöksenteossa. Yksi keskeinen ongelma liittyy siihen, miten kokemussäännöt sovitetaan yhteen vapaan todistusharkinnan periaatteiden kanssa. Koska kokemussäännöt voivat perustua inhimillisiin yleistyksiin ja arvolatautuneisiin käsityksiin, niiden käyttöön liittyy riski, että päätöksenteko ei perustu yksinomaan esitettyyn näyttöön, vaan myös tuomarin subjektiivisiin käsityksiin. Tällöin on vaarana mielivallan käyttö näytön harkinnassa, mikä on vapaan todistusharkinnan periaatteen vastaista. Lisäksi kokemussääntöjen epämääräisyys ja monitulkintaisuus saattavat haastaa vapaan todistusharkinnan periaatteita erityisesti silloin, jos niiden käyttöä ei eritellä selkeästi tai perustella riittävästi.

Nämä seikat voivat johtaa tilanteisiin, joissa tuomioiden perustelut eivät ole intersubjektiivisesti hyväksyttäviä, mikä puolestaan heikentää päätöksenteon läpinäkyvyyttä ja oikeusvarmuutta. Luvussa 4 syvennyttään tarkemmin kokemussääntöjen asemaan vapaan todistusharkinnan kontekstissa ja tarkastellaan, missä määrin kokemussäännöt voivat rajoittaa vapaan todistusharkinnan periaatteiden toteutumista

4 Kokemussäännöt vapaan todistusharkinnan rajoitteina?

4.1 Kokemussääntöjen velvoittavuus oikeuskirjallisuudessa

4.1.1 Kokemussääntöjen asema ja merkitys oikeudellisessa päätöksenteossa

Kokemussääntöjen velvoittavuudesta on ollut oikeuskirjallisuudessa keskustelua. Laista ei löydy suoranaista säännöstä kokemussääntöjen velvoittavuudesta, mutta Jonkka on katsonut, että vapaan todistusharkinnan säännös OK 17:1.2 sisältää normatiivisen kehotuksen, että todistusharkinnan tulee perustua yleisesti hyväksytyyn kokemusperäiseen tietoon ilmiöiden välisistä yleisistä riippuvuussuhteista, eikä tuomari saa tällaista tietoa arvioinnissaan sivuuttaa.¹⁹³

Ekelöf ja Boman ovat todenneet, että vapaassa todistusharkinnassa kokemussäännöt täyttävät saman tehtävän kuin todistusarvosäännöillä oli legaalisen todistusteorian aikaan¹⁹⁴. Tällä viitataan siis alussakin esille tuotua ”täyden näytön” määrittelyä¹⁹⁵. Arviota ei kuitenkaan ole

---

¹⁹³ Jonkka 1993, s. 50.

¹⁹⁴ Ekelöf–Boman 1992, s. 14.

¹⁹⁵ Ks. luku 2.1 ja 2.2.5.

tarkoitettu viemään niin pitkälle, että kokemussäännöt voisivat todellisuudessa toimia kiinteinä kriteereinä todistusharkinnassa, vaan huomioon on aina otettava myös tapauksen olosuhteet. Mutta ne voivat luonnollisesti antaa vahvaakin ohjaavaa tukea todistusharkinnassa.

Lindell on esittänyt, että tuomarilla on todistusharkinnassa yleinen velvollisuus kokemussääntöjen käyttöön ja sitä myöten hän on sitoutunut niiden käyttöön samalla tavalla kuin tuomarilla on velvollisuus käyttää lain sääntöjä lain soveltamisessa. Lindellin mukaan kyseinen sidonnaisuus kuitenkin viittaa todisteiden arviointiin yleisenä ilmiönä prosessissa. Mitä tulee kokemussääntöjen käyttöön konkreettisesti tapauksessa, on sidonnaisuus vain, jos kokemussääntö on luonnonlain kaltainen. Silloin ei Lindellin mukaan ole tilaa vapaalle todistusharkinnalle. Sama on tilanne silloin, jos kokemussääntö on erittäin vahva ilman luonnonlain luonnetta. Lindell vielä jatkaa, että jos kokemussääntö on epämääräinen tai vakuuttava sinänsä, mutta se perustuu analogiaan, tulee kokemussäännön soveltamista kyseiseen tapaukseen miettiä.¹⁹⁶

Lindellin näkemys vaikuttaa perustellulta. Hänen viittauksensa epämääräisiin kokemussääntöihin voisi rinnastaa inhimillisiin yleistyksiin, jotka eivät ole tarkasti määriteltyjä ja systemaattisesti todistettuja. Esimerkiksi yleistys "ihmiset yleensä reagoivat pelkoon vetäytymällä" voi olla epämääräinen, koska se ei ota huomioon yksilöllisiä eroja tai erityisiä tilanteita. Tällöin kokemussääntö voi edellä esitetyn mukaisesti vaihdella suuresti todistusarvoltaan ja ne voivat olla alttiita subjektiivisille tulkinnoille. Todella vahvat, mutta analogiset kokemussäännöt puolestaan ovat lähempänä probabilistisia sääntöjä, koska ne perustuvat todennäköisyyksiin ja kausaalisiin yhteyksiin, mutta niiden soveltaminen voi edellyttää analogista päättelyä. Jo aiemmin esitetty esimerkki "80 metrin jarrutusmatka tarkoittaa auton nopeuden olevan noin 100 km/h" on probabilistinen, mutta jos jarrutusmatka liittyy tilanteeseen, jossa tie on jäinen ja tuota sääntöä sovelletaan analogisesti, ei se välttämättä täysin vastaa kyseistä tilannetta. Tällöin analoginen käyttö voi aiheuttaa ongelmia, jos sääntöä sovelletaan tilanteeseen, joka poikkeaa merkittävästi sen alkuperäisestä kontekstista, mikä voi johtaa virheellisiin johtopäätöksiin. Näin ollen on selvää, että muut kuin luonnonlait, toisin sanoen deterministiset kokemussäännöt vaativat niiden luotettavuuden ja sovellettavuuden kriittistä arviointia. Näin voidaan varmistaa, että niiden käyttö tukee vapaan todistusharkinnan periaatteita eikä johda mielivaltaisiin tai virheellisiin päätöksiin.

Determinististen kokemussääntöjen osalta niiden velvoittavuus on yleisesti hyväksytty. Rautio ja Frände ovat todenneet, että jos deterministinen kokemussääntö soveltuu tapaukseen, on

---

¹⁹⁶ Lindell 1987, s. 229–230.

tuomioistuimen otettava se ratkaisunsa pohjaksi. Muiden kokemussääntöjen osalta he ovat todenneet, että niiden merkityksestä päättäminen jää tuomioistuimen harkittavaksi.¹⁹⁷ Myös Jonkka on todennut, että jos tuomari sivuuttaa arvioinnissaan deterministisen kokemussäännön, on hän ylittänyt vapaan todistusharkinnan rajat ja tällöin tilannetta voidaan arvostella samaan tapaan, kuin vahvasti velvoittavan normin rikkomista. Jonkan mukaan myös vahvan, yleisesti tunnetun ja hyväksytyyn probabilistisen kokemussäännön sivuuttaminen voi tarkoittaa huolellisen harkinnan vaatimuksen laiminlyöntiä, kuten OK 17:1.2 edellyttää.

Determinististen kokemussääntöjen osalta velvoittavuus on siis selvä. Mutta kun ajatellaan edellä esitettyä kokemussääntöjen asteittaista vaihtelua ja niiden epämääräisyyttä, jättää se vielä edelleen kysymyksenalaiseksi sen, milloin kokemussäännön voi katsoa olevan niin vahva ja yleisesti hyväksytty, että esimerkiksi huolellisen harkinnan vaatimus on tuomioistuimen toimesta laiminlyöty? Jonkka ei suoranaisesti tuo esille esimerkkiä tästä ongelmasta, mutta hän on arvioinut, että kokemussääntöjen velvoittavuutta sivuava ongelma nousee käytännössä esiin silloin, kun tarjolla on keskenään ristiriitaisia kokemussääntöjä, jolloin on lähinnä kysymys kokemussääntöjen pätevydestä. Tästä hän nostaa esimerkiksi asianosaisten kutsumat asiantuntijat, jotka lausuvat ilmiöiden välisistä riippuvuussuhteista toisistaan poikkeavalla tavalla.¹⁹⁸ Asiantuntijatodisteluun palataan jäljempänä.

Kokemussääntöihin liittyvät ristiriidat voivat Jonkan mukaan kuitenkin usein osoittautua näennäisiksi, kun todistusrelaatio analysoidaan huolellisesti. Tämä johtuu Jonkan mukaan siitä, että kokemussäännöt voivat kohdistua todistusketjun eri osiin, jolloin niiden näennäinen ristiriita johtuu erilaisista kohteista. Lisäksi konkreettisen tilanteen tarkentaminen aputosiseikkojen avulla voi vaikuttaa siihen, millainen kokemussääntö tapaukseen soveltuu. Näin ollen erimielisyys ei välttämättä koske Jonkan mukaan itse kokemussäännön sisältöä, vaan kyse on todistus-tilanteen tarkemmasta määrittelystä ja siitä, millainen kokemussääntö kyseisessä tilanteessa on sovellettavissa.¹⁹⁹

Jonkan esittämä näkemys siitä, että näennäiset ristiriidat kokemussääntöjen välillä voivat hävitä todistusrelaation tarkan analyysin myötä, voi katsoa olevan linjassa aiemmin käsitellyn kokemussääntöjen ja aputosiseikkojen välisen rajapinnan kanssa. Aiemmin tarkasteltiin, kuinka tienpinnan olosuhteet, kuten lumisohjo, voivat tietyssä kontekstissa toimia joko aputosiseikkoina tai kokemussääntöinä. Esimerkiksi lumisohjo voi aputosiseikkana täsmentää

¹⁹⁷ Rautio – Frände 2020 s. 239–240. Muilla kokemussäännöillä viitataan siis jo aiemmin heidän esittämäänsä jaotteluun probabilistiset kokemussäännöt ja yleistyksen, ks. luku 3.2.1.

¹⁹⁸ Jonkka 1993, s. 52–53.

¹⁹⁹ Ibid., s. 53.

todistustilannetta ja vaikuttaa jarrutusmatkan todistusvoimaan suhteessa auton nopeuteen. Toisaalta lumisohjo voi kokemussääntönä toimia yleisenä sääntönä, joka perustuu induktiiviseen tietoon siitä, että liukkaalla tiellä jarrutusmatka on pidempi kuin kuivalla asfaltilla. Jonkan näkemyksestä voidaan heijastaa, että tällaiset tilanteet, joissa kokemussäännöt ja aputosiseikat näyttävät sekoittuvan, voidaan usein ratkaista tarkastelemalla niiden roolia todistustilanteessa ja niiden vaikutusta todistusketjuun.

Keskeistä on huomata, että Jonkan korostama ristiriidan näennäisyys ei liity itse kokemussääntöjen sisältöön, vaan siihen, miten faktuaalinen tilanne on täsmennetty aputosiseikkojen avulla. Tämä näkökulma tukee käsitystä siitä, että kokemussääntöjen ja aputosiseikkojen vuorovaikutus on olennainen osa oikeudellista harkintaa. Aputosiseikat voivat vahvistaa tai heikentää tietyn kokemussäännön soveltuvuutta, mikä tekee niiden tarkasta erittelystä tärkeää. Esimerkiksi aiemmin esitelty tapaus KKO 2014:78, jossa käsiteltiin vamman syntymekanismia, havainnollistaa tätä tilannetta. Siinä Huovila nojasi yleiseen elämäkokemukseen, mutta hänen analyysinsä jätti epäselväksi, miten aputosiseikat, kuten vamman asento ja henkilön toiminta, vaikuttivat hänen käyttämänsä kokemussäännön sisältöön.²⁰⁰ Tämä voi johtaa tilanteeseen, jossa eri tuomarit päätyvät erilaiseen lopputulokseen riippuen siitä, miten he painottavat aputosiseikkoja ja soveltavat kokemussääntöjä.

Käytännön tasolla tämä analyysi korostaa tuomioistuimen velvollisuutta selvittää, mikä rooli aputosiseikoilla ja kokemussäännöillä on yksittäisessä tapauksessa. Esimerkiksi liikenneturvallisuutta koskevissa tapauksissa tuomioistuimen on arvioitava, käytetäänkö lumisohjoa aputosiseikkana, joka tukee toisen todisteen merkitystä, vai kokemussääntönä, joka yleisesti selittää jarrutusmatkan ja nopeuden välistä yhteyttä. Tämä analyysi voi auttaa välttämään liian subjektiivisia tai epämääräisiä johtopäätöksiä ja varmistaa, että todistusharkinta on sekä perusteltua että intersubjektiivisesti hyväksyttävää.

Kyseessä voi kuitenkin olla myös tilanne, jossa erimielisyys koskee nimenomaan kokemussäännön sisältöä²⁰¹, jolloin kokemussäännön velvoittavuutta on arvioitava eri tavoin. Jos kyseessä ovat muut kuin deterministiset säännöt ja kyseessä ovat epätieteelliset eikä esimerkiksi tilastolliseen tai kokemusperäiseen todennäköisyyteen perustuvat kokemussäännöt, niiden varmuusaste on yleensä epämääräinen. Riekkisen mukaan pelkkä kokemussäännön sisältö ja varmuus eivät riitä sen hyväksymiseen ratkaisun perustaksi. Merkityksellistä on myös sen kiistattomuus, joka liittyy kokemussäännön tiedollisen perustan luotettavuuteen. Tämän

---

²⁰⁰ Ks. luku 3.4.5.

²⁰¹ Näin myös *Jonkka* 1993, s. 53.

arvioimiseksi on tarkasteltava kokemussäännön yleistä tunnettavuutta, hyväksyttävyyttä ja tieteellistä pätevyyttä kyseisellä tieteenalalla. Jos kokemussääntö ei perustu tieteeseen tai yleisesti hyväksytyyn tietoon, on sen velvoittavuus Riekkisen mukaankin heikko. Lisäksi hän huomauttaa, että on arvioitava, kuinka hyvin kokemussääntö soveltuu käsillä olevan tapauksen erityisolosuhteisiin.²⁰² Tällä viitataan yleensä yleisiin ja erityisiin kokemussääntöihin, joilla katsotaan olevan merkitystä erityisesti asiantuntijatodistelussa.²⁰³

4.1.2 Yleiset ja erityiset kokemussäännöt

Kokemussääntöjen jaottelu asiantuntijatodistelussa perustuu siihen, ovatko ne yleisesti tunnettuja vai eivät. Yleiset eli notoristen kokemussääntöjen on katsottu kuuluvan osaksi yleistä elämäkokemusta, eikä niiden selvittämiseen tarvita asiantuntijatodistelua. Tuomioistuimen tulee ottaa ne huomioon ratkaisussaan omasta aloitteestaan. Erityisten kokemussääntöjen osalta tilanne on toinen, sillä niiden ymmärtäminen ja arvioiminen edellyttävät erityistä asiantuntemusta, jota maallikoilla ei oleteta olevan. Tosin ei ole täysin kiellettyä, että tuomari hyödyntäisi omia henkilökohtaisia tietojaan myös erityisten kokemussääntöjen arvioinnissa. Tällöin tulee kuitenkin jo edellä mainitun mukaisesti menetellä varovaisesti.²⁰⁴

Erityisten kokemussääntöjen osalta huomionarvoista on, että se perustuu suoraan lain säännökseen. OK 17:34 sanamuoto osoittaa, että asiantuntijaa kuullaan erityisiä tietoja vaativista kokemussäännöistä sekä niiden soveltamisesta asiassa ilmenneisiin seikkoihin. Myös yleisen ja erityisen kokemussäännön välillä rajanveto voi olla kuitenkin haastavaa.²⁰⁵ Kuten Vuorenpää on todennut, on ääriesimerkeissä määrittely suhteellisen ongelmatonta, sillä on helppo todeta, että esimerkiksi ydinfysiikan tieteelliset tutkimustulokset eivät kuulu yleiseen elämäkokemukseen, kun taas kaikkein ilmeisimmät luonnonlait, kuten painovoima, selvästi kuuluvat siihen. Usein rajanveto ei kuitenkaan ole näin yksinkertaista.²⁰⁶ Tältä osin voinee todeta yleisten ja erityisten kokemussääntöjen noudattavan osittain samaa luokittelun haastetta, kun edellä on esitetty determinististen ja siitä asteittain heikkenevien kokemussääntöjen osalta.

Erityiset kokemussäännöt voivat perustua joko tieteelliseen tutkimukseen, myös muunlaiseen aineistoon ja kokemukseen ja asiantuntijatodistelu on nimenomaan tarkoitettu noiden kokemussääntöjen näyttämiseen.²⁰⁷ On kuitenkin huomattava, että vaikka asiantuntijan lausunnolla voi

²⁰² Riekkinen 2019, s. 439.

²⁰³ Vuorenpää 2012, s.29–30.

²⁰⁴ Ibid., s.29–30 sekä alav. 22 ja 25., ks.myös luku 3.4.4.

²⁰⁵ Rautio – Frände 2020, s. 241.

²⁰⁶ Vuorenpää 2012, s. 30.

²⁰⁷ Rautio – Frände 2020, s. 241–242.

olla merkittävä vaikutus asian ratkaisemiseen, tuomioistuin ei ole velvollinen noudattamaan asiantuntijan esittämää näkemystä. Tuomioistuin voi siten arvioida kokemussääntöjä myös eri tavoin kuin asiantuntija on esittänyt, sillä asiantuntijatodistelu kuuluu osaksi vapaata todistus-harkintaa.²⁰⁸ Toki tilanteessa on huomioitava edellä todetun mukaisesti kokemussäännön vahvuus ja huolellisen harkinnan asettama velvollisuus.

Kokemussääntöjen velvoittavuus oikeudellisessa päätöksenteossa on siis monitasoinen ja osittain kiistanalainen kysymys. Deterministiset kokemussäännöt, kuten luonnonlait, ovat yleisesti hyväksytyjä ja velvoittavia, sillä niiden tiedollinen perusta on kiistaton. Probabilistiset kokemussäännöt, jotka perustuvat todennäköisyyksiin sekä inhimilliset yleistyksset voivat kuitenkin vaihdella merkittävästi todistusarvoltaan, kuten jo esityksessä on aiemmin tullut esille. Näiden sääntöjen velvoittavuus riippuu niiden yleisestä hyväksyttävyydestä, tiedollisesta perustasta ja soveltuvuudesta yksittäiseen tapaukseen.

Yleisten ja erityisten kokemussääntöjen erottelu tuo esille sen, että yleisesti tunnetut säännöt kuuluvat tuomarin harkintaan ilman asiantuntijatodistelua, kun taas erityiset säännöt edellyttävät asiantuntijoiden lausuntoja. Tämä erottelu ei kuitenkaan aina ole selkeä, ja tuomioistuimen harkintavalta korostuu erityisesti silloin, kun kokemussääntöjen sisältö tai soveltuvuus on kiistanalainen. Oikeuskirjallisuus korostaa, että kokemussääntöjen käyttö edellyttää niiden kriittistä arviointia, jotta ne tukevat vapaan todistusharkinnan periaatteita eivätkä johda mielivaltaisiin päätöksiin.

Kokemussääntöjen monitulkintaisuus ja niiden velvoittavuuden aste herättävät kysymyksiä siitä, missä määrin kokemussäännöt voivat muuttua oikeusohjeiksi. Rasilainen on artikkelissaan tarkastellut, kuinka kokemussääntöjen käyttö oikeuskäytännössä on toisinaan ylittänyt vapaan todistusharkinnan rajat, kun niitä on sovellettu kiinteinä kriteereinä. Tämä näkökulma täydentää keskustelua kokemussääntöjen roolista oikeudellisessa päätöksenteossa ja tuo esille käytännön haasteita, jotka liittyvät kokemussääntöjen soveltamiseen oikeusohjeina.

4.2. Kokemussääntöjen muodostuminen oikeusohjeiksi

4.2.1 Kokemussääntö ohjaavana periaatteena näytön riittävyyden arvioinnissa

Rasilaisen näkemyksiä tarkasteltiin jo aiemmin muutamaan korkeimman oikeuden ratkaisuun liittyen luvussa 3.4.1. Tuolloin tarkastelussa oli ratkaisujen perustana toimivat normatiiviset

---

²⁰⁸ Vuorenpää 2012, s. 87, alav. 111. Asiantuntijatodisteluun liittyen ks. tarkemmin Vuorenpään viitattu teos samoin kuin esim. Rautio – Frände 2020, s. 237–266 ja Riekkinen 2019, s.433–441.

elementit. Rasilaisen artikkelissa pääroolissa ovat kuitenkin toiset ratkaisut, joita ei voi käsitellä täysin samaan tapaan. Huomionarvoista on, että tässä kohtaa päästään myös näytön riittävyteen liittyvään normatiiviseen elementtiin, joka jäljemmin esitetyllä tavalla yhdistyy Rasilaisen mukaan erottamattomasti todistusharkintaan. Näkemyksiä pyritään heijastamaan siihen, miten kokemussäännöt voivat "kietoutua" näytön arviointiin ja näyttökynnyksen määrittelyyn.

Rasilainen näkee, että korkeimman oikeuden päätökset ovat muodostuneet oikeusohjeiksi näytön arvioinnissa pääosin kahden ennakkopäätöksen, KKO 2013:96 ja KKO 2021:5, kautta. Vaikka OK 17:1:n mukaan todisteiden arvoa on arvioitava vapaasti, korkein oikeus on antanut ennakkopäätöksiä, jotka ovat käytännössä alkaneet Rasilaisen mukaan ohjata alempien oikeuksien toimintaa. Rasilaisen mukaan tämä on johtanut legaalisen todistusteorian paluuseen, jossa todistelun arviointia on rajoitettu kiinteillä säännöillä, mikä on ristiriidassa vapaan todistusharkinnan periaatteen kanssa.²⁰⁹

Rasilainen esittää ensinnäkin seuraavan näkökulman korkeimman oikeuden päätösten muuttumisesta oikeusohjeiksi; päätöksessä KKO 2013:96 korkein oikeus totesi, että asianomistajan kertomus ei yleensä riitä yksinään syyksilukevaan tuomioon, vaan tarvitaan myös välillistä näyttöä. Rasilaisen mukaan tämä lausunto on tulkittavissa kahdella tavalla: joko kokemussääntönä tai oikeusohjeena. Oikeusohjeeksi tulkittuna se edellyttää, että asianomistajan kertomus ilman tukevaa näyttöä ei riitä. Rasilaisen mukaan tuomarit, syyttäjät ja oikeudenkäyntiavustajat alkoivat tulkita sitä jälkimmäisellä tavalla.²¹⁰

Ensinnäkin on huomattava, miten Rasilaisen esittämä toimisi kokemussääntönä. Rasilaisen näkökulmasta tukitodistelun vaatimus kokemussääntönä voidaan ymmärtää niin, että se ilmentää yleistä, kokemukseen perustuvaa periaatetta siitä, että yksittäisen todisteen, kuten asianomistajan kertomuksen uskottavuus, voidaan vahvistaa lisätodisteilla. Tällainen kokemussääntö ei perustu luonnonlakeihin tai tilastollisiin todennäköisyyksiin, vaan esimerkiksi Rasilaisen näkökulmasta yleisiin oikeudenkäyntikäytäntöihin ja psykologisiin havaintoihin. Ensimmäiseen viitaten Rasilainen huomauttaa ratkaisun KKO 2013:96 *oikeusohjetta* tulkitun useammassa tapauksessa²¹¹. Toisen osalta voidaan nostaa esille Rasilaisen viittaus ratkaisun KKO 2021:5 kohdan 96. vaatimukseen siitä, kuinka:

”--asianomistajan kertomus voi joissakin tilanteissa ilman välillisen näytön tukeakin muodostaa riittävän vakuuttavan näytön syyksilukevaan tuomioon. Tällöin

²⁰⁹ Rasilainen 2023, s. 53, 60.

²¹⁰ Ibid., s. 60–61.

²¹¹ Rasilainen 2023, s. 61–62. Kursivointi Rasilaisen. Rasilainen viittaa ratkaisuun KKO 2021:5, kohtaan 95, jossa kyseistä oikeusohjetta on tulkittu tapauksissa KKO 2013:97, KKO 2014:48 ja KKO 2019:54.

asianomistajan kertomuksen luotettavuuden arvioinnin pitää olla tavanomaistakin huolellisempaa, ja *kertomuksen luotettavuus sekä virheettömyys tulisi kyetä varmistamaan muilla objektiivisesti arvioiden hyväksyttävillä kriteereillä.*”

Tämän oikeusohjeen Rasilainen näkee kehottavan noudattamaan poikkeusta tukitodistelun vaatimuksesta vain silloin, jos asianomistajan kertomuksen paikkansapitävyys voidaan todeta objektiivisesti arvioiden hyväksyttävillä kriteereillä. Näitä kriteereitä Rasilainen peilaa psykologisiin havaintoihin yksilöiden kykyyn kertoa kokemuksistaan. Hän toteaa perustellusti, kuinka asianomistajien kyky kertoa uskottavasti todenmukaisista kokemuksistaan vaihtelee, ja objektiiviset kriteerit täyttää todennäköisemmin henkilö, jolla on parempi kerrontakyky. Tällöin hänen kertomuksensa ei välttämättä tarvitsisi tuekseen lisätodistelua, toisin kuin vähemmän kyvykkään kertojan kertomus. Tällainen lähestymistapa, jossa asianomistajat asetetaan näytön arvioinnissa erilaiseen asemaan henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella, voi Rasilaisen mukaan kuitenkin oikeusohjeena olla ongelmallinen ja altis syrjivien rakenteiden muodostumiselle.²¹² Tämä pitää täysin paikkansa. Jo vanhastaan on todettu, että esimerkiksi todistajankertomuksille annetaan käytännössä usein suurempi todistusvoima, kuin mitä todistajanpsykologian perusteella olisi perusteltua. Kertomukset voivat sisältää esimerkiksi merkittäviä virhelähteitä, jotka liittyvät erityisesti yksilöiden havainnointi- ja muistamiskykyyn.²¹³ Lisäksi on huomattava, että ylipäätään tuomareiden tiedot todistajanpsykologian alalta voivat olla heikkoja²¹⁴.

Jos ajatellaan, että kokemussäännön sisältö on seuraava: ”luotettavan kertojan kertomus yksinään on riittävä”, ja se perustuu edellä mainitun tapaisiin, ei-deterministisiin havaintoihin, on se tämänkin esityksen valossa alttiimpi subjektiivisille virhearvioille. Tämä siis *ilman* tukevia todisteita. Tässä mielessä tukitodistelu siis toisin sanoen vahvistaa yksittäisen todisteen uskottavuutta, koska useat toisistaan riippumattomat todisteet, jotka osoittavat samaan suuntaan, vähentävät virhearvion riskiä. Tätä voidaan peilata luvussa 3.4.3 esitettyyn. Siinä näytön kokonaisuutta arvioitaessa todettiin kuinka samaan suuntaan puhuvat, toisistaan riippumattomat todisteet voivat vaikuttaa kokonaisuutena näytön todistusarvoa vahvistavasti, vaikka yksittäisten todisteiden todistusarvo ei olisikaan sinänsä kovin korkea. Tämän kokemussäännön katsottiin kuitenkin voivan olla tietyssä mielessä heikko todistusarvoltaan ja sen käyttö vaatii tuekseen tapauskohtaista arviota ja huolellista punnintaa.

Jos puolestaan mietitään tilannetta, jossa kokemussäännön sisältö on päinvastainen kuin äsken esitetty: ”epäluotettavan kertojan kertomus yksinään on riittävä.” Kokemussäännön sisältö on

²¹² Ibid., s. 62–63. Kursivoinnit Rasilaisen.

²¹³ Jonkka 1993, s. 58–59 ja siinä viitattu kirjallisuus, ks. myös todistajankertomusten luotettavuuden arvioinnista Klami 2000, s. 64–71.

²¹⁴ Stanikić 2014, s.78.

tällaisessa tapauksessa täysin tyhjä, sillä silloinhan ei ole enää mitään, mikä tukisi asianosaisten kertomusta!

Tässä kohtaa on kuitenkin huomattava tämän esityksen ja Rasilaisen näkemykseen perustuva lähtökohtainen ero. Kuten alussa tuotiin esille, tässä esityksessä on pyritty erittelemään näytön riittävyyteen liittyvä *normatiivinen* elementti todistusharkinnan intuitiivisesta tai epistemologisesta arviosta näytön todistusvoimasta. Rasilainen ei puolestaan erottele näitä kahta, vaan hänen näkemyksensä on, ettei näytön todistusvoimaa ja juridisen riittävyyden arviointia voida käytännössä erottaa toisistaan. Rasilaisen mukaan todistusteoriassa näyttöharkinta on perinteisesti oikeudellistettu yhdistämällä siihen laissa säädettyjä todistustaakkasäännöksiä ja näyttökynnystä koskevia sääntöjä. Vapaassa todistusharkinnassa on kuitenkin pyritty erottamaan todisteiden näyttöarvon arviointi ja näyttökynnyksen ylittymisen arviointi toisistaan. Näyttökynnystä on pidetty oikeudellisena kysymyksenä, jossa arvioidaan, onko näyttöä kertynyt riittävä määrä. Rasilainen kritisoi tätä jakoa, sillä hänen mukaansa se ei tunnista vapaaseen todistusharkintaan siirtymisen merkitystä eikä kokemussääntöjen keskeistä roolia näytön arvioinnissa. Hän korostaa, että vaatimus todistelun riittävyydestä on jääne legaalisestä todistusteoriasta, jossa näytön määrällistä riittävyyttä arvioitiin yleisesti noudatettavan mittarin avulla. Tämä lähestymistapa pyrkii turvaamaan ennakoitavuuden ja oikeusvarmuuden, mutta Rasilaisen mukaan se ei vastaa modernin oikeusvaltion todellisuutta, jossa tosiseikat joko ovat olemassa tai eivät ole. Näin ollen näyttökynnyksen ja todistusharkinnan arviointia ei voida hänen mukaansa käytännössä erottaa toisistaan, sillä molemmat kytkeytyvät kokemussääntöjen soveltamiseen.²¹⁵

Heijastetaan tätä Lindellin näkemykseen. Hän on todennut vastaavasti kuin Rasilainen²¹⁶, että ruotsalaisen korkeimman oikeuden ratkaisu NJA 2005 s. 712, voidaan ymmärtää niin, että tukitodistusaineiston käyttö on ehdoton vaatimus. Jos tukitodistusaineisto olisi pakollista, ei Lindellin mukaan olisi merkitystä sillä, katsoiko tuomioistuimien, että asianomistajan kertomus yksinään oli vakuuttava ja siksi riittävä, mikä olisi siinä tapauksessa ristiriidassa vapaata todistusharkintaa koskevan sääntelyn kanssa, joka ei siis tekisi poikkeuksia tukitodistusaineistolle. Ehdoton vaatimus tukitodistusaineistosta voisi siis pakottaa tuomarin tuomitsemaan omaa vakuutuneisuuttaan vastaan ja näin ollen olla ristiriidassa vapaata todistusharkintaa koskevan perusperiaatteen kanssa, ellei tukitodistusaineistoa nähdä tämän tyyppisissä asioissa osana näyttövaatimusta.²¹⁷

---

²¹⁵ Rasilainen 2023, s. 66–67.

²¹⁶ Ibid., s. 65.

²¹⁷ Lindell 2024, s. 67–68.

Näin ollen koska lain mukaan ei ole vaatimusta tukitodistusaineistolle, tulisi Lindellin mukaan olla mahdollista tuomita syytetty pelkästään asianomistajan kertomuksen perusteella seksuaalirikosasioissakin. Toinen asia Lindellin mukaan on, että tällöin voi olla vaikeaa täyttää näyttövaatimuksia. Kuitenkin, jos subjektiivinen vakuuttuneisuus epäilyksen alueella ilman tukitodistusaineistoa johtaa langettavaan tuomioon, voi tämä olla Lindellin mukaan ongelmallisempaa oikeusjärjestyksen uskottavuuden kannalta kuin jos se johtaisi vapauttavaan tuomioon.²¹⁸

Myös Lindell siis vaikuttaisi asettavan tukitodistelun näyttökynnykseen liittyvään kysymyksenasetteluun. Jos tukitodistelu nähtäisiin ehdottomana osana näyttökynnyksen asettamisen suhteen, ei tukitodistelun vaatimuksen kohdalla voitaisi ensinnäkään puhua vallitsevan oikeuskäsityksen mukaan vapaan todistusharkinnan vastaisuudesta. Tämä ei tietenkään ole vastaus Rasilaisen näkemykseen, sillä kuten edellä todettiin, hän vastustaa ajatusta näyttökynnyksen korkeuden määrittämisestä minkään tietyn mittarin avulla. Rasilaisen näkemys siis on, että näyttökynnyksen tulisi joustaa²¹⁹. Lindellin näkemyksessä kuitenkin huomattavaa on se, että näyttökynnyksen ylittyminen ilman tukitodistelua voi olla haastavaa, mutta jos langettava tuomio asetetaan ilman tukitodistelua pelkästään tuomarin subjektiivisen vakuuttuneisuuden perusteella, on oikeusjärjestyksen uskottavuus vaarassa, eikä tuomio ole välttämättä intersubjektiivisesti hyväksyttävissä²²⁰. Tällöin päästään samaan kuin aiemmin esitettyyn; kokemussääntö on tyhjä ja vailla perustaa.

Kuten todettua, tässä esityksessä ei oteta kantaa suoranaisesti näyttökynnyksen ja todistusharkinnan välisen jaottelun ongelmaan, eikä näyttökynnyksen joustavuuteen. Huomiota kiinnitetään ainoastaan kokemussäännön merkitykseen. Rasilainen nostaa esille sen, kuinka myös *näyttökynnyksen määrittelyyn kuuluvat olennaisesti kokemussäännöt* ja tällöin nämäkin *kokemussäännöt tulee arvioida tapauskohtaisesti erikseen*. Tästä näkemyksestä voidaan olla samaa mieltä. Ainoa kysymyksenalainen asia tällöin on, miten tulisi suhtautua siihen, jos todistusharkinnan sisällä olevaan näytön riittävyyskysymykseen sovelletaan *samaa kokemussääntöä*, kuin näyttökynnyksen korkeuteen?²²¹

²¹⁸ Ibid., s. 68. Lindell arvioi tilannetta totuus-kriteerien (sanningskriterier) mukaan, joiden tarkoitus on ensisijaisesti oikeusvarmuuden vuoksi tarjota ohjeistusta asianomistajan kertomuksen arviointiin, jotta tuomioistuinten arvioinnit olisivat tarkempia ja yhdenmukaisempia. Kriteereistä tarkemmin ks. s. 67–69.

²¹⁹ Rasilainen 2023, s. 68.

²²⁰ Rasilainenkin korostaa, että todistusharkinnan vapaudesta seuraa vastuu sen objektiivisuudesta ja rationaalisuudesta eikä riittävää ole, että tuomari on itse vakuuttunut ratkaisunsa oikeellisuudesta, vaan hänen on saatava perustelujensa kautta siitä vakuuttuneeksi kenet tahansa tuomion lukeva, jolloin näyttöharkinta on intersubjektiivisesti hyväksyttävissä, ks. Rasilainen 2023, s. 67.

²²¹ Rasilainen ei itse käsittele tätä ongelmaa, eikä tuo suoranaisesti artikkelissaan esille, kuinka esim. tukitodistelu kokemussääntönä toimisi yhtäaikaaisesti tai erikseen arvioituna saman tapauksen sisällä. Hän peilaa kokemussääntöä perustellusti siihen, että ylipäättään näyttökynnyksen joustavuudessa on otettava huomioon ihmiset ja tilanteet

Tässä kohtaan palataan osittain samaan problematiikkaan kuin luvussa 3.4.1 in dupio pro reo-periaatteen kohdalla. Asiaa hahmotetaan Klamin, Gränsin ja Sorvettulan esittämän näkökulman kautta. He ovat tuoneet esille, että jos todennäköisyyksiin perustuvia kokemussääntöjä käytetään näytön arvioinnissa – joko ottamalla ne lähtökohdaksi (alkuperäinen todennäköisyys) tai käyttämällä niitä todistusarvojen kriteereinä – sekä tietyille näyttökynnykseen ja todistustaakaan liittyville säännöille, korostuuko niiden rooli liiallisesti ja niille annetaan kaksinkertainen merkitys? He peilaavat tätä kokemussääntöön, jonka mukaan hallinta perustuu normaalitapauksissa omistukseen. Ajatellaan tilannetta, jossa tästä säännöstä huolimatta haltijan todisteiden todistusarvo on jäänyt niin alhaiseksi, ettei se täytä todennäköisyysvaatimusta – vaikka vastapuolenkaan todisteet eivät ole olleet riittävän vahvoja, osittain johtuen samasta kokemussäännöstä, jota on käytetty myös hänen todisteidensa arvioinnissa. Todistustaakan ja näyttökynnyksen perusteet kuitenkin nojaavat vahvasti juuri tähän samaan kokemussääntöön, joka näin ollen ratkaisee asian lopputuloksen jompaankumpaan suuntaan: joko vaikuttamalla todisteiden arviointiin tai ainakin silloin, kun todisteiden katsotaan olevan riittämättömiä ja siirrytään todistustaakkaa koskeviin sääntöihin.²²²

Tämä näkemys nostaa esiin kokemussääntöjen mahdollisen "kaksoisroolin" oikeudellisessa harkinnassa. Kokemussääntöjä voidaan käyttää sekä näytön arvioinnin lähtökohtana että todistusarvojen määrittelyssä, mutta niiden käyttöä myös näyttökynnyksen ja todistustaakan sääntöjen perusteluna voidaan pitää ongelmallisena. Kaksoiskäyttö voi johtaa siihen, että kokemussäännöille annetaan todistelussa suhteettoman suuri painoarvo, mikä voi vääristää oikeudellista harkintaa ja vaarantaa vapaan todistusharkinnan periaatteet.

Jos pilkotaan Klamin ja hänen tutkimusryhmänsä näkemys osiin, huomataan, että kokemussääntö "hallinta perustuu normaalitapauksissa omistukseen" toimii lähtökohtana todistusharkinnassa. Tämä sääntö antaa hallinnalle lähtökohtaisen todennäköisyyden olla omistukseen perustuva. Se määrittää alkuperäisen todennäköisyyden sille, että hallitsija on myös omistaja. Esimerkiksi: jos henkilö A hallitsee esinettä, kokemussäännön mukaan on lähtökohtaisesti todennäköistä, että A on myös esineen omistaja. Näytön arvioinnissa tämä sääntö voi kuitenkin myös vaikuttaa siihen, miten vastapuolen B:n esittämä näyttö tulkitaan. Jos B väittää olevansa omistaja, mutta hänen näyttönsä on heikkoa, kokemussääntö saattaa johtaa siihen, että A:n hallintaa pidetään vakuuttavampana todisteena.

---

yksilöinä eikä näyttökynnyksestä säädettyjen ohjeiden noudattaminen voi olla oikeus- vaan kokemussääntöjen soveltamista., ks. *Rasilainen 2023*, s. 70–71. Rasilaisen näkemyksiä näyttökynnyksen teoriasta ja käytännöstä tarkemmin, ks. s. 65–71.

²²² *Klami – Gräns – Sorvettula 2000*, s. 154–155.

Kokemussääntöä voidaan käyttää myös perustelevaan, mitä pidetään riittävänä näyttönä omistusoikeuden osoittamiseksi. Tällöin kokemussäännöstä tulee osa näyttökynnystä: jos vastapuoli B ei kykene esittämään riittävää näyttöä, joka kumoaisi kokemussäännön oletuksen, asia ratkaistaan hallitsija A:n hyväksi. Esimerkiksi: jos B ei pysty osoittamaan, että hänen omistusoikeutensa olisi todennäköisempi kuin A:n hallintaan perustuva oletus, näyttökynnys ei ylity, ja omistusoikeus jää A:lle.

Klamin ja hänen tutkimusryhmänsä mukaan ongelmallista tässä on se, että kokemussääntöä käytetään sekä näytön arvon arvioinnissa että näyttökynnyksen perustelussa. Tämä voi johtaa tilanteeseen, jossa kokemussäännölle annetaan liian suuri painoarvo; se ensinnäkin vaikuttaa siihen, miten todisteita arvioidaan, toiseksi määrittää, mikä katsotaan riittäväksi näytöksi. Esimerkiksi: jos A:n hallintaa pidetään kokemussäännön perusteella omistukseen viittaavana, B:n näyttö saattaa jäädä heikoksi jo siksi, että kokemussääntöä sovelletaan arvioitaessa B:n esittämien todisteiden arvoa. Kun B:n näyttö on heikko, kokemussääntö lopulta ratkaisee asian myös näyttökynnyksen osalta.

Peilataan tätä nyt kyseessä olevaan tilanteeseen. Asianomistaja väittää syytetyn syyllistyneen rikokseen, ja hänen kertomuksensa on ainoa suora todiste tapauksessa. Kokemussääntö "asianomistajan kertomus ei yleensä yksinään riitä syyksilukevaan tuomioon" toimii tässä tapauksessa ohjaavana periaatteena. Tämä sääntö antaa lähtökohdan, että asianomistajan kertomus tarvitsee tuekseen lisätodisteita, jotta se voisi täyttää näyttökynnyksen. Tätä tukee myös edellä esitetty Lindellin näkemys.

Näytön arvioinnissa kokemussääntö voi puolestaan vaikuttaa esimerkiksi seuraavasti: tuomioistuimien arvioi asianomistajan kertomusta kriittisesti ja pitää sitä lähtökohtaisesti riittämättömänä ilman tukitodistelua, kuten muita todistajia, asiantuntijalausuntoja tai fyysisiä todisteita. Tällöin kokemussääntö ohjaa tuomioistuimen arviota kertomuksen todistusarvosta. Näyttökynnyksen määrittelyssä kokemussäännön rooli voi korostua: jos tukitodistelua ei ole esitetty, tuomioistuimien voi päätyä siihen, että näyttökynnys ei ylity, koska kokemussäännön perusteella yksittäinen kertomus ei riitä vakuuttamaan tuomioistuinta syytetyn syyllisyydestä. Toisin sanoen, kokemussääntö ei ainoastaan vaikuta kertomuksen todistusarvoon, vaan myös siihen, miten paljon ja minkälaista lisänäyttöä tarvitaan näyttökynnyksen saavuttamiseksi.

Klamin esimerkki tuo esiin sen, miten kokemussäännöt voivat "kietoutua" näytön arviointiin ja näyttökynnyksen määrittelyyn, *samalla kertaa*. Tämä kaksoisrooli voi johtaa siihen, että kokemussääntöjen merkitys korostuu liikaa, mikä voi heikentää todistusharkinnan objektiivisuutta.

Rasilaisen kritiikki näyttökynnyksen oikeudellistamisesta voi katsoa liittyvän osaltaan tähän: kokemussäännöt eivät saa toimia kiinteinä oikeusohjeina, jotka määräävät näytön riittävyyden. Eri asia vain on, miten sama kokemussääntö voi toimia todistusharkinnassa ja näyttökynnyksen määrittelyssä yhtäaikaisesti.

Tämän tutkielman rajauksissa ei ole mahdollista käsitellä syvällisemmin kokemussääntöjen ja näyttökynnyksen välistä jännitettä, joten on todettava Klamin ja hänen tutkimusryhmänsä tavoin, että tilanne on todella hämmentävä²²³. Voidaan kuitenkin todeta, että kokemussääntö, jossa asianosaisen kertomus vaatii tuekseen tukitodistelua, on selkeintä nähdä ohjaavana periaatteena. Tällöin periaate auttaa arvioimaan, milloin yksittäisen todisteen uskottavuus on riittävä. Jos esimerkiksi asianomistajan kertomus on yksinään erityisen vakuuttava, tukitodistelun puuttuminen ei välttämättä heikennä sen todistusarvoa. Se ei kuitenkaan voi olla ehdoton vaatimus, vaan tuomioistuimen tulee edelleen arvioida näyttöä kokonaisuutena ja tapauskohtaisesti. Voihan olla, että korkeimman oikeuden ajatus oli juuri tämä todetessaan objektiivisten kriteerien vaatimuksesta ratkaisussa KKO 2021:5. Kyseisen tapauksen kohdan 96 muodostamaan poikkeukseen voidaan vielä huomioida Koposen näkemys. Hänen mielestään kohtaan 96 ei ole periaatetasolla huomauttamista, juuri sen vuoksi, ettei ehdottomia näyttösääntöjä voi vapaassa todistusharkinnassa juurikaan [sic] olla. Tässä kuitenkin samalla korostuu asianomaisen kertomuksen erityisen huolellinen arviointi. Objektiivisten kriteerien kohdalla Koponenkin kuitenkin miettii, miten asianomistajan kertomuksen luotettavuutta voitaisiin arvioida, jos mitään välillistä todistelua ei poikkeuksellisesti ole.²²⁴

Seuraavaksi pyritään siirtymään tarkastelemaan tukitodistelun vaatimusta niin sanotusti puhtaana kokemussääntönä todistusharkinnassa. Samalla pohditaan, miten kokemussäännöt konkreettisesti näyttäytyvät oikeuskäytännössä ja miten niiden käyttöä voidaan arvioida suhteessa vapaan todistusharkinnan periaatteisiin.

4.2.2 Kokemussääntö todistusharkinnan sisäisenä oikeusperiaatteena

Palataan kokemussäännön merkitykseen todistusharkinnan sisälle. Voidaan todeta, että edellä käsitellystä kokemussäännöstä tukitodistelun vaatimuksesta ei saa determinististä niin sanotusti tekemälläkään, sillä se pohjautuu tietynasteiseen, määrittelemättömään todennäköisyyteen. Tällöin se ei siis voi olla velvoittava eikä sen noudattaminen ole välttämätöntä jokaisessa

---

²²³ Ibid., s. 155.

²²⁴ Koponen 2024, s. 196. Koposen näkemys muista mahdollisista objektiivisesti arvioitavista kriteereistä ks. s. 196–197.

tapauksessa. Se ei siis voi olla oikeusohje. Jos se on sellaiseksi muodostunut, kuten Rasilainen on todennut, tulee asiaa tarkastella eri tavalla.

Rasilainen on edellä mainitulla tavalla tuonut esille, kuinka tuomarit, syyttäjät ja oikeudenkäyntiavustajat alkoivat tulkita tukitodistelun vaatimusta oikeusohjeena. Rasilainen ei kuitenkaan ole näkemystään suoranaisesti pohjannut mihinkään konkreettiseen, pois lukien mainitut korkeimman oikeuden ratkaisut.

Ratkaisu KKO 2021:5 todella näyttäytyy osaltaan ongelmallisena siinä mielessä, että ensinnäkin tapauksessa on todettu erikseen, kuinka oikeuspsykologinen asiantuntijalausunto ei ole sellainen ratkaisussa KKO 2013:96 tarkoitettu itsenäinen välillinen näyttö, jota asianomistajan luotettavakin kertomus lähtökohtaisesti vaatii virheettömyyden varmistamiseksi.²²⁵ Vaikka tukitodistuksen vaatimusta pidettäisiin edellä esitetyn mukaisesti vain ohjaavana periaatteena, kyseinen näkemys vahvistaa ajatusta siitä, että Rasilaisen näkemyksen mukaan kokemussääntöä on todellakin pidetty nimenomaan oikeusohjeena.

Ratkaisussa KKO 2021:5 on todettu, kuinka asianomistajan kertomuksen lisäksi ei ole esitetty syytettä tukevaa välillistä näyttöä. Asianomistajan kertomuksen luotettavuutta on kuitenkin arvioitu tapahtumien osittaisella riidattomuudella, muulla selvitetyllä tilalla, asianomistajan äidin kertomuksella sekä mainitulla oikeuspsykologian lausunnolla. Kyseessä ovat siis aiemmin mainitut objektiiviset kriteerit.²²⁶ Tämänkaltainen muu näyttö vahvistaa ratkaisun kokonaisvaltaista harkintaa ja sitä myöten sen yleistä hyväksyttävyyttä. Se ei kuitenkaan poista sanottua ongelmallisuutta oikeusohjeeseen liittyen.

Muissa Rasilaisen ja KKO 2021:5 viittaamissa tapauksissa voidaan todeta, että ratkaisuissa ei ollut havaittavissa suoranaista viittausta välillisen näytön vaatimukseen, vaan ratkaisussa näytti toistuvan pääsääntöisesti viittaukset KKO 2013:96 kohtaan 5-6, eli näyttökynnyksen korkeuteen ja näyttökysymysten tapauksittaiseen vaihteluun²²⁷, kohtaan 9, eli itsekriminointisuojaan ja selityselvöllisyyden ulottuvuuteen²²⁸ samoin kuin kohtaan 8, jossa on arvioitu oikeuspsykologisia näkemyksiä kertomuksen sisältöön liittyvästä arvioinnista.²²⁹ Ensimmäisen kahden kohdalla puhutaan lähinnä normatiivisesta arvioinnista, joka siis asettuu samoihin näkemyksiin kuin luvussa 3.4.1. Arviointi kokemuksen sisältöön liittyvistä seikoista ei kuitenkaan tätä ole.

²²⁵ KKO 2021:5, kohta 80.

²²⁶ KKO 2021:5, kohta 98, ks. myös *Silvennoinen* 2021, kohta Mitä ratkaisusta seuraa?

²²⁷ Näin esim. KKO 2013:97 kohta 7, KKO 2014:48, kohta 64. ja KKO 2019:54 kohta 10

²²⁸ KKO 2019:54 kohta 12.

²²⁹ KKO 2013:97 kohta 43, KKO 2019:54 kohta 11

KKO 2013:96 kohdassa 8 on arvioitu henkilötodistelun luotettavuutta oikeuspsykologian nykynäkemyksen mukaan. Perusteluissa todetaan, ettei henkilötodistelun luotettavuutta voida juurikaan perustaa henkilön ilmeisiin, eleisiin, puhetapaan tai tunnereaktioihin oikeudenkäynnissä tehtyjen havaintojen perusteella. Sen sijaan keskeistä on kertomuksen sisältö, kuten sen johdonmukaisuus, realistisuus, muuttumattomuus ja yksityiskohtien määrä. Vaikka näytön arvioinnissa painotetaan rikoksen tunnusmerkistön kannalta olennaisia seikkoja, myös kertomuksen muilla osilla, jotka eivät suoraan liity tunnusmerkistöön, voi olla merkitystä kuultavan uskottavuuden ja kertomuksen luotettavuuden arvioinnissa. Se, että ratkaisussa on viitattu lähinnä oikeuspsykologiseen tutkimuskirjallisuuteen, ei poista sitä, että kyseessä on todistajapsykologinen eli probabilistinen kokemussääntö²³⁰, jolla ei ole velvoittavuutta. Ratkaisussa KKO 2019:54 oli siis viitattu tältä osin samoihin arvioihin kuin ratkaisussa KKO 2013:96. Tältä osin on huomattava, että tuomioistuimessa samojen todistuspsykologisten kokemussääntöjen käytön on kuitenkin katsottu lisäävän asianosaisten yhdenvertaisuutta²³¹.

Poikkeuksen välillisen näytön vaatimuksesta tekee kuitenkin ratkaisu KKO 2019:54, jossa kyseinen seikka on erikseen nostettu esiin. Ratkaisun johtopäätösten perusteella vaikuttaisi siltä, että korkein oikeus perusti ratkaisunsa erityisesti asianomistajan muistikuviiin, niihin perustuvan kertomuksen syntytapaan ja osin sen sisältöön, jotka objektiivisesti arvioiden horjuttivat kertomuksen luotettavuutta. Myöskään esitetyt lääkärinlausunnot eivät tukeneet riittävästi syytettä. Käsittelemättä tarkemmin kyseisen tapauksen yksityiskohtia voidaan kuitenkin todeta, että korkein oikeus vaikutti edellyttävän välillistä näyttöä.

Eri mieltä olleet jäsenet katsoivat, että korkeimman oikeuden olisi tullut kyseisessä ratkaisussa hankkia viran puolesta asiantuntijalausunto asianomistajan muistikuviiin liittyen. Silvennoisen mukaan kyseisen ratkaisun perustelut olisivat voineet vahvistua, jos asiassa olisi hankittu asiantuntijatodistelua vähemmistön lausunnon tavoin, erityisesti arvioitaessa vuosikymmenten taikaisten muistojen ja terapiassa syntyneiden muistojen luotettavuutta. Nykyisellään Silvennoisen mukaan ratkaisusta jää jonkin verran epäselväksi, mihin korkein oikeus perustaa arvionsa ajan kulumisen vaikutuksesta muistivääristymien riskiin tai siitä, miten pitkäaikainen ja intensiivinen terapia sekä asianomistajan haavoittuva tila vaikuttavat muistojen muodostumiseen ja niiden luotettavuuteen.²³² Toki luvun alussa esitetyn tavoin, tuomioistuimella ei ole sidottu asiantuntijan lausuntoon, vaan lausunnon merkitys kuuluu vapaan todistusharkinnan piiriin. Jos tuomioistuimella nojaa asiantuntijan lausuntoon ilman, että se arvioi lausunnon luotettavuutta, on

---

²³⁰ Ks. *Stanikić* 2014, s.70.

²³¹ *Väisänen – Korkman* 2014, s. 735.

²³² *Silvennoinen* 2019, kohta Mitä ratkaisusta seuraa?

mahdollista epäillä, että tuomioistuimelle kuuluva ratkaisovalta on tällöin siirtynyt asiantuntijalle.²³³ Näin ollen asiantuntijan lausunto ei suoranaisesti nosta kyseisen tapauksen arvoa vapaan todistusharkinnan kontekstissa, mutta asiantuntijalausunto olisi voinut lisätä ensinnäkin ratkaisun yleistä hyväksyttävyyttä nimenomaan perusteluiden kautta, johon todistusharkinnan kriteereidenkin katsotaan nojautuvan. Tätä kautta se olisi puolestaan vahvistanut sitä, ettei ratkaisussa olisi vaikuttanut subjektiiviset arviot, toisin sanoen mielivalta, jolloin sen voi katsoa selkeästi korostavan paremmin vapaan todistusharkinnan periaatetta.

Se, kuinka yleisesti tukitodistelun vaatimusta on noudatettu oikeusohjeena, varsinkin syyttäjien ja oikeusavustajien toimesta, on tämän esityksen puitteissa vaikea todeta. Rasilaisen näkemystä ei ole kuitenkaan sinänsä syytä epäillä. Lisäksi huomionarvoista on esimerkiksi Pihan tekemä tutkimus. Hän on käynyt läpi 119 käräjäoikeuden tapausta liittyen törkeisiin raiskauksiin. Piha on todennut tutkimuksessaan, että raiskaustapauksiin liittyvässä oikeuskäytännössä on huolestuttavaa vaihtelua siinä, miten ja missä määrin tietyt käyttäytymismallit saavat todistusarvoa. Joissain tapauksissa tuomarit ovat tehneet täysin vastakkaisia johtopäätöksiä saman kertomuksen uskottavuudesta, mikä viittaa Pihan mukaan siihen, että osa tuomareista nojaa virheellisiin taustaoletuksiin tai tekee niistä perusteettomia päätelmiä. Virheellisiin uskomuksiin, kuten raiskausmyytteihin, tukeutuminen asianomistajan epäluotettavuuden osoittamiseksi voi vaarantaa raiskauksen uhrien oikeudenmukaisen kohtelun. Vaikka suoranaista raiskausmyytteihin tukeutumista esiintyi Pihan mukaan harvoin, tuomarit käyttivät toisinaan kertomuksen tukena käyttäytymismalleja, jotka sopivat raiskauksen kontekstiin. Piha kuitenkin korostaa, ettei tätä tulisi tulkita raiskausmyyttien hyväksymisenä, sillä päättely voi perustua myös pyrkimykseen saavuttaa paras mahdollinen selittävä koherenssi tai *suomalaiseen oikeusperiaatteeseen*, jonka mukaan raiskausasianomistajan kertomus vaatii tukevia todisteita.²³⁴ Tämä näkemys vahvistaa jälleen esitettyä näkemystä siitä kuinka yleiseen elämäkokemukseen liittyvät kokemussäännöt voivat selittää sen, miksi eri tuomioistuimet voivat päätyä erilaisiin johtopäätöksiin saman aineiston pohjalta²³⁵. Pihan tutkimustulos näyttäytyy tässäkin valossa hyvin huolestuttavalta. Se, että tuomioistuimet pyrkivät yhdenmukaisuuteen ei ole sinänsä ongelma, vaan tämäkin seikka turvaa yhdenvertaisuuden vaatimusta. Pihan tuloksissa on kuitenkin havaittavissa kaksikin ongelmaa. Ensinnäkin, jos ratkaisussa ei huomioida tapausten yksilöllisiä piirteitä ja päätöksiä tehdään asenteellisesti, lisääntyy riski, että ratkaisut perustuvat subjektiivisiin näkemyksiin.

²³³ Rask 2011, s. 13.

²³⁴ Piha 2024, s. 91, 106: Piha toteaa:” – – this should not be interpreted as an acceptance of rape myths, because this reasoning could be explained by the search for optimum (explanatory) coherence or the *Finnish legal principle* that a rape complainant’s testimony requires supporting evidence.” Kursivointi tässä.

²³⁵ Ks. luku 2.2.3.

Toinen seikka on, ettei tukitodistelun vaatimus voi missään nimessä olla oikeusperiaate. Ainaakaan, jos se katsotaan puhtaaksi kokemussäännöksi.

Korkeimman oikeuden päätösten prejudikaattiluonteesta Rasilainen on itsekin todennut, että hänen artikkelissaan esitettyihin ongelmiin on jouduttu, kun kyseisiä korkeimman oikeuden ratkaisuja ei ole ymmärretty lukea demonstratiivisina eli esimerkinomaisina ratkaisuna vastaavan kaltaisissa ongelmissa. Sitä vastoin ennakkopäätökset on luettu deklatorisina eli oikeustilaa oikeussäännöin selkeyttävinä ratkaisuina, johon Rasilaisen mukaan korkein oikeus on osaltaan itsekin myötävaikuttanut.²³⁶ Myös Klami on todennut, ettei korkeimman oikeuden ratkaisuja tulisi tulkita liian helposti prejudikaatinomaisiksi silloin, kun kyse on näytön arvioinnista. Klamin mukaan tietyissä korkeimman oikeuden ratkaisuissa on katsottu, ettei myötäsyötetyt kertomus yksinään riitä toisen syytetyn tuomitsemiseksi. Hänen mielestään tämä on haluttu perusteetta yleistää säännöksi, ilman että on pohdittu muun muassa aputosiseikkafunktiota.²³⁷ Tätä näkemystä voidaan heijastaa esimerkiksi jo edellä esitettyyn siitä, kuinka oikeuskäytännössä eri seikkojen roolien selkeyttäminen on olennaista näytön arvioinnissa, jotta arvioinnin objektiivisuus ja johdonmukaisuus säilyy²³⁸.

Ennakkopäätösten osalta on vielä huomattava, että kyseessä ovat oikeuslähdeoppimme mukaan heikosti velvoittavat oikeuslähteet²³⁹. Näitä ovat myös lakien esityöt. Kokemussäännöt esiintyvät myös joissain määrin hallituksen esityksissä, joten lopuksi tarkastellaan vielä lyhyesti tätä näkökulmaa.

4.2.3 Kokemussäännöt lakien esitöissä

Lakien esitöissä saattaa olla viittauksia kokemussääntöihin. Esimerkkinä HE 46/2014 vp, jossa on todettu, että yleisen elämäkokemuksen mukaan velkoja ei anna kuittia ennen kuin velka on tosiasiaa maksettu²⁴⁰. Tässä tapauksessa kyseessä on vain esimerkinomainen toteamus, jolla ei luonnollisesti voi katsoa olevan sitovaa vaikutusta.

Hallituksen esityksessä HE 105/2009 vp puolestaan käsitellään kokemussääntöä valitusasian käsittelyn jatkamiseen hovioikeudessa liittyen. OK 26:15 toteaa muun muassa, ettei hovioikeudessa tarvitse ottaa käräjäoikeudessa vastaanotettua suullista todistelua uudelleen vastaan, jos

---

²³⁶ Rasilainen 2023, s. 75.

²³⁷ Klami 2000, s. 44.

²³⁸ Ks. esim. luku 3.4.4.

²³⁹ Myös Rasilainen on tuonut tämän esille, mutta huomauttaa, että ennakkopäätösten asema on todellisuudessa vahvempi kuin tämä, ks. Rasilainen 2023, s. 61 ja alav. 13.

²⁴⁰ HE 46/2014 vp, s. 9.

näytön arvioinnin oikeellisuudesta ei voi jäädä 12 §:ssä tarkoitetun (kirjallisen) oikeudenkäyntiaineiston perusteella kokonaisuutena arvioitaessa mitään varteenotettavaa epäilystä. Lain esitöissä todistelun uudelleen vastaanottamisen arvioimisessa on ohjeistettu huomioimaan, että mikäli valittaja ei valituskirjelmässään esitä näytön riitauttamisen lisäksi perusteluja kärjäoikeuden näytön uskottavuutta koskevan arvioinnin horjuttamiseksi tai jos esitetyt väitteet ovat *yleisen elämäkokemuksen* perusteella hyvin epätodennäköisiä, ei todistelua tarvitse ottaa pääkäsittelyssä uudelleen vastaan. Tämä pätee erityisesti silloin, kun kärjäoikeuden tuomion, valituskirjelmän ja muun laillisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella ei jää mitään varteenotettavaa epäilyä siitä, etteikö kärjäoikeuden ratkaisu olisi kyseisen todistelun osalta oikein.²⁴¹

Oikeuskäytännössä ei kuitenkaan ollut havaittavissa, että perusteluissa olisi tukeuduttu yleisen elämäkokemuksen mukaiseen arviointiin. Esimerkiksi Vaasan hovioikeuden ratkaisussa Vaasan HO 7.3.2013 308 kyseinen hallituksen esityksen toteamus tuodaan esille, mutta hovioikeus näyttää painottaneen kärjäoikeuden päätöksessä esitettyjen tosiseikkojen kiistämättömyyttä ja valituksen kohdistumista oikeudellisen arvioinnin virheellisyyteen. Kärjäoikeuden todistelua ja sen uskottavuutta koskevaa arviota ei ollut riitautettu konkreettisesti, mikä johti hovioikeuden päätelmään, ettei kärjäoikeuden näytön arvioinnin oikeellisuudesta jäänyt varteenotettavaa epäilyä. Näin ollen päätös nojautui pitkälti kärjäoikeuden näytön arvioinnin hyväksymiseen ja valituksen sisällön rajallisuuteen.

Ratkaisussa KKO 2023:23 samaan hallituksen esityksen kohtaan viitattaessa yleiseen elämäkokemukseen perustuva arviointi on puolestaan jätetty kokonaan huomioimatta. Perusteluissa on lain esitöihin viitaten todettu ainoastaan esimerkinomaisesti tilanne, jossa valittaja ei ole valituskirjelmässään esittänyt mitään perusteita kärjäoikeuden näytön arvioinnin horjuttamiseksi.²⁴²

Hallituksen esityksessä HE 66/1988 vp puolestaan arvioidaan RL 31:3:n mukaista kiristyksen yritystä. Sen mukaan arvioitaessa yrityksen uhkausta, tulee sen olla ainakin sellainen, että *yleisen kokemuksen* mukaan uhkaus on omiaan saamaan uhatun taipumaan.²⁴³ Lähinnä kysymys on siis oikeudellinen, eli millä tavoin kiristyksen yrityksen edellytykset täyttyvät. Joka tapauksessa hallituksen esitys esittää tulkinnallista ohjausta siihen, miten ihmisen käyttäytymistä tulisi arvioida. Tätä kautta tapausta voidaan heijastaa myös näytön arviointiin yleisellä tasolla.

---

²⁴¹ HE 105/2009 vp, s. 70.

²⁴² KKO 2023:23 kohta 11.

²⁴³ HE 66/1988 vp, s. 99–100.

Hallituksen esityksen vaatimus siitä, että uhkauksen ja sen kohteen asennoitumisen välillä tulee olla syy-yhteys, edellyttää sekä objektiivista että subjektiivista arviointia. Eli miten tuomioistuimien arvioi objektiivisesti uhkauksen luonnetta ja todennäköisyyttä saada uhri taipumaan, mutta myös miten uhrin subjektiivinen kokemus otetaan huomioon. Tällöin tilanteessa täytyy arvioida, miten tuomioistuimien punnitsee eri todisteiden merkitystä uhkauksen ja sen vaikutuksen osoittamiseksi. Ratkaisusta KKO 2002:98 voidaan päätellä, että hallituksen esityksessä esitettyä "yleisen elämäkokemuksen" kriteeriä pidettiin vahvasti ohjeena arvioitaessa, oliko A:n lausuma rikoslain 31:3:ssä tarkoitettu uhkaus. Tapauksessa maahan muuttanut yrittäjä B oli rakentanut ravintolansa eteen ulkoterrassin, joka ulottui viereisen liikehuoneiston alueelle. A, joka toimi liikehuoneiston omistajan puolesta, oli pyrkinyt painostamaan B:tä poistamaan terrassin uhkaamalla oleskeluluvan peruuttamisella. Korkein oikeus katsoi A:n syyllistyneen kiristyksen yritykseen. Korkein oikeus viittasi ratkaisussaan suoraan hallituksen esityksen näkemykseen siitä, että kiristyksen yrityksessä käytetyn uhkauksen on oltava "yleisen kokemuksen mukaan omiaan saamaan uhatun taipumaan". Tämä viittaa siihen, että hallituksen esityksen ohjeistus on vaikuttanut merkittävästi ratkaisun perusteluihin. Kuitenkin tapauksessa oli myös muuta lisänäyttöä, joka tuki A:n syyllistymistä kiristyksen yritykseen.

Näitä seikkoja olivat A:n käyttäytyminen ja lausumat: A oli käyttäytynyt tavalla, joka oli antanut vaikutelman viranomaisen edustajasta tai lakimiehestä, ja hän oli vaatinut B:tä purkamaan terrassin uhaten oleskeluluvan peruuttamisella. Tämä käyttäytyminen ja lausumat osoittivat pyrkimystä vaikuttaa B:n toimintaan uhkauksen kautta.

B:n ja todistajan kertomukset: Sekä B että todistaja olivat johdonmukaisesti ja yhtäpitävästi kertoneet tapahtumista ja uhkauksesta esitutkinnasta lähtien. Korkein oikeus totesi, ettei heidän kertomustensa luotettavuutta ollut aihetta epäillä.

B:n olosuhteet ja asema: B:n asema maahanmuuttajana, joka oli joutunut aiemmin selvittämään lupakysymyksiä, teki oleskeluluvan peruuttamiseen viittaavan uhkauksen erityisen painostavaksi. Tämä otettiin huomioon arvioitaessa uhkauksen "yleistä tehokkuutta".

Tahallisuuden arviointi: Korkein oikeus katsoi, että A:n mahdollinen erehdys anniskelu-oikeuksista ei poistanut hänen tahallisuuttaan, koska se ei liittynyt olennaiseen seikkaan, joka olisi vaikuttanut hänen toimintaansa.

Näin ollen hallituksen esityksen ohje kylläkin oli tärkeä osa ratkaisun perusteluja, mutta se ei ollut ainoa syy siihen, että A:n katsottiin syyllistyneen kiristyksen yritykseen. Päätös perustui myös tapauskohtaisiin olosuhteisiin, kuten A:n lausumiin, B:n asemaan ja todistajien

kertomuksiin, jotka tukivat A:n syyllisyyttä. Näin ollen korkein oikeus tarkasteli tapausta objektiivisesta lähtökohdasta; uhkausta arvioitiin yleisen elämäkokemuksen perusteella, ottaen huomioon tilanteen ulkoiset olosuhteet ja uhrin asema. Lisäksi tapauksessa huomioitiin uhrin subjektiivisen kokemuksen merkitystä; B:n subjektiivinen kokemus vahvisti uhkauksen vakavuutta ja sen potentiaalista vaikutusta. Tuomioistuimien ei kuitenkaan pitänyt ratkaisevana sitä, että B ei ollut taipunut uhkaukseen, vaan keskittyi siihen, oliko uhkaus "omiaan" saamaan hänet taipumaan.

Toisin oli kuitenkin esimerkiksi Helsingin hovioikeuden ratkaisussa Helsingin HO 30.8.2012 2256. Tapauksessa syytetty oli uhannut ilmoittaa työnantajansa luvattomasta iltotulitusvälineiden varastoinnista Tukesille, ellei hänen vaatimuksiaan vastuuvapaussitoumuksesta ja työnantajan kattamista sakoista hyväksyttäisi. Asiassa arvioitiin, täyttikö hänen menettelynsä kiristyksen yrityksen tunnusmerkistön RL 31:3:n mukaisesti. Tapauksessa hovioikeuden enemmistö katsoi, että A:n uhkaukset eivät objektiivisesti arvioiden olleet omiaan saamaan B:tä tai yhtiötä taipumaan A:n vaatimuksiin. Enemmistö painotti B:n nopeaa ja sovittelevaa vastausta A:n viesteihin sekä työsopimusneuvottelujen jatkumista uhkausten jälkeen useiden viikkojen ajan. Näiden perusteella enemmistö päätyi siihen, että uhkaus ei ollut riittävän tehokas täyttämään kiristyksen yrityksen tunnusmerkistöä, eikä A:n menettelyä voitu pitää tahallisenä rikoksena. Eri mieltä ollut jäsen puolestaan katsoi, että A:n uhkaus oli yleisen elämäkokemuksen mukaan omiaan saamaan B:n ja yhtiön taipumaan A:n vaatimuksiin. Eri mieltä ollut jäsen painotti, että valvovalle viranomaiselle tehtävä ilmoitus luvattomasta toiminnasta juuri ennen vuodenvaihteen sesonkia olisi voinut aiheuttaa merkittävää haittaa yhtiön imagolle ja toiminnalle. Hänen mukaansa uhkaus oli laadultaan sellainen, että se olisi voinut saada vastaavassa tilanteessa olevan henkilön taipumaan vaatimuksiin. Hän myös korosti, että A oli tietoisesti valinnut ilmoituksen ajankohdan tehostaakseen uhkaustaan.

Tässä tapauksessa eroavaisuus liittyy erityisesti siihen, miten yleisen elämäkokemuksen perusteella arvioitiin uhkauksen tehokkuutta ja sen vaikutusta uhatun toimintaan. Enemmistö ei pitänyt uhkausta riittävän vakavana tai tehokkaana, kun taas eri mieltä ollut jäsen näki sen olleen omiaan saavuttamaan A:n tavoittelemien vaikutuksen. Tämä ero korostaa yleisen elämäkokemuksen subjektiivista luonnetta ja sen tulkinnanvaraisuutta oikeudellisessa harkinnassa.

Vapaassa todistusharkinnassa on tietyllä tavalla kyseenalaista, että lakien esitöissä ohjataan toimimaan yleisen elämäkokemuksen varassa. Ensinnäkin pelkästään sen suhteen, että lain esitöiden tasolla annetaan tietyllä tavalla tulkinnallista ohjetta, miten näyttöä tulee arvioida. Toiseksi sen suhteen, että ohjeistus yleisen elämäkokemuksen käyttöön voi ohjata

mielivaltaan, mikä on selkeästi vapaan todistusharkinnan vastaista. Ensimmäisen kohdalla on kuitenkin huomattava, että edellä mainitulla tavalla lakien esityöt ovat heikosti velvoittavia. Niillä on kyllä nähty käytännössä myös vahva asema oikeuslähteenä. Toisaalta esimerkiksi ajan kulumisen on nähty vaikuttavan esitöiden merkitykseen oikeuslähteenä.²⁴⁴ Viimeksi mainituissa tapauksissa lain esityöt ovat verrattain vanhat, joten niille ei voi antaa kovin suurta merkitystä.

Toisen seikan kohdalla voidaan sanoa, että vastuu siirtynee lainkäyttäjälle. Tällöin on otettava huomioon vapaata todistusharkintaa ohjaavat periaatteet ja tapauskohtaiset olosuhteet. Tästä hyvänä esimerkkinä toimii edellä esitetty tapaus. Ratkaisu KKO 2002:78 osoittaa, miten lain esitöissä esitetyn ohjauksen kanssa tulee operoida. Näytön arvioinnissa tulee varmistaa, että jokaisen tapauksen yksilölliset piirteet otetaan huomioon. Esimerkiksi uhkauksen vaikutus voi riippua uhrin henkilökohtaisista ominaisuuksista, kuten iästä, terveydentilasta tai muista erityispiirteistä. Tällä tavalla varmistetaan myös Rasilaisen esittämä huoli siitä, ettei päätöksenteossa unohdeta henkilöiden yksilöllisiä piirteitä. Mutta koska ihmiset harkitsevat näitä tapauskohtaisesti hyvin eri tavalla, tulisi lakien esitöissäkin varoa käyttämästä yleistä elämäkokemusta tulkinnan apuna.

4.3 Havainnot aineistosta

Oikeustieteissä on yhteisymmärrys siinä, että deterministinen kokemussääntö sitoo tuomioistuinta näytön harkinnassa eikä tuolloin voida puhua vapaasta todistusharkinnasta. Siinä vaiheessa, kun kysymyksessä ovat probabilistiset tai yleistykseen liittyvät kokemussäännöt, on tilanne monimutkaisempi. Yleiseen elämäkokemukseen liittyvien kokemussääntöjen osalta osittain lienee selvää, ettei sitovuutta voi olla. Toinen asia on silloin kun kyseessä ovat probabilistiset kokemussäännöt. Kun probabilistinen kokemussääntö on vahva, yleisesti tunnettu ja hyväksytty, sen sivuuttaminen voi merkitä vapaan todistusharkinnan asettaman huolellisen harkinnan sivuuttamista. Oman ongelmansa luo tilanteeseen siis jo luvussa 3 esille tuotu kokemussäännön sisällön luotettavuuden arvioiminen. Asiantuntijatodistelusta voidaan saada tukea kokemussäännön sisällön luotettavuuden arviointiin, mutta kuten todettua, vapaaseen todistusharkintaan kuuluu myös asiantuntijatodistelun arvioiminen kriittisesti.

Vapaa todistusharkinta ei salli, että todistusarvoltaan heikko eli heikko probabilistinen tai yleistykseen perustuva kokemussääntö sitoisi tuomioistuinta. Tällöin asettelussa ensinnäkin vaikuttaa se, kuinka vahvana kokemussääntö nähdään. Toisena ongelmana voidaan nähdä se, missä

---

²⁴⁴ Määttä 2024, s.7–8.

asemassa kokemussääntö vaikuttaa. Jos kyseessä on puhtaasti todistusharkinnan sisällä vaikuttava kokemussääntö, ei kokemussääntö voi olla tuomioistuinta sitova, jos sillä ei ole deterministisen kokemussäännön asemaa. Muussa tapauksessa kokemussäännön vahvuutta ja arvoa on arvioitava erikseen tapauskohtaisesti yksilölliset olosuhteet huomioon ottaen, jotta vapaan todistusharkinnan periaatetta ei vaaranneta.

Eri asia on, jos kokemussääntö nähdään osana näyttökynnyksen määrittelyä. Tämä luo osaltaan monimutkaisen kuvion vallitsevaan ajatukseen ensinnäkin siitä, että todistusharkinta tulee erottaa näytön riittävyyden normatiivisesta elementistä. Oman erillisen painotuksen asiaan tuo se, jos samaa kokemussääntöä käytetään sekä todistusharkintaan sisältyvän näytön riittävyyden arviointiin että näyttökynnyksen asettamiseen.

Ajattelipa asiaa miltä kantilta tahansa, palautuu kaikki loppujen lopuksi ratkaisun perusteluiden hyväksyttävyyteen. Tämä on ollut kantavin näkökulma koko esityksen ajan. Kuten Koponen on todennut, perusteluissa ei riitä yleinen toteamus siitä, että näyttö riittää tai ei riitä syyksilukemiseen. Perusteluissa on syytä tuoda esille kunkin todisteen näyttöarvo ja sen perustelut. Jos yksittäisten todisteiden arviointia ei avata, jää näyttöharkinnan peruste epäselväksi. Mikäli jokin seikka on vaikea konkretisoida, on syytä arvioida uudelleen sen merkitystä. Yleisten perusteiden toistaminen ilman sisältöä ei paranna ratkaisun laatua.²⁴⁵

Selvää kuitenkin on, kokemussääntöjen soveltamisessa on aina huomioitava tapauskohtaiset olosuhteet. Niille ei voi hakea institutionaalista tukea lakien esitöistä sen enempää kuin oikeuskäytännöstäkään, vaan niiden käyttö edellyttää aina itsenäistä ja harkittua arviointia.

5 Johtopäätökset

Kokemussääntöjen merkitys todistusharkinnassa ei varmastikaan ole jäänyt epäselväksi tämän tutkielman osalta. Eri asia on, miten niiden sisältöön ja asemaan tulisi suhtautua. Teorian osalta on pyritty selkeyttämään tuota jaottelua. Deterministisen kokemussäännön osalta sen sisältö ja asema on selvä. Kun kyseessä on puhtaasti luonnonlain asemassa oleva kokemussääntö, sen luotettavuus on vahva ja jos se soveltuu tapaukseen, tuomioistuimen on otettava se ratkaisunsa perustaksi. Tuolloin ei voida enää puhua vapaasta todistusharkinnasta.

Kun kyseessä ovat probabilistiset kokemussäännöt tai inhimilliset yleistyksset, tilanne on epäselvempi. Tässä tutkielmassa on teorian osalta pyritty antamaan ohjaavaa tukea niiden käyttöön.

---

²⁴⁵ Koponen 2024, s. 200.

Kun kyseessä ovat vahvaan todennäköisyyteen perustuvat kokemussäännöt, voidaan yleensä puhua probabilistisista kokemussäännöistä. Näiden taustalla on yleensä vahvaa tutkimuksellista ja tilastollista tukea, kuten DNA:n vastaavuus. Muussa tapauksessa voidaan puhua pelkästään inhimillisistä yleistyksistä, joilla on yleisestikin katsottu olevan hyvin heikko todistusarvo.

Oikeuskäytännön osalta jaottelu ei kuitenkaan ole niin selvä. Kuten huomattiin, probabilististen kokemussääntöjen arvioinnissa näyttäisi vaikuttavan yleistyksiin perustuvat kokemussäännöt taustalla. Tämä tuli esille esimerkiksi tapauksissa liittyen DNA:han ja postihuumetapauksiin. DNA:n kohdalla voidaan puhua probabilistisesta kokemussäännöstä. Myös vastaanottajamerkintä postilähetyksessä voisi toimia tietynasteisena probabilistisena kokemussääntönä, mutta toisaalta sen voi katsoa olevan myös pelkästään yleistys. Huomioitavaa on, että kummassakaan tapauksessa ne eivät kuitenkaan yksinään ole riittäviä.

Kokemussäännöt vaikuttaisivatkin sulautuvan samaksi epämääräiseksi massaksi todistusharkinnan sisällä. Tapauksessa KKO 2020:78 liittyen hätävarjeluun, enemmistö painotti perusteissaan pitkäkestoisen ja toistuvan perhe- ja lähisuhdeväkivallan vaikutusta vastaajaan, kun taas eri mieltä ollut jäsen keskittyi lähinnä vammojen sijaintiin ja laatuun lähestyen arvioinnissaan determinististä kokemussääntöä. Kyseisen kokemussäännön ei kuitenkaan voi katsoa yksinään olevan riittävä asemastaan huolimatta, sillä tilanteessa tulee ottaa huomioon myös olosuhteet, kuten tilanteen kaoottisuus. Ratkaisun hyväksyttävyyttä, niin tuomareiden keskuudessa kuin yleisellä tasolla, olisi lisännyt näiden näkemysten yhdistäminen selkeällä tavalla.

Kokemussääntöjen sulautuminen todistusharkinnan sisällä on ongelmallista, sillä kuten tutkielmassa on tuotu esille, probabilististen kokemussääntöjen ja inhimillisten yleistysten todistusarvo voi ensinnäkin vaihdella merkittävästi. Niiden *sisältö* on eri. Todistusarvon vaihtelevuus on suorassa yhteydessä virhelähteiden kasvamiseen. Toiseksi ongelmana on kokemussääntöjen velvoittavuus. Vahvan probabilistisen kokemussäännön sivuuttaminen voi merkitä huolellisen harkinnan vaatimuksen laiminlyöntiä. Mutta jos esimerkiksi ratkaisujen perusteluissa ei tehdä merkittävää eroa kokemussääntöjen sisällöstä ja luotettavuudesta, toisin sanoen perustuuko kokemussääntö vahvaan ja luotettavaan tietoon vai pelkkään yleistykseen, on niiden velvoittavaa *asemaa* vaikea arvioida. Tällöin perusteluiden arvioiminen voi olla yhtä epämääräistä kuin mitä itse näytön arviointi on ollut.

Sama koskee kokemussäännön *roolia*. Tutkielmassa on tullut esille ensinnäkin kokemussääntöjen ja aputositseikkojen välinen rajapinta. Todistusharkinnassa näiden välinen raja on joustava ja se voi myös hämärtyä. Niitä voi olla perusteltua käyttää rinnakkain. Huomattavaa kuitenkin

on, että tämä seikka korostaa kokemussääntöjen moninaista roolia ensinnäkin siten, että ne voivat esimerkiksi vaikuttaa myös aputositseikan asemassa olevan seikan arviointiin. Sama koskee vastaavasti kaikkien muiden todistusharkinnan sisällä vaikuttavien ”seikkojen” asemaa. Jos tuomari ei riittävällä tavalla varmistu prosessin aikana, mikä merkitys faktoille annetaan, voi oikeusturva vaarantua. Tämä heijastuu esimerkiksi kontradiktorisuuden vaatimukseen samoin kuin kokemussääntöihin. Jotta voidaan turvata oikeudenmukainen ratkaisu, tulee näytön arvioinnissa toimia erityisen huolellisesti. Tämä koskee myös sitä, että kokemussääntöjen rooli todistusharkinnassa tulee tunnistaa, mutta se pitää myös osata sanoittaa.

Kokemussääntöjen rooli todistusharkinnassa voi näkyä myös kaksoisroolina. Tämä tuli esille pohdittaessa kokemussäännön muuttumista oikeusohjeksi. Kuten todettiin, kokemussääntö ei voi toimia oikeusohjeena todistusharkinnassa eikä sille voi hakea institutionaalista tukea oikeuskäytännöstä tai lakien esitöistä. Muutoin kokemussääntö todella muuttuu oikeusohjeksi vastoin vapaan todistusharkinnan periaatetta. Eri asia on, miten kokemussääntöön tulisi suhtautua näyttökynnystä asetettaessa. Tämä on normatiivinen kysymys, mutta se nostaa esille mielenkiintoisen kysymyksen siitä, saako kokemussääntö tällöin suhteettoman suuren painoarvon, kun se huomioidaan kahteen kertaan? Tällöin kaksoiskäyttö voi vääristää oikeudellista harkintaa. Tutkielman rajauksissa ei ollut mahdollista käsitellä syvällisemmin kokemussääntöjen ja näyttökynnyksen välistä jännitettä, joten tämä aihe jää jatkotutkimusten pohdittavaksi. Se kuitenkin korostaa kokemussääntöjen moninaista roolia ja vaikuttaa siten selvästi sen asemaan, eli velvoittavuuteen todistusharkinnan sisällä. Selkeintä esimerkiksi tukitodistelun vaatimuksen osalta on nähdä kokemussääntö ainoastaan ohjaavana periaatteena, joka auttaa arvioimaan näyttöä kokonaisuutena ja tapauskohtaisesti.

Kokemussääntöjen rooli on siten myös merkityksellisessä asemassa. Kuten Klami on todennut, päätöksentekoprosessissa, jossa vallitsee enemmän tai vähemmän epävarmuutta tosiasioista, normeista tai niiden välisestä suhteesta, kaikki kytkeytyy lopulta tavalla tai toisella toisiinsa. Huomionarvoista on kuitenkin se, että tästä ei Klaminkaan mukaan seuraa, että päätöstekoprosessin tarvitsisi olla ”kokonaisvaltainen ” siinä mielessä, että suvaittaisiin epäanalyyttistä ja mahdollisesti jopa tunteenvaraista lähestymistä päätösongelmiin.²⁴⁶ Ja näin ollen voidaan todeta kaiken perustuvan lopulta perusteluiden tärkeyteen. Perusteluiden johdonmukaisuus ja läpinäkyvyys ovat avainasemassa arvioitaessa todistusharkinnan samoin kuin kokemussääntöjen hyväksyttävyyttä.

---

²⁴⁶ Klami 2000, s. 117.

Virolainen ja Martikainen ovat huomanneet omassa tutkimuksessaan jo yli vuosikymmen sitten, että tuomioiden perusteluiden laatu ei ollut merkittävästi parantunut vuosituhannen vaihteeseen verrattuna. Tämä on näkynyt erityisesti laajoissa ja näytöllisesti vaikeissa tapauksissa ja esimerkiksi alioikeuksien perusteluissa on ollut puutteita. Heidän mukaansa tuomioistuimet eivät aina hyödynnä oikeuskirjallisuudessa kehitettyjä todistusharkinnan teorioita, malleja tai metodeja, eivätkä rikosasioissa systemaattisesti perustele näyttökynnyksen täyttymistä "ei järkevää epäilyä" -vaatimuksen mukaisesti.²⁴⁷ Tämän tutkielman oikeustapausaineisto on ollut suhteellisen suppea eikä sen pohjalta voi tehdä vielä näin laajaa yleistystä, mutta on kuitenkin todettava, että perustelujen epäselvyys on ollut havaittavissa tämänkin esityksen osalta.

Kuten Rasilainenkin on todennut, ei riitä, että tuomari on itse vakuuttunut ratkaisunsa oikeellisuudesta, vaan hänen on saatava perustelujensa kautta siitä vakuuttuneeksi kenet tahansa tuomion lukeva²⁴⁸. Näin asian on oltava myös alussa esitettyjen todistusharkinnan kriteerien mukaan, jotka vaativat todistusharkinnalta objektiivisuutta ja diskursiivista analyysiä, jotta ne voivat olla intersubjektiivisesti hyväksyttävissä.

Yleistä hyväksyttävyyttä on hankala mitata, mutta jonkunlaista viitettä voidaan saada esimerkiksi julkisesta keskustelusta. Huomiota on herättänyt eräs kärjäoikeuden päätös, jossa (lautamiesten toimesta) arvioitiin, ettei raiskausta voinut tapahtua, koska yleisen elämäkokemuksen mukaan raiskauksen uhri ei kykene muutaman kuukauden tapahtumien jälkeen osallistumaan televisio-ohjelmaan. Hovioikeus muutti kärjäoikeuden tuomiota myöhemmin.²⁴⁹ Tämäntapaisiin, selkeästi subjektiivisiin arvioihin langettava tuomio ei luonnollisestikaan voi perustua ja sen yleinen hyväksyttävyys on ollut syystäkin keskustelu aiheena. ”Yleinen elämäkokemus” terminä on ylipäätään hyvin heikosti sopeutuva todistusharkintaa. Oikeuskirjallisuudessa on todettu, ettei olemassa edes ole mitään yhtä yleistä elämäkokemusta, vaan ainoastaan yksilöllinen elämäkokemus, joka palautuu jokaisen subjektiiviseen näkemykseen asioista²⁵⁰. Tämän lisäksi on huomattava, että tämä subjektiivinen näkemys ja sitä myöten elämäkokemus muuttuu ajan saatossa niin yksilön kohdalla kuin kollektiivisesti muun muassa historiallisten muutosten vuoksi. Tällaisten subjektiivisten näkemysten korostamista perusteluissa tulisi välttää, sillä se voi osaltaan vahvistaa perusteluista heijastuvaa mielivaltaa, joka todetunmukaisesti on vastoin vapaan todistusharkinnan periaatetta.

---

²⁴⁷ Virolainen – Martikainen 2010, s. 567–568.

²⁴⁸ Ks. alav. 220 tässä esityksessä.

²⁴⁹ Ks. esim. Iltalehti 9.5.2022 ja 14.2.2023.

²⁵⁰ Väisänen – Korkman 2014, s. 736.

Tämän vuoksi teorian osalta on tärkeää hahmottaa tarkemmin kokemussääntöjen roolia ja sisältöä. Teorian kautta voidaan kiinnittää lainkäyttäjän huomiota siihen, miten kokemussäännöt toimivat ja milloin voidaan esimerkiksi puhua todistusarvoltaan hyvin heikoista kokemussäännöistä. Tällöin voidaan estää se, että esimerkiksi inhimilliseen yleistyksen liittyvät arvioinnit eivät hiivi todistusharkinnan sisälle (edes) salakavalasti.

Tutkielman tavoitteena on ollut luoda suhteellisen kattava esitys kokemussääntöjen käytöstä vapaan todistusharkinnan kontekstissa. Vaikka tietyt kysymykset ovat jääneetkin vielä avoimeksi, voi esityksen katsoa antavan tukea kokemussääntöjen käyttöön. Näytön arvioinnissa tulee kiinnittää huomiota myös kokemussääntöjen sisältöön, rooliin ja asemaan huolellisesti ja niitä tulee arvioida objektiivisesti ja kriittisesti, jotta ne ovat yleisesti hyväksyttävissä. Muuten on vaarana, että ajaudutaan vapaan todistusharkinnan rajamaille.